

CAHİT SITKI TARANCI

(1910 - 1956)

**Derleyen:
Semiramis Kanbak**

İÇİNDEKİLER

CAHİT SITKI TARANCI KİMDİR - 5

ŞİİRLERİ

Abbas - 7
Anne, ne yaptın? - 7
Bahar sarhoşluğu - 8
Ben ölecek adam değilim - 9
Bir şey - 10
Biz nerdeyiz sevgilim? - 12
Bizimkiler - 12
Bugün hava güzel - 13
Çilingir sofrası - 13
Çocukluk - 14
Değişik - 14
Desem ki - 15
Esmer güzeli yarım - 16
Fikr-i sabit - 16
Gariplik - 17
Gece şarkısı - 17
Gençlik böyledir işte - 18
Gün eksilmesin penceremden - 18
Gün olur ki.. - 19
Hayal ettiğim şey - 19
Hepsinden beter - 20
İmkansız dostluk - 20
İnsan hıçkırıkları - 20
İstiklâl Marşı'nı dinlerken - 21
Karasevda - 22
Kırık kalpler - 22
Kış mevsimi - 23
Mehmetçik - 23
Memleket isterim - 24
Neden sonra - 24
Nedim'e dair - 25
On Kasım - 25
Otuz beş yaş şiiri - 26
Ölüm - 27
Ölümden sonra - 28

Paydos - 28
Perişan sofrâ - 29
Sanatkârın ölümü - 29
Sen yoksun ki.. - 30
Serenad - 30
Sevsen beni çocuğum - 31
Şaşırdım kaldım - 31
Şiir - 31
Yağmur yağıyordu - 32
Yalnızlık - 32

ONUN İÇİN

Cahit Sıtkı Tarancı - 33
Cahit Sıtkı'ya ağıt - 34
Düşümde - 34
Hulâsa - 35
İmkânsız tesadüfler - 36

ÖYKÜLERİ

Dördüncü sevgiliyi ararken - 37
Pencerelerden korkan adam - 40
Bir kış gecesi - 44

DÜZYAZILARI

Şekil üzerine - 47
Şiir nedir? - 49
Zamanımızın hatası - 52

MEKTUPLARI

Ziya'ya mektuplar (4) - 54
Ziya'ya mektuplar (31) - 56

ONA DAİR

Cahit Sıtkı Tarancı - 61
Cahit Sıtkı Tarancı - Dört yıl sonra - 64
Cahit Sıtkı'ya dair hâtıralar - 69

Cahit Sıtkı Tarancı'nın bir mektubu - 76
Cahit'le günlerimiz - 81
Geçmiş zamanlar: Cahit ile Ziya - 91
Türk yazınında Baudelaire - 94
Var git, böyle ferman etti Cahit - 123

CAHİT SITKI TARANCI KİMDİR?

"Hayal meyal şeylerden ilk aşkımız
Hatırası bile yabancı gelir.
Hayata beraber başladığımız,
Dostlarla da yollar ayrıldı bir bir
Gittikçe artıyor yalnızlığımız.."

4 Ekim 1910 tarihinde Diyarbakır'da doğan Cahit Sıtkı Tarancı ilk öğrenimini Diyarbakır'da, orta öğrenimini Saint Joseph Lisesi ve Galatasaray Lisesi'nde tamamladı. 1931 yılında girdiği Mülkiye Mektebi'nden ikinci senenin sonunda atılınca Yüksek Ticaret Okulu'na girdi ancak memuriyet sınavını kazanıp Sümerbank'ta çalışmaya başladıktan sonra bu okuldan da ayrılmak zorunda kaldı. Karabük'e tayini çıkınca buradan da ayrılmak zorunda kalan Tarancı öykülerini yayınlamakta olduğu Cumhuriyet gazetesinde çalışmaya başladı.

Cumhuriyet Gazetesi sahipleri Nadir Nadi ile Doğan Nadi'nin desteği ile yüksek öğrenimini tamamlamak üzere Paris'e gitti. 1938 - 1940 yılları arasında Paris Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne (Science Politique) devam etti. Paris'teyken Paris Radyosu'nda Türkçe yayınlar spikerliği de yaptı. 1940 yılında II. Dünya Savaşı nedeniyle Alman uçakları Paris'i bombalamaya başlayınca yurda dönerek askerliğini yaptı. Daha sonra Ankara'da Anadolu Ajansı'nda, Toprak Mahsulleri Ofisi'nde çalıştı, Çalışma Bakanlığı'nda çevirmenlik yaptı.

Şiir yazmaya lise yıllarında başlayan Tarancı'nın ilk şiirleri Muhit ve Servet-i Fünun dergilerinde yayımlandı. Daha sonra Varlık, Yaratılış, İstanbul gibi dergilerde de şiirleri yayınlanan şair dil ve edebiyat üzerine düşüncelerini, çoğunlukla yakın dostlarına yazdığı mektuplarda (Ziya'ya mektuplar), makalelerinde, edebi anketlere verdiği yanıtlarda, kendisiyle yapılan konuşmalarda (Yazılar) dile getirmiştir.

1953 yılında geçirdiği bir krizden sonra felç olan şair çeşitli hastanelerde tedavi gördü; bir yıl kadar Diyarbakır'daki baba-evinde bakıldı. 1956 yılında tedavi ettirilmek üzere devlet tarafından yurtdışına gönderildiyse de şifa bulamayarak 13 Ekim 1956 tarihinde Viyana'da yaşama veda etti. Ankara'da Cebeci Asri Mezarlığı'na defnedilen Cahit Sıtkı Tarancı'nın Diyarbakır'daki evi 1973 yılında "Cahit Sıtkı Müze Evi" olarak ziyarete açılmıştır.

BAZI ESERLERİ:

Şiir:

Ömrümde Sükut (1933)

Otuz Beş Yaş (1946)

Düşten Guzel (1952)

Sonrası (1957)

Bütün Şiirleri (1983)

Öykü:

Gün Eksilmesin Pencereden (2006)

Makale:

Yazılar (1995)

Mektup:

Ziya'ya Mektuplar (2001)

ÖDÜLLERİ:

1946 - C.H.P. Şiir Ödülü Birinciliği (Otuzbeş yaş)

ŞİİRLERİ

ABBAS

Haydi Abbas, vakit tamam;
Akşam diyordun, işte oldu akşam.
Kur bakalım çilingir soframızı,
Dinsin artık bu kalp ağrısı.
Şu ağacın gölgesinde olsun;
Tam kenarında havuzun.
Aya haber sal çıksın bu gece;
Görünsün şöyle gönlümce.
Bas kırbacı sihirli seccadeye,
Göster hükmettiğini mesafeye
Ve zamana.
Katıp tozu dumana,
Var git,
Böyle ferman etti Cahit,
Al getir ilk sevgiliyi Beşiktaş'tan;
Yaşamak istiyorum gençliğimi yeni baştan...

Otuz Beş Yaş, S. 77-78

ANNE, NE YAPTIN?

Anne sana kim dedi yavrunu doğurmayı?
Sanki karnında fazla yaramazlık mı ettim?
Senden istemiyordum ne tacı, ne sarayı;
Karnında yaşıyordum, kâfiydi saadetim.

Bir kere doğurdunsa, sonra niçin büyüttün?
Kundakta, beşikte de bir zahmetim mi vardı?
Koynundan niçin attın yavrunu bütün bütün?
Bilmiyor muydun ki o yalnızlıktan korkardı.

Sütünden tatlı mıdır, anne, sanki bu hayat?
Bana sorsana anne yaşamak bir hüner mi?
El aç, yalvar gündüze, geceye boyun uzat.
Bu uğurda bir ömür çürütmeye değer mi!

Karnında yaşıyordum, kâfiydi saadetim!
Anne, istemiyordum ne tacı, ne sarayı!
Anne, karnında fazla yaramazlık mı ettim?
Anne, sana kim dedi yavrunu doğurmayı?
(Servet-i Fünûn, 2. 4. 1931)

Cahit Sıtkı Tarancı, Otuz Beş Yaş, Bütün Şiirleri, S. 42

BAHAR SARHOŞLUĞU

İlk sevgilimin gülüşüne benzer
Bir Nisan havası değil mi esen?
Zincirlere, kelepçelere inat,
Kanatlarımı açmak zamanıdır;
Allaha ısmarladık kaldırımlar.

Giyenler düşünsün dar elbiseyi;
Ölçülü sözü, hesaplı adımı
Ben kurtuldum kafeste kuş olmaktan;
Saltanat sürer gibi uçuyorum,
Erik ağacı, gelin olduğu gün.

Hayranım bu şehrin bacalarına.
Nasıl derinden gökyüzüne doğru
İrili ufaklı, hep bir ağızdan,
Bir türkü söylüyorlar öyle sessiz!
Dumanın daim olsun güzel baca!

Yuvası saçakta kalan kırlangıç,
Yavrusu dallara emanet serçe.
Derken camiler üstünde güvercin,
Minareler katından geçiyorum,
Gökyüzü mahallesi İstanbul'un.

Süt beyaz bir martıyım açıklarda.
Gemilere ben yol gösteriyorum,
Buğday ve ilaç yüklü gemilere.
Bir kanat vuruşta bulutlardayım;
Bir süzülüşte vatanım dalgalar!

Otuz Beş Yaş, S. 106-107

BEN ÖLECEK ADAM DEĞİLİM

- Şevket Rado'ya -

Kapımı çalıp durma ölüm,
Açmam;
Ben ölecek adam değilim.

Alıştım bir kere gökyüzüne;
Bunca yıllık yoldaşımdır bulutlar.
Sıklırım,
Kuşlar cıvıdamasa dallarında
Yemişlerine doymadığım ağaçların.
Yağmur mu yağıyor,
Güneş mi var,
Farketmeliyim
Baktığım pencereden.
Deniz görünmeli çıksam balkona.
Tamamlamalı manzarayı
Karlı dağlarla sürülmüş tarlalar.
Ekmekten olamam doğrusu,
Nimet bildiğim;
Sudan geçemem,
Tuzludur teneffüs ettiğim hava.
Ya nasıl dururum olduğum yerde,
Öyle upuzun yatmış,
İki elim yanıma getirilmiş,
Hareketsiz,
Sükûta râmolmuş
Sanki devrilmiş bir heykel?

Ellerim ne der sonra bana?
Soğumuş kalbime ne cevap veririm?
Utanmaz mıyım ayaklarımdan?

Kalkmalıyım,
Dolaşmalıyım,
Sokaklarda, parklarda.
El sallamalıyım
Giden trenlere,
Kalkan vapurlara.
Bilmeliyim,

Gölgelerin boyundan,
Saatin kaç olduğunu.
Işık çalmalıyım,
Türkü söylemeliyim
Yol boyunca,
Keyfinden ya hüznümden.
Geçmiş günleri hatırlamalıyım,
Dalıp dalıp akarsuya,
Hayaller kurmalıyım,
Güzel geleceğe dair.
Yanımdan geçenler olmalı,
Selâm almalıyım;
Robenson'u düşünmeliyim,
Garipliğini:
Şükretmeliyim
İnsanlar arasında olduğuma.
Nedir ki eninde sonunda ölüm?
Ayrı düşmek değil mi aşinalardan?
Kapımı çalıp durma ölüm,
Açmam;
Ben ölecek adam değilim.

(Varlık, 1 Nisan 1942)

Cahit Sıtkı Tarancı, Otuz Beş Yaş, Bütün Şiirleri, S. 110

BİR ŞEY

- I -

Bir şey ki hava gibi, ekmek gibi, su gibi
Lâzım insana, lâzım, onsuz yaşanılmıyor.
Ana baba gibi, dost gibi, yavuklu gibi
Kalp titremeden, göz yaşarmadan anılmıyor.

Bir şey ki gözünüzde memleket kadar aziz,
Aşk ettiğimiz kendimize, dert ettiğimiz,
Adını çocuklarımıza bellettiğimiz,
Bir şey ki hasretine dayanılmıyor.

- ll -

Bir şey daha var, yürek acısı,
Utandırır insanı, düşündürür.
Öylesine başka bir kalp ağrısı,
Alır beni tâ Bursa'ya götürür.

Yeşil Bursa'da konuk bir garip kuş,
Otur denmiş, oracıkta oturmuş.
Tâ yüreğinden bir türkü tutturmuş,
Ne güzel şey dünyada hür olmak, hür.

Benerci Jokond Varan üç Bedrettin,
Hey kahpe felek, ne oyunlar ettin!
En yavuz evlâdı bu memleketin,
Nâzım ağabey, hapislerde çürür...

Türk Dili Dergisi, Eylül 2023, S. 13-14

Not: Bu şiirin 2. bölümü 1950 yılına kadar yayınlanmasa da bir biçimde hapiste bulunan Nâzım Hikmet'in kendisine kadar elden ulaşır. Nâzım Hikmet şiirde acınası bir eda sezdiği için rahatsız olur ve karşı bir şiir yazmakta gecikmez:

YATAR BURSA KALESİNDE

"Sevdalınız komünisttir,
on yıldan beri hapistir,
yatar Bursa kalesinde.

Hapis ammâ, zincirini kırmış yatar,
en âlâ mertebeye ermiş yatar,
yatar Bursa kalesinde.

Memleket toprağındadır kökü,
Bedreddin gibi taşır yükü,
yatar Bursa kalesinde.

Yüreği delinip batmadan,
şarkısı tükenip bitmeden,
cennetini kaybetmeden,
yatar Bursa kalesinde."

NÂZIM HİKMET RAN

BİZ NERDEYİZ SEVGİLİM?

Gecesi benden, mehtabı senden
Bir bahçesi var ki aşkımızın,
Mevsimlerdir dolaşırız, bitmez..

Kim demiş ki zamanla gül solar?
Bülbül hiç yorulur mu türküden?
Dilbersin işte, delikanlıyım.

Ne hikmettir bu Yarab, ne güzel!
Herhalde yeryüzünde değiliz;
Sahiden biz nerdeyiz sevgilim?

Otuz Beş Yaş, S. 46

BİZİMKİLER

Nereye böyle bulut abla?
Az bekle, beraber gideriz;
Ben buralı değilimdir.

Mahsun durursun ağaç kardeş?
Galiba şikâyet rüzgardan!
Anlaşıldı dert ortağıyız.

Öyle ne daldın leylek amca?
Efkarın mı var akşam akşam?
O halde benden sayılırsın.

Mademki hep aşına çıktık
Bir âlem yapsak mı dersiniz?
Her zaman bulunmaz bu mehtap!

(İnkılâpçı Gençlik, 10 Ekim 1942)

Cahit Sıtkı Tarancı, Otuz Beş Yaş, Bütün Şiirleri, S. 116

BUGÜN HAVA GÜZEL

Bugün hava güzel
Bugün içim içime sığmıyor
Annemden mektup aldım
Memlekette gibiyim
Allaha çok şükür karnım tok;
Elimi uzatsam kahve fincanı dudaklarımdadır
Kuşlar kaçmıyor benden;
Bir güvercin kanadında okşuyorum
Göklerin maviliğini.
Serçelerin cıvıltısıyla sınıyor içime
Ağaçların yeşilliği.
Bulutların ipek gölgesi
Çocukların yüzünde hışırdıyor.
Çember çeviriyorum çocuklarla beraber
Elime çember almadan.
Düşüncelerimi nura garkeden güneşe sor
Bu Nisan rüzgarı da şahadet eder,
Bütün insanları kardeş biliyorum,
Cümlenin sağlığına duacıyım.
Şayet ölürsem,
Helâllaşmağa vakit kalmadan
Hatırdan çıkarmayın beni;
Dünyaya benden selâm olsun,
Her nefes alıp verişiniz.

Otuz Beş Yaş, S. 57-58

ÇİLİNGİR SOFRASI

Otur ki sandalye hatırlasın
Sandalye olduğunu.
Masa da unuttur masalığını,
Elini komasan üstüne.
Bakışlarını ayırmağa gelmez,
Sürahi boşalır sonra suyundan.
Kadehim kadehim dediğin şey,
Dudağını değdirmedikçe kadeh değildir.
Mezeler de bilmez renklerini, lezzetlerini,

Çatalını dokunduramazsan.
Fakat farkında mısın ki?..

Otuz Beş Yaş, S. 39

ÇOCUKLUK

Affan dede'ye para saydım,
Sattı bana çocukluğumu.
Artık ne yaşıım var, ne adım;
Bilmiyorum kim olduğumu.
Hiçbir şey sorulmasın benden;
Haberim yok olan bitenden.
Bu bahar havası, bu bahçe;
Havuzda su şırıl şırıldır.
Uçurtmam bulutlardan yüce,
Zıpızıplarım pırıl pırıldır.
Ne güzel dönüyor çemberim;
Hiç bitmese horoz şekerim!

Otuz Beş Yaş, S. 95

DEĞİŞİK

Sen her gün başka güzel olsan,
Ben her gün başka bir âşık,
Her göz göze gelişimizde,
Yıldırımla vurulmuş gibi olsak.
Yepyeni bir aşk olsa aramızdaki,
Her seferinde,
Ne hârika olurdu yaşamak
Hele evlilik
Sen her gün başka bir güzel olsan.

Cahit Sıtkı Tarancı, Türk Büyükleri Dizisi: 102, S. 127

DESEM Kİ ...

Desem ki vakitlerden bir Nisan akşamıdır,
Rüzgârların en ferahlatıcısı senden esiyor,
Sende seyrediyorum denizlerin en mavisini,
Ormanların en kuytusunu sende gezmekteyim,
Senden kopardım çiçeklerin en solmazını,
Toprakların en bereketlisini sende sürdürdüm,
Sende tattım yemişlerin cümlesini.

Desem ki sen benim için,
Hava kadar lâzım,
Ekmek kadar mübarek,
Su gibi aziz bir şeysin;
Nimettensin, nimettensin!
Desem ki..
İnan bana sevgilim inan,
Evimde şenliksin, bahçemde bahar;
Ve soframda en eski şarap.
Ben sende yaşıyorum,
Sen bende hüküm sürmekteisin.
Bırak ben söyleyeyim güzelliğini,
Rüzgârla, nehirlerle, kuşlarla beraber.
Günlerden sonra bir gün,
Şayet sesimi farkedemezsen ,
Rüzgârların, nehirlerin, kuşların sesinden,
Bil ki ölmüşüm.
Fakat yine üzülme, müsterih ol,
Kabirde böceklerle ezberletirim güzelliğini,
Ve neden sonra
Tekrar duyduğun gün sesimi gökkubbede,
Hatırla ki mahşer günüdür,
Ortalığa düşmüşüm seni arıyorum...

Cahit Sıtkı Tarancı, Türk Büyükleri Dizisi: 102, S. 66

ESMER GÜZELİ YARİM

Bu meltemli geceler,
Su sesi, ayışığı,
Uzayan türküleri
Cırcır böceklerinin,
Bu cümbüş, bu muhabbet,
Bu tatlı uykusuzluk,
Hep senin şerefine,
Esmer güzeli yârim.

(Ziya'ya Mektuplar, 18.7.1943/Sonrası)

Cahit Sıtkı Tarancı, Otuz Beş Yaş, Bütün Şiirleri, S. 119

FİKR - İ SABİT

Ne bileyim ben
Kimdi Amerika'yı keşfeden
Ne eder beş kere beş
Güneyden mi kuzeyden mi doğardı güneş
Kaçıncı padişahı Yavuz
Aylardan nisan mı yoksa temmuz
Ne bileyim nereye gider turnalar
Şeftali ne zaman çıkar
Bahçemde gül açmış ya karanfil
Umurumda değil
Sabahlara dek kadeh elde
Aklım fikrim o güzelde.

(Ankara, Ekim 1945)

Cahit Sıtkı Tarancı, Otuz Beş Yaş, Bütün Şiirleri, S. 237

GARIPLİK

Babam kırdı beni ilk önce babam
Dosttan gördüm kahrın daniskasını
Nankör çıktı iyilik ettiğim adam
Sevdiğim kız da savdı sırasını

Bendim hayal üstüne hayal kuran
Gözüm kapalı olduğu zamanlar
Benim başımı taştan taşa vuran
Sandığım gibi değilmiş insanlar

Garibim dünyada garip nafile,
Gelse boynuma dolansa da bahar
Kendi hoş kendi masum sesinizle
Siz söyleyin garipliğimi kuşlar.

(Sanat ve Edebiyat Gazetesi, 19. 4. 1947)

Cahit Sıtkı Tarancı, Otuz Beş Yaş, Bütün Şiirleri, S. 224

GECE ŞARKISI

Âlemde gündüz gönlüme işkencedir;
Bence bayram ufukta gün bitince.

Günün geçit vermez karlı dağlarını
Sanki sihirbaz bir el eritince.

Bütün gün beklediğim bahar ki gece,
Gökte yıldızların da ümidince.

Yollar, yollar da nihayet içime denk,
Sonsuzlaşarak başı boş gidince.

Ben ister güleyim, ister ağlayayım,
Sesimi yalnız kendim işitince.

Âlemde gündüz gönlüme işkencedir;
Bence bayram ufukta gün bitince.

Otuz Beş Yaş, S. 30-31

GENÇLİK BÖYLEDİR İŞTE

İçimi titreten bir sestir her gün.
Saat her çalışında tekrar eder:
"Ne yaptın tarlanı, nerede hasadın?
Elin boş mu gireceksin geceye?
Bir düşünsen: yarıyı buldu ömrün.
Gençlik böyledir işte, gelir gider;
Ve kırılır sonra kolun kanadın;
Koşarsın pencereden pencereye."

Ah o kadrini bilmediğim günler,
Koklamadan attığım gül demeti,
Suyunu sebil ettiğim o çeşme,
Eserken yelken açmadığım rüzgâr!
Gel gör ki, sular batıya meyleder,
Ağaçta bülbülün sesi değişti,
Gölgeler yerleşiyor pencereme;
Çağınız başlıyor ey hâtıralar...

Otuz Beş Yaş, S. 27-28

GÜN EKİLMESİN PENCEREMDEN

Ne doğan güne hükmüm geçer,
Ne halden anlayan bulunur;
Ah aklımdan ölümüm geçer;
Sonra bu kuş, bu bahçe, bu nur.

Ve gönül Tanrısına der ki:
- Pervam yok verdiğin elemnden;
Her mihnet kabulüm, yeter ki
Gün eksilmesin penceremden!

Otuz Beş Yaş, S. 7

GÜN OLUR KI..

Gün olur ki ne gökyüzü para eder,
Ne deniz kenarı, ne bağlar bahçeler.
Gün olur ki ne kız, ne rakı, ne şiir,
Hiçbir şey insanı sarmaz, kandıramaz;
Her çeşmeden boş döner, elindeki tas.
Gün olur ki çıldırmak işten değildir...

Otuz Beş Yaş, S. 123

HAYÂL ETTİĞİM ŞEY

Gök mavi mavi gülümsüyordu,
Yeşil yeşil dallar arasından.
Altın sesi birdenbire sordu:
“Ne haber eski aşk yarasan?”

“Kapandı, dedim, bitti karanlık;
Vuslatla sona erdi o çile;
Bu huzur şelâlesi aydınlık,
Yeni bir çağdır başlar seninle.”

Mevsim bahar, devamlı bir yazdı;
Okşamak devresindeydi rüzgâr;
Yukarda bulutlar bembeyaz,
Gelinlik elbisesi bulutlar.

Nihayet bahtiyar başımızı
Bir yastığa attığımız günden,
Aşkın hayata verdiği hazzı
Neden sonra tattığımız günden.

Bir ömür sürüyoruz, bihaber
Günün beyhude dağdağasından,
Gök hâlâ mavi ve gülümser,
Yeşil yeşil dallar arasından...

Otuz Beş Yaş, S. 148-149

HEPSİNDEN BETER

Kimi insan derbeder,
Ömrünü heba edip gider.
Kimisi maişet derdine düşmüş,
Rahattan bihaber.
Olmayacak işler peşinde,
Kimisi taban teper.
Kimisi dul, kimisi öksüzdür;
Alınyazısı kahreder.
Aklından zoru var kiminin;
Merhamet ister.
Ben sevda çekerim,
Hepsinden beter...

Otuz Beş Yaş, S. 108-109

İMKANSIZ DOSTLUK

Değil kardeşim, dal yeşil değil, gök mavi değil,
Bilsen! Ben hangi alemdeyim, sen hangi alemde?
Aklından geçer mi dersin aklımdan geçen şeyler?
Sanmam. Yıldız ve rüzgar payımız müsavi değil;
Sen kendi gecende gidersin, ben kendi gecemde;
Vazgeç kardeşim, ayrıdır bindiğimiz gemiler!

Otuz Beş Yaş, S. 41

İNSAN HIÇKIRIKLARI

Geceyle bir durgunluk oldu suda
Balıklar yosunlar gibi uykuda.

Dallarda rüzgar hışırtısı dindi
Bütün kuşlar yuvalarında şimdi.

Kokusuyla başbaşa kaldı çiçek
Artık emniyette hem fil hem böcek.

Yarab! Semada yıldız, yerde kabir
Her şey batınca huzur içindedir.

Ürperten bu sâkin karıncaları
Baştan başa insan hıçkırıkları.

Otuz Beş Yaş, S. 96-97

İSTİKLÂL MARŞI'NI DİNLERKEN

Borazanbaşı borazanbaşı
Akşamları batan güneşe karşı
Alışılmış bir ibadet gibi
Çaldığımız o İstiklâl Marşı
Yıllardır her kulakta yer etmiş
Gür nâmesiyle tutarken arşı
Az rastlanır bir huşû içinde
Ayakta dinleriz bütün çarşı.

Hayal gibi vehim gibi bir şey
Sanki memleketin dağı taşı
En sâdık bekçisi tarihimin
Kesilir ansızın şehit nâşı
Bu meçhûl askerler mahşeriyle
Hatırlatır o yaman savaşı
Yanık türkülerinden biliriz
Yemen çölünü, Sarıkamış'ı.

Kurduna kuşuna sor söylesin
Neydi Türkün o günkü telâşı
Karalar giymişti Anadolu
Kan bir yandan bir yandan gözyaşı
Sürmedi çok şükür o kıyâmet
Gecenin birinde fecre karşı
Güneşten evvel doğdu ufukta
Mustafa Kemal'in altın başı.

Vatan sevgisinin mihenk taşı...

Düşten Güzel, S. 28-29

KARASEVDA

Bir kerre sevdaya tutulmıyagör;
Ateşlere yandığının resmidir.
Âşık dediğin Mecnun misa.li kör;
Ne bilsin âlemde ne mevsimidir.

Dünya bir yana, o hayal bir yana;
Bir meşaledir pervaneyim ona.
Altında bir ömür döne dolana.
Ağladığım yar penceresi midir?

Bir köşeye mahzun çekilen için,
Yemekten içmekten kesilen için,
Sensiz uykuyu haram bilen için,
Ayrılık ölümün diğer ismidir.

Otuz Beş Yaş, S. 145-146

KIRIK KALPLER

Biz aşkla başı dönmüş iki çocuk,
Bütün bir bahar o çiçek, ben yaprak
Ya Rabbi ne güzel sevişiyorduk,
Dünyayı aşktan ibaret sanarak.

Kim ne karıştı, ne istedi bizden
Göz mü değdi, ne oldu bu sevdaya
Ayırdılar bizi birbirimizden
Hem de göz göre, yürek parçalıya.

Aştı bizdeki, onlardaki mantık
Onlardan yana çıktı kahpe felek
Birer kalp bıraktılar bize kırık
Ömrümüzce gözyaşı döktürecek...

Düşten Güzel, S. 52

KIŞ MEVSİMİ

Güneşin vefasızdır,
Rüzgârın haşın,
Yağmurun zararlı,
Toprağa, düşünceye
Senden hayır gelmez kış mevsimi.

Sanmam hüsnükabul göresin
Kaloriferli apartmanlarda bile.
Kar yağsın, elbette seyrine doyulmaz,
İpek işlemeli perdeler arasından,
Camları kırık pencereden değil!

Kaside falan bekleme benden,
Ne kadar sıcak olsa koynumdaki kadın.
Öylesine şair değilim.
Sevmedim, sevmiyorum seni kış mevsimi,
Fakir fukaraya gadrediyorsun.

(Demet, 16 Ekim 1943)

Cahit Sıtkı Tarancı, Otuz Beş Yaş, Bütün Şiirleri, S. 120

MEHMETÇİK

Sen ben uyurken, biri var uyumaz,
Nöbette, talimde, ayakta kış, yaz.
Memleket namusu ondan sorulur.

Ne çift, ne çubuk, ne de ev düşünür,
Mehmedim bu toprağın düşkünüdür;
Bu sevgiyle ya vurur, ya vurulur.

En temiz, en güzel insanlık onda,
Tarihler boyu kahramanlık onda;
Mehmetçik ölür, "Meçhul Asker" olur.

Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi, Mayıs 1985, S: 401, S. 487

MEMLEKET İSTERİM

Memleket isterim
Gök mavi, dal yeşil, tarla sarı olsun;
Kuşların çiçeklerin diyanı olsun.

Memleket isterim
Ne başta dert ne gönülde hasret olsun;
Kardeş kavgasına bir nihayet olsun.

Memleket isterim
Ne zengin fakir ne sen ben farkı olsun;
Kış günü herkesin evi barkı olsun.

Memleket isterim
Yaşamak, sevmek gibi gönülden olsun;
Olursa bir şikayet ölümden olsun.

Otuz Beş Yaş, S. 18

NEDEN SONRA

Neden sonra farkına varıyorsun
Etrafındaki korkunç ıssızlığın.
Yâr olsun, dost olsun, ne arıyorsun,
Adresi belli mi vefasızlığın?

Aşk, dostluk! Hepsi dökülür yapraklar!
Çıplak bir ağaç durgun suda aksin.
Yalnızlık dediğin hayatta başlar;
Kabir boyunca devam etmek için.

(Varlık, 1 Ocak 1942)

Cahit Sıtkı Tarancı, Otuz Beş Yaş, Bütün Şiirleri, S. 106

NEDİM'E DAİR

Mevsimin tam lâle zamanı;
Geçtiğim bir akşam Sâdâbat'tan,
Koltuğumda Nedim divanı.

Sorma ne kalmış o hayattan?
Ne def-i gam eyliyen şarap,
Ne mest-i naz... Sâdâbat harap..

Sâdâbat değil Kâğıthâne;
Çingenenin fal baktığı yer;
Lâle devri ancak efsane.

Koca Nedim? N'oldu o günler?
Dilde lezzet bunca mısraın
Söylemiyor nerde mezarın...

Otuz Beş Yaş, S. 110-111

ON KASIM

Yıl otuz sekiz on Kasım Perşembe
Hatırdan çıkmıyacak bir sonbahar
Sarsılıyor İstanbul yedi tepe
Yaman esmiş Dolmabahçe'de rüzgâr

Gerçek olamaz olsa olsa bir düş
Dokuzu beş gece Atatürk ölmüş
Böyle toptan bir yas nerde görülmüş
Beraber ağhyoruz kurtlar kuşlar

Bu memlekete en çok hizmet eden
Bu aşk ile dağlara gücü yeten
On sekiz milyonun omzunda giden
Atam Ankara sırtlarında yatar.

Cahit Sıtkı Tarancı, Otuz Beş Yaş, Bütün Şiirleri, S. 215

OTUZ BEŞ YAŞ ŞİİRİ

Yaş otuz beş! Yolun yarısı eder.
Dante gibi ortasındayız ömrün.
Delikanlı çağımızdaki cevher,
Yalvarmak, yakarmak nafile bugün,
Gözünün yaşına bakmadan gider.

Şakaklarıma kar mı yağdı ne var
Benim mi Allahım bu çizgili yüz?
Ya gözler altındaki mor halkalar?
Neden böyle düşman görünürsünüz;
Yıllar yılı dost bildiğim aynalar?

Zamanla nasıl değişiyor insan!
Hangi resmime baksam ben değilim
Nerde o günler, o şevk, o heyecan?
Bu güler yüzlü adam ben değilim;
Yalandır kaygısız olduğum yalan.

Hayal meyal şeylerden ilk aşkımız;
Hâtırası bile yabancı gelir.
Hayata beraber başladığımız,
Dostlarla da yollar ayrıldı bir bir;
Gittikçe artıyor yalnızlığımız.

Gökyüzünün başka rengi de varmış!
Geç farketttim taşın sert olduğunu.
Su insanı boğar, ateş yakarmış!
Her doğan günün bir dert olduğunu,
İnsan bu yaşa gelince anlarmış.

Ayva sarı nar kırmızı sonbahar!
Her yıl biraz daha benimsediğim.
Ne dönüp duruyor havada kuşlar?
Nerden çıktı bu cenaze? Ölen kim?
Bu kaçınıcı bahçe gördüm tarumar?

N'eylersin ölüm herkesin başında.
Uyudun uyanmadın olacak.
Kimbilir nerde, nasıl, kaç yaşında?
Bir namazlık saltanatın olacak.
Taht misali o musalla taşında.

Otuz Beş Yaş, S. 152-154

ÖLÜM

- I -

Sözünde durmadı mavi gökler;
Gün kararıyor gitgide ölüm.
Akşam yeli nedameti söyler;
Nedamet yer etti bende ölüm.

Ne yapsam, gün doğmuyor gönlümce;
Sudur akar kendi bildiğince,
Hangi pencereye koşsam gece;
Gitmiyor bu can bu tende ölüm.

Ne vefasız geçmişten hayır var,
Ne gelecekler imdada koşar,
Çoktandır tekneyi aldı sular;
Çoktandır ümitler sende ölüm...

- II -

Ey kurumaz membaı sükûtun
Işığı güneşten zinde ölüm
Altında şu alçalan bulutun
Sendedir umduğum müjde ölüm.

Aynada zifiri bir gecedir
Bütün zulüm bu suçsuz kalbedir
Sabır tesbihim kopmak üzredir
Ne gün kalkacak bu perde ölüm?

Ne gün aslına dönecek bu ten?
- Taş, toprak, çiçek, su veya maden -
Ruha ebediyeti vaadeden
Efsanevi yalan nerde ölüm?

Otuz Beş Yaş, S. 20-21

ÖLÜMDEN SONRA

Öldük, ölümden bir şeyler umarak.
Bir büyük boşlukta bozuldu büyü.
Nasıl hatırlamazsın o türküyü,
Gök parçası, dal demeti, kuş tüyü,
Alıştığımız bir şeydi yaşamak.

Şimdi o dünyadan hiçbir haber yok;
Yok bizi arıyan, soran kimsemiz.
Öylesine karanlık ki gecemiz,
Ha olmuş ha olmamış penceremiz;
Akarsuda aksimizden eser yok...

Otuz Beş Yaş, S. 29

PAYDOS

Paydos bundan böyle çılgınlıklara;
Sert konuşmağa başladı aynalar.
Yetişir koştum aşkın peşi sıra;
Bitirdi beni bu içki, bu kumar.

Ne saklıyayım gaflet ettiğimi,
Elimle batırmışım gençliğimi;
Binip bineceğim en güzel gemi!
Aldığımı geri vermez dalgalar.

Meyhaneler, sabahçı kahveleri,
Cümle eş dost, şair, ressam, serseri,
Artık cümbüşte yoksam geceleri,
Sanmayın tarafımdan ihanet var.

Yaş ilerliyor... Artık geçti bizden;
Kişi ev bark edinmeli vakitken.
Gün gelince biz değil miyiz ölen?
Cenazemiz yerde kalmasın dostlar!

Otuz Beş Yaş, S. 75-76

PERİŞAN SOFRA

Öldü; ne rüzgârlar girdi içeri,
Ne bir kuş havalandı pencereden.
Öldü; kimse görmedi melekleri;
Sorma nasıl habersiz gitti giden.

Bir uzun sefere çıktı, diyorlar;
Gemiği gören var mı? hani deniz?
Sen gittin, soframız oldu târumar;
Doğan günü yadırgıyor hâlimiz...

Otuz Beş Yaş, S. 12

SANATKÂRIN ÖLÜMÜ

Gitti gelmez bahar yeli;
Şarkılar yarıda kaldı.
Bütün bahçeler kilitli,
Anahtar Tanrıda kaldı.

Geldi çattı en son ölmek,
Ne bir yemiş, ne bir çiçek;
Yanıyor güneşte petek;
Bütün bal arıda kaldı...

Otuz Beş Yaş, S. 15

SEN YOKSUN Kİ..

Gün çingeneler gibi göçebeydi ufukta,
Çimenler üzerinde yuvarlandığımız gün,
Akarsulardı gittikçe kararan boşlukta;
Sularda yüzünden yayılan tatlı bir hüzn.

Göge sessizce yükselen ay on dördündeydi;
Gece akasya dalında asılı gölgeydi,
Bahtiyar başlarımız aynı penceredeydi!

Hala o penceredeyim, lâkin sular ölgün;
Sen yoksun ki, vefasız, sularda ay görünsün...

Yücel, Eylül 1938

SERENAD

Kimdir bana gülümseyen yeşillik balkonundan
Demek gecelerden sonra nihayet gün doğuyor.
Bir gülüşündür gençliğimi döndürdü yolundan;
Yanan şu alnım elinin gölgesiyle soğuyor.

Güzelsin ya, ne olursan ol, girdin hikâyeme;
Çok değil evi barkı terkedip sana uyduğum,
Ancak sen tâzelikte gül yaraşır pencereme;
Uykusuz gecelerimde kokusunu duyduğum.

İğil bak suya, ordadır güzelliğin, gençliğim.
Sen gel beni dinle, günlerimiz heba olmasın
Yorgun başımı göğsünde emniyette bileyim;
Artık taslarımız ayrı çeşmelerden dolmasın.

Otuz Beş Yaş, S. 16

SEVSEN BENİ ÇOCUĞUM

Sevsen beni çocuğum!
Geçen güne yazıktır.
Bugün var, yarın yoğum;
İşim bir şarkılıktır.

Cahit Sıtkı Tarancı, Otuz Beş Yaş, Bütün Şiirleri, S. 98

ŞAŞIRDIM KALDIM

Şaşırdım kaldım nasıl atsam adım;
Gün kasvet, gece kasvet.
Bulutlar, sisler içinde bunaldım;
Gök mavisine hasret.

Olmuyor seni düşünmemek Tanrım,
Ummamak senden medet.
Suyun dibine vardı ayaklarım;
Suyun dibinde zulmet.

Kalmadı ümidin soluk ve cılız
Işığında bereket
Ve ölüm, kapımda kişner, sabırsız
Bir at oldu nihayet.

Otuz Beş Yaş, S. 19

ŞİİR

Kızıoğlan kız güzelliğinde şiir;
Hem sevgili, hem dost, hem anne yüzü,
Hâlâ beni mest ettiği gecedir
Sanırım hem yeryüzü hem gökyüzü.

Mecnunum; şikayet etmem Leylâ'dan
Başıma ne dertler açtığı halde.
Ne mümkün vazgeçsin bu sevdadan?
Bir kere karar kıldık bu hayalde.

Otuz Beş Yaş, S. 151

YAĞMUR YAĞIYORDU

Yağmur yağıyordu Paris kaldırımlarına;
Seni düşünüyordum penceremde!
(Penceremiz olabilirdi!)
Yağmuru sevmediğin geldi aklıma.
Bulutlar da hatırlamış olacaklar ki
Yağmurda üzüldüğünü,
Sâgnak durdu birdenbire;
Güneş açtı.
Yüzün güldü mü bilmem,
İstanbul'daki pencerede.

Varlık, 1 Aralık 1940

YALNIZLIK

Geniş, siyah gölgesi hayatımı kaplayan,
Tepemde kanat germiş bir kartaldır yalnızlık.
Kalp çarpıntılarıyla günleri hesaplayan
Bir benim, benim olan bir masaldır yalnızlık.

Gördüm yapraklarımın bir bir döküldüğünü,
Baharda yaşamının bilmedim nedir tadı.
Gemi yüzü görmeyen bir limanın hüznünü
Kimsesiz gönlüm kadar hiçbir gönül duymadı.

Bir ayna parçasından başka beni kim anlar,
Bir mum gibi erirken bu bitmeyen düğünde?
Bir kardeş tesellisi verir bana aynalar;
Aynalar da olmasa işim ne yeryüzünde?

Akademi, 15 Mayıs 1931

ONUN İÇİN

CAHİT SITKI TARANCI

Bir Cahit Sıtkı vardı önceleri,
Rakıyı, kadını severdi.
Öylesine bağhydı ki hayata,
"Ben ölecek adam değilim!" derdi.

Solurdu yüreğinde insanların,
Çoluğu, çocuğu, yaşlısı, genci.
İçinde güm güm öterdi,
Cümle yaratıkların sevinci.

Şiir de yazardı üstelik,
Kafa tutardı ölümlere,
"Pervam yok" diyordu, "verdiğin elemnden."
Yaşamayı dert edinmişti bir kere.

Gün vururdu penceresine erken,
Şarkılar söylerdi duyulmadık.
Gitti ve şarkılar yarıda kaldı,
"Yaş otuz beş, yolun yarısı..." derken.

Yaşamak isterdi öylesine,
Esmeden o rüzgâr, geçmeden vakit.
Taht misali o musalla taşında,
Cenazen yerde kalmadı Cahit.

Bir Cahit Sıtkı vardı önceleri,
Kadını, rakıyı severdi.
Öylesine bağhydı ki hayata,
"Ben ölecek adam değilim!" derdi.

ÖZBEK İNCEBAYRAKTAR (1933 -)

Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi
Temmuz 2004, S: 631, S. 37

CAHİT SITKI'YA AĞIT

Cahit Sıtkı ben seni nasıl ağıt edeyim
Binbir anı yaşarken binbir yıldızda
Bilsin yeni kuşaklar yalnızlıktan küçük bir şişe gelir
ikindi üstleri ıssız karanlık
Kim yavaş yavaş içiyorsa Cahit'dir

Sever yoldan geçenleri bulutu uçan kuşu
Kadınlar erkekler çalışırken güzel
öpüşürken güzel her yerde
Gözyüzü yeryüzü mavilikle bir
İyimserdir ama durunuz
Kim canı sıkılıyorsa Cahit'dir

Orası, bağırırsan bağırırsan sesin çıkmaz dışarı
Orası soluğun kocaman bir devin ağzında
Duvarlar taş kapılar demir
Alıştığı bir şeydi yaşamak
Kim ölümden korkuyorsa Cahit'dir.

(Uzun İkinci)

FAZİL HÜSNÜ DAĞLARCA (1914 - 2008)

Büyük Türk Şiiri Antolojisi 1, S. 352

DÜŞÜMDE

Düşümde gördüm Cahit'i:
Banka gibi bir yer,
Aynı servise verilmişiz,
Yolumu gözler.

Baktım ki, toplamış memurlarını
Nutuk çekmede şefimiz.
El edip geçecektim yerime
Sessiz.

Cahit bu, dayanamadı, boynuma atıldı.
Gözyaşlarımı duydum yüzümde bir ara.
O, düşümde ağladı.
Bense uyandıktan sonra.

(1957)

ZİYA OSMAN SABA
(1910 - 1957)

Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi 1, S. 186

HULASA

- Cahit Sıtkı Tarancı'ya -

Ben ölsem be anacığım
Nem var ki sana kalacak
Ceketimi kasap alacak,
Pardösümü bakkal
Borcuma mahsuben...
Ya aşklarım
Ya şiirlerim ne olacak
Ya sen ele güne karşı
Nasıl bakacaksın insan yüzüne!
Hulasa anacığım
Ne ambarda darım
Ne evde karım var.
Çıplak doğurdun beni
Çıplak gideceğim...

RÜŞTÜ ONUR
(1920 - 1942)

20. Yüzyıl Türk Şiiri Antolojisi, S. 312

İMİKÂNSIZ TESADÜFLER

- Cahit Sıtkı Tarancı'ya -

Şimdi çıkıverecek karşıma arkadaşım
Mektebe gitmek için geçtiğimiz şu yoldan.

Babam tok sesiyle birden çağırarak: "Ziya!"
Kalbimde eski sevinç, dallarda eski bahar.

Gözlerimi kapatıp: "Bil?" diyecek birisi.
Bir mahşer ortasında şaşırıp kalacağım.

Ve girecek koluma bir melek gibi karım.
Saracak etrafımı doğmamış çocuklarım...

1941

ZİYA OSMAN SABA
(1910 - 1957)

Geçen Zaman, S. 21

ÖYKÜLERİ

DÖRDÜNCÜ SEVGİLİYİ ARARKEN

Üç tane sevgilim var, dedi. Birincisi on dört yaşında, siyah önlüklü, kısa çoraplı, kumral saçlı, iri elâ gözlü, saz benizli, ipincecik bir mektepli kızdır. Haftada iki gün, pazartesi ve perşembe akşamları, saat üç buçukta, Maçka'daki Taşlık'ta buluşuruz. Uysal ve sessiz mizacı gibi, solgun yüzüne uygun ağlamaklı sesi de gevezeliğe hiç müsait değildir. Ben de onun yanında, susmayı konuşmaya tercih ettiğim için, orta malı olmuş kelimelere emanet edemediğimiz samimi, saf ve kırışksız hislerimizi muhabbetli bakışlarla, veciz tebessümlerle, öpücüklerle ifade etmeye alıştık:

Küçük ve bence mukaddes başını göğsüme yasladığı ve günahkâr elim kadife yumuşaklığında olan saçlarında gezindiği zaman, dünyanın döndüğünü, yaşımın yirmi sekiz olduğunu, günün birinde öleceğimi unutacak kadar kendimden geçerim. Zaten beni ona bağlayan şey de bu hasletidir: Beni realiteden uzaklaştırmak.

Kimin nesi olduğunu, Beşiktaş'ın hangi sokağında hangi numaralı evinde oturduğunu bilmiyorum. Bildiğim şey adının Nükhet olduğu ve beni sevdiğidir. On dört yaşındaki bir kız tarafından sevilmenin insanı ne kadar dinlendirdiğini bana sorun... Onun, bana aşıladığı saffet sayesinde ki hadisata ve eşyaya her gün tazelenen bir hayretle bakabiliyorum.

İkinci sevgilim bir daktilodur. Onun geceler hazinesi koyu siyah, kesik

saçları, mehtaplı kuyular gibi esrarlı ve güzel sözleri, kendiliğinden esmer ve son derece tatlı teni kadar canlılığı, konuşması ve kaydıhayat şartıyla benimsediği neşesi de hoşuma gider. Parmaklarının daktilo makinesindeki gündelik talimlerde mütevellit hassasiyeti, kan gibi, vücudunun her tarafında - kulaklarında, burnunda, dudaklarında, boynunda, göğsünde, kalçalarında, bacaklarında... ilah... - kendini gösterir.

Sabahları işime giderken tramvayda ekseriya beraberiz. Diyebilirim ki tramvayda herkes onu dinler, çünkü öyle pervasız, tatlı sürükleyici bir anlatışı vardır. Ama nelerden de bahsetmez, bankadaki arkadaşlarından, şefin kel kafasından, kendisine kur yapmak isteyen budalalardan, komşuların radyosundan, sinemadan, balodan, tuvaletten... ne bileyim daha bir sürü şeyden...

Bu çeneyle at başı giden keskin bir zekâsı da var. Değil yalnız aklınızdan geçeni, aklınızdan geçirmek istediğinizi bile çakacak kabiliyettedir. Hele giyinmekte bitirmiştir. Az ve ucuz şeylerle kendini öyle bir süslemesini bilir ki! Ve müsaadenizle giydiğini yakıştırır da! Onu kolunuza takıp istediğiniz sosyeteye girebilir ve “nişanlım!” yahut “karım!” diye takdim edebilirsiniz. Sizi mahçup etmeyeceğine söz veririm.

Onunla aramızda, platonik aşkla alakası olmayan, güneş gibi ısıtıcı, bahar gibi coşturucu bir sevgi var. ikimiz de realistiz. Bu hararetin ve bu coşkunluğun devam edip etmeyeceğini bilmediğimiz için, nişanlanma ve evlenme gibi tatsız şeylerle birbirimizin keyfini kaçırmıyoruz.

Taşa taş, çiçeğe çiçek, kâğıda kâğıt ve insana insan muamelesi yapmasını ondan öğrendim, beni realite ile ve onun kanunlarıyla karşı karşıya koyan ilk mahluk Şevkiye'dir. Cumartesi ve pazarları öğleden sonra ister bir sinemada, ister Beyoğlu'nun تنها pastanelerinden birinde olsun, onunla beraber geçirdiğim saatlar, dedikodularıyla, şakalarıyla, muziplikleriyle, kahkahalarıyla beni dünyanın en tasasız, en nikbin, en bahtiyar adamı yapar.

Üçüncü sevgilime gelince; o, bir dul kadındır. İkinci kocasından üç ay evvel ayrıldı. Beş yaşında bir kız çocuğu var. Açık kumral saçlarıyla muayyen bir rengi olmayıp mevsimine, gününe, saatına, ânına göre değiştiği halde, daima tehlikeli cazibeler yatağı müstesna gözleriyle, her cins kadehe değmiş, etli, şimşekli ve alev lezzetli dudaklarıyla, çocukları, baştan çıkaracak ve ihtiyarları çıldırtacak kadar tahrik edici, göz

karartıcı, harikulâde vücuduyle o, aşkın potasında pişmiş nadide bir macundur.

Bu fizik imtiyazlarının yanında onlardan aşağı kalmayan kafa ve ruh zenginlikleri de yabana atılmayacak kadar çoktur. Liseyi bitirdikten sonra üniversiteye devam edememişse de -böyle güzel bir kızın derhal kapılacağı kolayca tahmin edilebilir - kitaplarla alakasını kesmemiş, kendi kendine edebiyat ve felsefe kültürünü arttırmış, birinci kocasıyla Paris'e gittiğinde yarım yamalak Fransızcasını da ilerletmiş... Konuşmasını, oturmasını, yürümesini, sade ve zarif giyinmesini, etrafındakileri incitmeden idare etmesini bilen zeki ve aynı zamanda iyi kalbli...

Onu bir düğünde tanıdım. Bir Fransız romancısı üzerinde birleşen hayranlığımız, benim o akşamki müstesna cerbezem bizi birbirimize yaklaştırmakta gecikmedi. Bir hafta sonra, Pangaltı'daki garsoniyerime geldi. Süheyla gibi adım başında rastlanmaz bir güzeli kollarında sıkabilmek her babayiğidin kârı değildir. Yakışıklı, hiç değilse zengin olmadığım halde, böyle bir devlet kuşunun nasıl olup da başıma konduğuna hayret etmiyorum desem yalan söylemiş olurum

Şimdi hayatımı bu üç kadın paylaşmaktadır Kıskanılacak bir adam olduğumu söylemeyin, çünkü bu vaziyet beni memnun edeceğine bilakis üzüyor ve yoruyor. İstiyorum ki Nükhet'in saffetini ve masumiyetini, Şevkiye'nin canlılığını ve neşesini, Süheylâ'nın olgunluğunu bir tek kadında birleşmiş bulayım; zira kendimi bölmekten usandım. İstiyorum ki tasımı üç ayrı çeşmeye tutacağıma bir tek çeşmeye tutayım da bütün susuzluklarımı birden gidereyim!

Sizin anlayacağınız, şimdi dördüncü ve asıl sevgilimi arıyorum. Her genç kıza, her kadına alıcı gözüyle bakmam bundandır. Aradığımı bulabilecek miyim? Yaşım henüz otuzu geçmediği için, dördüncü sevgilimi bulmaktan ümit kesmeyebilirim, değil mi?

(Cumhuriyet, 30 Temmuz 1939)

CAHİT SİTKİ TARANC

Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi,
Temmuz 1975, S: 286, S. 365-367
(Türk Öykücülüğü Özel Sayısı)

PENCERELERDEN KORKAN ADAM

Gazetemin birinci sayfasındaki mühim siyasi haberleri okumuş, iç sayfalardaki müteferrik haberlere göz gezdirdiyordum. “İzmir’de müessif bir kaza” başlıklı bir haberin daha ilk satırında, elimde ayna olmamasına rağmen, benzimin kül gibi olduğunu hissettim. Kara haber şuydu:

İzmir’in kurtuluşuna tesadüf eden 9 Eylül gecesi, bütün İzmir’in bu sevinçli yıldönümünü fener alaylarıyla, türlü şenliklerle kutluladığı bir saatte, Kordonboyu’nda Çiçek Apartmanı’nın dördüncü katında oturan İzmir Lisesi edebiyat muallimlerinden Hilmi Çekingen, yatak odasının penceresinden şehrayini seyrederken muvazenesini kaybederek aşağı düşmüş, beyni parçalanarak ölmüştür.

Eski bir mektep arkadaşımın bu beklenmedik ölümünden mütevellit teessürüme, hazin bir hayret de karışıyordu. Hilmi’nin pencereden düşerek ölmesi. Nasıl ki bazı genç kızlar gök gürlemesinden, bazı hanımefendiler fareden, bazı klibik kocalar karılarından korkar; Hilmi de pencerelerden dehşetli surette korkardı.

Onu ilk tanıdığım günü hiç unutmam. Galatasaray’a yeni girmiştım. O gün sınıfta, dilini bilmediğim bir memlekette imiş gibi sıkılmışım. Geceleyin, mütalaadan sonra, yatakhaneye çıktığımız zaman, karyolamın pencere yanında kurulduğunu görünce büsbütün canım sıkıldı.

Bünyemin zayıflığı, soğuktan çabuk müteessir olmam beni sıhhat hususunda son derece ihtiyatlı ve tedbirli bulunmaya mecbur ediyordu. Yanımda yatan çocuğun, pencere önünü duvar dibine tercih edeceğini – leyli mektep yatakhanelerinde pencere önünde yatmak adeta bir imtiyazdır, orada ya mektebin kıdemli talebeleri yahut da pazısına güvenenler yatar– umarak,

“Affedersiniz kardeşim,” dedim, “sizden bir ricada bulunacaktım, yerlerimizi değişebilir miyiz? Pencere önünde yatmak sıhhatim için tehlikeli de...” Henüz ismini bile bilmediğim bu çocuk, hiçbir sebep zikretmeden,

“Olmaz kardeşim,” dedi, “ben yerimi değiştiremem.” O gece, bu hodbinlikten dolayı bu çocuğa içerlediğim halde, sonraları, tabiatlarımız arasındaki benzerlik, edebiyat aşkımız ve riyaziye nefretimiz bana öfkemi, ona hodbinliğini unutturarak aramızdaki münasebeti, herhangi bir sınıf arkadaşlığından can ciğer dostluğa kadar götürdü; öyle ki içtiğimiz su ayrı gitmez olmuştu.

Bir öğle teneffüsü, bütün çocuklar teneffüsteyken arka sıralardan birine çekilmiş, Victor Hugo’nun şiirlerini okuyorduk. Birden teneffüshanede bir gürültüdür koptu, hemen yerimden fırlayarak pencereye koştum, bahçede maç vardı, oyuncular arasında penaltıdır değildir, diye bir kavga çıkmıştı, bütün futbol maçlarımızda olduğu gibi. Yerinden kımıldamamış olan Hilmi’ye dönerek:

“Koş bak,” dedim, “sekizden Necati ile dokuzdan Hikmet tutuşmuşlar...” Fakat Hilmi hiç oralı olmadı. Tekrar yanına geldiğim zaman dayanamadım.

“Yahu,” dedim, “dışarı âlemle hiç alâkadar olmuyorsun! N’olacak senin bu pasif halin?” Ellerini önümüzde duran kitabın açılmış yaprakları üstüne bastırarak, ayağının nasırına basılmış bir adamın can acısıyla,

“Ah bilseydin!” dedi ve başladı anlatmaya:

“Altı aylıkken mi, bir yaşında iken mi pek bilmiyorum, fakat henüz memeden kesilmemişim, bir gece, mevsim yaz olacaktı ki şehrin dışındaki sayfiye köşklerinden birinde bulunuyorduk. Galiba biraz da hasta ve mızımız bir çocuk olduğum için, o kadar çok ve fasılasız ağlamışım ki, tesadüfen uykusu kaçan babam, uyuyamamasını benim

ağlamama hamlederek, uykusuzluğun son haddine getirdiği bir asabiyetle yatağından fırlamış, beni beşiğimden kaptığı gibi, açık duran pencereye koşmuş ve annem tam vaktinde yetişmeseymiş, pencerenin ötesindeki siyah ve korkunç boşluğa atıyormuş.

On sekiz senelik hayatımda babamın o çılgın hareketi yapamadığına esef ettiğim karanlık anlar olduğu gibi, bu çılgınlığın önüne geçen anneme, su katılmamış sevgime ilaveten, minnet ve şükran duyduğum aydınlık anlar da oldu. Fakat alınyazımın yazıldığı o gece, çocuk ruhum üzerinde öyle derin bir tesir yapmış olacak ki, o ecel penceresi daima gözlerimin önündedir ve o pencerenin ötesindeki siyah ve korkunç boşluk, Paskal'ın kımıldayan uçurumu gibi, yanı başımdan ayrılmadı, bugüne kadar mektep hayatımın her safhasında bana refakat etti. Bunun içindir ki her pencereyi o pencereye benzetiyor ve pencere kenarında durmaya, pencereden dışarı bakmaya, hele pencere yanında yatmaya korkuyorum.

Hâlâ hatırımdadır, yedi-sekiz yaşlarımda vardım; ramazandı, minarelerde mahyalar kurulmuştu. O zaman, benden küçük iki kardeşim daha olduğu için artık annemin yanında değil, büyükannemin yanında yatıyordum. Büyükannemin birinci kattaki odasından mahallemizdeki caminin minaresini görebilmek için, boyumuzun küçüklüğü hasebiyle pencere parmaklığına tırmanmamız lazımdı.

Bir akşam, küçük kardeşlerim pencere parmaklığına tırmanmış, gelinlik bir kız gibi süslenmiş olan minareyi temaşa ederlerken, ben pencereden korktuğum için onlardan uzak durmuş, çocuk tecessüs ve neşelerine iştirak edememiştim. O aralık babam içeri girdi, kardeşlerimi pencere parmaklığında görünce hiddetle,

‘İnin bakayım oradan yumurcaklar!’ dedi ve bana dönerek ilave etti: ‘Aferin benim akıllı oğlum.’

O anda kardeşlerimi ne kadar kışkandığımı ve pencereye niçin yaklaşmadığımı babam nereden bilecekti? Hem ben minareleri, minaresiz şehir tasavvur edemeyecek kadar severim. Yaşım ilerledikçe bu korku bende daha şuurlu bir hal aldı. Pencere mefhumu benim için bütün korkularımın, kuruntularımın sembolü oldu. Bana öyle geliyordu ki –hâlâ da öyle gelir– her pencere o ecel penceresidir, herhangi bir sebep –dalgınlık, ihtiyatsızlık, sarhoşluk, sokaktan geçen güzel bir kadını daha iyi görmek arzusu– babamın yerine geçebilir; ve annem yanımda olmayabilir... Ve...

Nitekim, geçen sene bir gece müthiş bir rüya gördüm, gene öyle çocuktum, beşiğimde sebepsiz ağlıyordum, yatağında bir sağa bir sola dönen ve gene uyumayan babam, gene öyle asabiyetle yatağından fırlıyor, beşiğimden kaptığı gibi beni açık duran pencereye koşuyor ve bu sefer annem sofada olduğu için, pencerenin ötesindeki o siyah ve korkunç boşluğa fırlatıyordu. Bu rüyadan nasıl uyandığımı ben bilirim. İçimde  yle bir sezgi var ki, bugün olmasa yarın, yarın olmasa öbür gün, beş sene, on sene, yirmi sene sonra, muhakkak surette bir pencereden düşerek  leceğim.”

Demek insan bazen nasıl öleceğini kestirebiliyor...

16 Ekim 1937

CAH T S TK  TARANCI

Gün Eksilmesin Pencereyden, S. 27-30

BİR KIŞ GECEŚİ

Geceydi, dışarıda kar yağıyor, içeride soba yanıyor, radyoda bir facia oynanıyordu. Teyzemin yarı alaturka, yarı alafranga döşenmiş ve kış mevsimi icabı hem yatak, hem oturma odası vazifesini gören aydınlık ve rahat odasında, benden başka erkek olmamak üzere, muhtelif yaşlarda ve muhtelif bahtlarda altı kişiydik.

Kırk beşinde dul bir kadın olan teyzem, çini sobanın yanında, sedir cinsinden bir koltukta oturmuş, yerine daha iyi yerleşmek ve biraz daha ısınmak insiyakiyle farkında olmadan çok kıpırdandığı için ikide bir omuzlarından kayan yün atkısını tombul ve buruşuk elleriyle ikide bir düzeltiyor, radyoyu dinler gibi yapıyordu; fakat, mazlum ve yıpranmış gözlerinden belliydi ki merhum eniştemle geçirdiği mesut ve avdeti imkansız günleri düşünüyor.

Teyzemin yanı başında, bir sandalyeye ilişmiş olan komşu kızı Feride, teyzeme bir gecelik entarisi diktiği ve dizlerinde pertavsızla büyültülmüş bir sonbahar yaprağı gibi duran portakal rengi, yünlü bir kumaş üzerinden, siyah, parlak ve hafif kıvrıcık saçların çerçevelediği küçük ve sevimli başını kaldırmadan radyoyu dinler gibi yapıyordu; fakat, ellerinin ve dizlerinin sık sık tekerrür eden sinirli hareketlerinden belliydi ki sarhoş bir baba ile çaçaron bir ananın fasılasız ve yeknesak kavgaları arasında kararıp giden bahtına gizlice ağlıyor.

Ellisini geçtiği halde yüzü hâlâ buruşmamış olan, iri mavi gözleri daima çileli bakan aşçı kadın -merhum eniştemle uzak akrabalığı dolayısıyla evde kendisine Hala Hanım deriz- mangal başında, küçük hasır iskemlesi üzerinde oturmuş, sigarasını sarıyor ve radyoyu dinler gibi yapıyordu.

Fakat, mangalın küllerini eşelemek bahanesiyle ikide bir maşaya sarılan ellerinin titremesinden belliydi ki yirmi seneden beri kocasız, desteksiz, el kapısında türlü acıları sineye çekerek geçen ömrünün, bütün ümitlerini alıp giden soğuk rüzgarında, vücudundan ziyade ruhuna bir hararet, bir teselli anıyor.

İkisi de öksüz olan hizmetçi kızlardan biri, Hala Hanım'ın yanında yere çömelmiş, kahve pişiriyor; diğeri ise, sobanın arkasında duvar dibinde, teyzemin en küçük bir arzusunu sezmeye hazır bir vaziyette, ayakta, bir tazı gibi uyanık ve tetik duruyor, ikisi de radyoyu dinler gibi yapıyordu; fakat ikisinin de mahzun ve kin dolu bakışlarından belliydi ki hizmetçilik kaderlerini bir türlü benimseyemiyorlar.

Ben ise ara sıra gece yatısına geldiğim bu evin içinde geçenleri yakından bilen, bu evdeki insanların her birinin dert ortağı olan adam, pencere önündeki sedirde yan gelmiş, ara sıra perdeyi aralıklayarak dışarıda karanlıkta lapa lapa yağan karı seyrediyor, bazen de sigaramın dumanlarına dalarak, görünürde, herkes gibi, radyoyu dinliyordum; fakat ikide bir, komşu kızı Feride'ye kayan gözlerimden belliydi ki, ben de radyoyu dinlemiyorum.

Hasılı, herkes kendi kendisiyle meşguldü ve dışarıda kar yağıyor, içeride soba yanıyor, radyoda oynanan facia devam ediyordu. Birdenbire kapının zili öttü, hepimiz bir rüyadan uyanmış gibi silkindik. Teyzem, omuzlarındaki atkıyı bir kere daha düzelterek doğruldu, komşu kızı Feride, akşamdan beri işi üstüne eğik duran küçük ve sevimli başını kaldırdı, göz göze gelmiştik, gülüştük; Hala Hanım elindeki maşayı bıraktı ve sigarasını tablaya bastırdı. Hizmetçilerden kahve pişireni, beyzi, gümüş bir tepsiye dizdiği fincanları doldurup ayağa kalktı, sobanın arkasında ayakta duranı ise teyzemin bir göz işaretiyle kapıya koştu. Ben de yerimden doğrularak kravatımı düzelttim. O âna kadar zahiren radyoya müteveccih olan alâkamız bu sefer hakikaten kapıya çevrilmişti. Gecenin bu saatinde -saat ondu- kim olabilirdi? Teyzem, yorgun bir sesle, "Şevket olacak," dedi. "Sultanahmet'teki evin kirasını getirecekti." (Şevket, merhum eniştemin akrabasından bir tüccardı, teyzemin ev dışarısı işlerini o görürdü.)

Hala Hanım da, "Belki de Salahattin'dir," dedi. (Salahattin, Evkaf'ta çalışan, otuz beş yaşlarında, altı kere evlenmiş ve son karısından henüz yeni ayrılmış bulunan çapkın, kendi menfaatinden başka bir şey düşünmez bir adamdı. Hala Hanım'ın kardeş çocuğuydu ve Hala

Hanım kendisini çok severdi. Bunun için Salahattin eve sık sık gelip gidenler arasındaydı.)

Komşu kızı Feride, "Belki de babamdır," dedi. "Beni almaya gelmiş olacak."

Hizmetçi kız da fikrini söyledi: "Baban bizde gece kalacağını biliyor Feride Hanım. (Hala Hanım'a dönerek) Salahattin Bey bu saatte gelmez, kim bilir şimdi hangi meyhanededir. (Teyzeme dönerek) Telgrafçı olacak, Manisa'dan biraderinizden telgraf bekliyordunuz ya."

Ben de ilave ettim:

"Bir arkadaş bana uğrayacaktı, belki de odur."

Kapıyı açmaya giden hizmetçinin getireceği haberi hepimiz, bir müjde gibi, heyecanla bekliyorduk. Nihayet hizmetçi kız odanın kapısında göründü:

"Kimse yok."

Bu muzipliği, geceleri karanlıkta, kapıların zillerini çalıp kaçan sokak çapkınlarından biri yapmış olacaktı; belki de karnı zil çalan ve bu karlı, soğuk kış gecesinde yatacak sıcak bir yeri olmayan bir kaldırım çocuğunun, müreffeh insanlara karşı beslediği hudutsuz hıncın bir gönül eğlencesi halinde tezahüründen başka bir şey değildi.

6 Ocak 1938

CAHİT SITKI TARANCI

Gün Eksilmesin Pencereyden, S. 48-50

DÜZYAZILARI

ŞEKİL ÜZERİNE

Uzun zamandır yazılarına hasret kaldığımız Nurullah Ataç, Varlık mecmuasında genç şairlerden Şinasi Özden'in yaptığı bir ankete cevap verirken tercüme meselesine de dokunarak diyor ki:

"Bugünkü tercümelerimiz elbette kötü olacak; çünkü şekle itibar edilmeyen, şekil ruhundan payı olmıyan bir devirde yaşıyoruz. Fikre bakıyorlar da o fikrin nasıl söylendiğine bakmıyorlar. Halbuki şekil dışında hiç bir şey olamaz, ne mana ne fikir."

Nurullah Ataç'ın yerden göğe kadar hakkı var. Hakikaten bir Shakespeare'i, bir Goethe'yi, bir Baudelaire'i nasıl söylediklerine bakmadan Türkçeye çevirmek onlar hakkında Türk okuyucusuna bir fikir vermekten uzaktır. Alişanzade İsmail beyin Baudelaire'den çevirdiği "Elem Çiçekleri"ni okuyup da Baudelaire'i anladığını, tattığını sanan, o şairi tanımış olduğu zehabına kapılan edebiyatçı, kalemi elinden bırakıp talihini başka faaliyet sahalanında aramalıdır. Yalnız Avrupalı şairleri değil Avrupalı romancıları da deyişlere dikkat ederek Türkçeye çevirmek gerekmez mi?

Balzac, Stendhal, Proust aynı bir Türk mütercimi tarafından Türkçeye çevrildiği zaman, Türkçe metinler arasında da Fransızca metinler arasındaki deyiş farkı kendini hissettirmezse o tercümelere muvaffak olmuş nazariyle bakılarnaz. Burada mütercimin değeri ve şahsiyeti

kendi tercüme üsûbunu müelliflerine göre değiştirebilmesinde tebellür eder. Tercüme sahasında aradığımız bu şekil endişesini telif sahasında evveliyetle arayacağız. Fond ile Forme'un ayn şeyler olmadığı artık münakaşa kabul etmez bir bedahet teşkil ettiği halde, yalnız tercüme sahasında değil telif sahasında da göze çarpan ve hayli güzel kabiliyetlerin heder olmasına sebebiyet veren bu şekil lâkaydisi (şekil anlayışsızlığı demek daha doğru olur) Nurullah Ataç'm da işaret ettiği gibi, bizde öteden beri şekil ve kalıp mefuumlarının birbirine karıştırılmasından ileri gelmektedir.

Yahya Kemal de gazel yazar Edip Ayel de, ikisi de gülden bülbülden bahseder, ikisinin de tarihten ilham aldığı olur. Fakat Yahya Kemal şekli anlamış ve bu anlayışını şiirlerinde muvaffakiyetle tatbik etmiş müstesna bir şair olduğundan şiirlerini hayranlıkla okuruz. Edip Ayel'inkilere bir göz atmak lüzumunu bile duymayız. Serbest vezinle yazan şairler arasında da bu cinsten bir tefrik yaparken aynı endişeyle müteharrik bulunuyoruz. Bir Ahmet Harndi Tanpınar ile aynı nesilden diğer bir hece şairi arasındaki farkı da başka yerde aramamalıdır. Şekil olmıyan yerde şiir aramak beyhude olur. Valery söylüyor:

"Duymak kafi değil, duyurmak lazım, hatta güzel duyurmak lazım."

Öyledir, aynı kumaştan iki terzi de elbise diker biri hakikaten elbise olur, diğeri elbiseden başka her şeye benzer. Makas meselesi, başka bir şey değil, şair için de aynı şey varittir. Şahsi bir his, yeni bir imâl, ileri bir fikir bulabilirsiniz. Ama kafi değil. Şairliğimiz onları söylemekte belli olacaktır.

Sadaka hakkında Fransızca şöyle bir söz vardır: "Sadakanın veriliş şekli verilen sadakadan evladır." Bu sözü edebiyat planına naklederek diyebiliriz ki: "Bir edebi eserde söyleniş şekli söylenilen şeyden evladır."

Bütün büyük sanat eserlerine bakınız, hepsinde şeklin zaferini göreceksiniz. Şekil hummasına tutulmamış sanatkâr, şairse kalemini, ressam ise fırçasını elinden atmalıdır. Şekilsizlik içinde güzellik avına çıkanlar, kendi kendilerini aldatmaktan başka birşey yapmış olmazlar. (Varlık, 1 Ocak 1957, sayı: 445)

CAHİT SITKI TARANCI

Cahit Sıtkı Tarancı, Yaşamı, Sanatı, Yapıtlarından Seçmeler, S. 190-191

ŞİİR NEDİR?

“Şiir nedir”? diye soruyorsunuz. Edebiyat yapmayı, büyük söz etmeyi sevenler için şiir ne değildir ki! Şiir bir çılgıktır, bir ilan-ı aşktır, sallanan bir yumruktur, bir umuttur, bir kurtuluştur vb... Kuşkusuz, bunların hepsi şiirde olabilir, fakat bunlar nesirde de olan şeylerdir. Şiirin ne olduğunu anlayabilmek için onu nesirden ayıran özellikleri aramak, onlar üzerinde durmak daha doğru olur sanıyorum. Düşüncemi bir örnekle açımlayayım:

Ağlarım hatıra geldikçe gülüştüklerimiz

Dizesini elbette duymuşsunuzdur. Şair ne demek istiyor? Gülüştüklerimiz hatıra geldikçe ağlarım. Bu bir nesir cümlesidir. Şair ne yapmış? Bu nesir cümlesinin her sözcüğünü değerlendirerek bu duyguyu son anlatımına kavuşturmuş. Şair karşımızda olsa göreceğimiz manzara nedir? Bir adam ağlıyor. O halde dizenin ilk sözcüğü “ağlarım” olacak. Neden ağladığını merak etmez miyiz? Bu kez onu söylemek gerek. Bir şeyler hatırladığı için. Öyleyse, dizenin ikinci ve üçüncü sözcükleri “hatıra geldikçe” olacak. Peki neymiş acaba böyle hatırladıkça ağladığı şey? “Gülüştüklerimiz” diyor ve böylece her sözcük yerini alıyor ve bildiğimiz dize ortaya çıkıyor. “Şiir bir deyiştir, sözcüklerle güzel biçimleri kurmak sanatıdır” denilmesi bundandır. Şair de bu sanatı

bilen adamdır. Bu sanatın anlatım aracı dil ve gereci de sözcükler olduğuna göre, şiir yazmak isteyen adamın kullandığı dilin bütün kurallarını iyi bellemesi, sözcüklerini sınıf arkadaşları gibi yakından tanınması, hangi sözcüğün nerede ve nasıl kullanıldığı zaman kendisinden beklenen ödevi yerine getireceğini bilmesi gerektir.

Şiir yalnız duymakla, parlak imgeler bulmakla değil, dil ve sözcükler konusundaki bu bilgilerle, bu sevgilerle, bu dikkatlerle yazılabilir. Şairden beklediğimiz işte bu davranıştır. Bundan sonrası yani yapıtının çapını belirleyecek şey şiir yaratma gücüdür. Şair ister sevgilinin servi boyundan, ister bir savaştan, ister mahallesinin yoksulluğundan, ister haksızlıktan söz etsin, kendi bileceği iştir, yeter ki her şeyden önce şiir yazdığını bir saniye hatırlından çıkarmasın. Baki Efendi, Yahya Kemal, Nâzım Hikmet, Ahmet Muhip, Orhan Veli aynı şeylerden söz etmezler, ama hepsine şair diyoruz; çünkü hepsi de şiirin şundan bundan söz etmek değil, güzel biçimler kurmak sanatı olduğuna inanmıştır.

Böyle olduğuna göre, şiir toplum için mi? dâva için mi? diye düşünmeye yer yoktur. Şiir yazan adam kör ya da sağır değildir ki, çevresinde olup bitenleri görmesin, duymasın; elbette kendisine en çok dokunan şeylerden söz edecektir. Kunduracıdan ayakkabı beklediğimiz gibi şairden de şiir bekleyelim. Nasıl ki kunduracı hem iskarpın, hem terlik, hem potin, hem çizme yaparsa, şair de gününe ve koşullarına göre ıstırap şiiri, aşk şiiri, isyan şiiri, ölüm şiiri, kurtuluş şiiri yazar. Bütün sorun, sanatçının yaratma gücüne karışmamaktır.

Bir yıldan beri çıkmakta olan 'Kaynak' dergisini sevgi ve dikkatle izliyorum. Daha çok bıyıkları yeni terlemiş çocukların şiirlerini yayımlıyor. İçlerinde umut verici olanlar yok değil, fakat, darılmazsanız söyleyeyim, (hem yalnız Kaynak'ta değil, başka sanat dergilerinde de görüyoruz bunu) yeni yetişenlerin çoğu şiiri ciddiye almamakta, onu nerdeyse günlük bir gönül eğlencesi saymaktadır. Sonra nasıl hepsi birbirine benziyor! Oysa on beş yıl önce Ahmet Muhip'in, Fazıl Hüsnü'nün, Ziya Osman'ın şiirleri hiç de birbirine benzemezdi. Çünkü üçünün de kişilikleri daha o zamandan belli olmuştu. Yeni yetişen arkadaşlardan, şiiri kendilerine aşk ve dert edinmelerini, şiirin gizlerini kendi kendilerine keşfetmeye çalışmalarını, kendilerinden önce gelmiş olan şairlerin ne yaptıklarını, şiire neler getirdiklerini, ne gibi güçlükleri nasıl yendiklerini öğrenmeye çaba göstermelerini ve şiirin sabır ve direnme işi olduğunu daima hatırlarında tutmalarını dilerim.

“Nurullah Ataç’ın yarattığı sözcüklerle şiir yazılabilir mi?” diyorsunuz. Yazılmaz tabii. Ama o sözcüklerden tutanları ile ilerde pekâlâ yazılabilir. Zaten bugün Nurullah Ataç’ın böyle bir şey söylediği yoktur.

Konuşma dilinden ayrı bir şiir dili benim şiir anlayışıma göre olamaz. Bakın Melih Cevdet’in, Oktay Rifat’ın ve onlar gibilerin şiirlerine, hepsi sizin benim konuşurken kullandığımız sözcüklerle yazılmıştır. Bence, şiirde doğru yol da budur. Anamın, bacımın, kızkardeşimin kullandığı dipdiri, her hecesini etimde canımda duyduğum sözcükler dururken sözlüklerde küflenmiş sözcüklerle şiir yazamam doğrusu.

Yeni yetişen arkadaşlarla, Yahya Kemal, Nâzım Hikmet, Ahmet Muhip, Orhan Veli, Melih Cevdet, Oktay Rifat, Cahit Külebi gibi işlerinin ehli olan şairleri örnek gösterebilirim, ama örneğin ikinci bir Muhip veya ikinci bir Melih olmak için değil, kendi kişiliklerini bulmak için; çünkü adlarını gelecek yüzyıllara ancak kişilikleriyle ulaştırabilirler.

CAHİT SİTKİ TARANCI

Kaynak dergisi, 1 ŞUBAT 1949

ZAMANIMIZIN HATASI

Zamanımızda sanat eseri kadar hakarete uğrayan bir başka nesne daha tanımıyorum. Bu hakaret şiirin okunmamasından, romanın kapışılmamasından, tiyatronun layık veçhile rağbet bulmamasından, tablonun veya heykelin satın alınmamasından .. ilâh, sebebini biraz da zamanımızı kasıp kavuran ekonomik buhranda, rejim istikrarsızlığında, ruhlardan cemiyetlere taşan umumi can sıkıntısında bulabileceğimiz muvakkat bir lakaydiden ibaret olsaydı tasa etmeğe değmezdi. Fakat bu hakaret sanat eserinin bir genç kız bekâretiyle kardeş ırzına tecavüz etmeğe, kâinat fasilesinden olan mahiyetini, cemiyetteki zenzem ve iksir rolünü değıştirmeğe kadar giderek günümüzün kalb sızlatıcı vasıflarından biri olmak istidadını gösteriyor. Cins sanatkârın endişe etmeğe hakkı vardır.

Sanat eserinin, Olympe'in tepesinden arnavut kaldırımına yuvarlanışına, itiraf etmeli ki, halktan ziyade kötü sanatkâr, onu sucu beygiri, amele kamyonu, top arabası hizasına indirerek gündelik menfaati, gündelik mevkii, gündelik şöhreti yolunda istismar eden, Homer'lerin, Dante'lerin, Goethe'lerin hatırası karşısında yüzümüzü kızartan sanatkar bozuntusu, piç sanatkâr sebebiyet vermiştir; yakasına yapışmamız gereken suçlu odur. Onun sanata bu hiyaneti, aramızda bûlbûlün etini sesine tercih edenlerin sayısını artırıyor. Halbuki sanat eseri, hakikatte ve aslında, Homer'den, Michelanj'den, Valery ve Cezanne'a kadar hangi büyük sanatkâra sorarsanız sorunuz, ne insanlığı hakka götürecek tarik-i müstakimi gösteren bir İncil veya bir Kur'an-ı Kerim, ne bir parti programı, ne de Musolini veya Hitler'in kafasındaki emperyalizm planının destanıdır. Sanat eserinde dini bir öğüt, ahlaki

bir düstur, siyasi, içtimai, iktisadi bir akide arayanlar, mesela Pascal'ı okuyup da tanassur etmek, Gorki'yi okuyup komünist olmak safdillliğini gösterenler, Goethe'nin Werther'ini okuyup intihar eden budala aşıklardan daha az gülünç değildir.

Sanat eserinin din, terbiye, milliyet, sınıf .. ilâh gibi içtimai şartlarla münasebeti, suyun oksijen ve hidrojenle olan münasebetinden ileri gitmez; yani o, tereküp ettiği unsurlardan tamamıyla ayrı ve müstakil bir varlıktır. Bunun içindir ki sanat eserinin "ne"den bahsettiğine değil, "nasıl" bahsettiğine bakılır. Mesela bugün Yahya Kemal'in gülden, bülbülden bahsedebilmesi, sanatın bir "ne" meselesinden ziyade bir "nasıl" meselesi olduğunu anlamış olmasındandır.

Alain: "Sanatkârın nadir bir fikir aradığını zannetmemelidir; değil, o daha ziyade nadir, tek ve kendine has bir tarz arar" diyor ve bütün sanatlarda bu fikrin peşi sıra gidilebileceğini ilave ediyor. Zaten böyle olmamış olsaydı mesela bir Proust'un bir Zola'dan, bir Baudelaire'in bir Musset'den ne farkı kalırdı? Ve dikkat edilirse, sanat eseri ile temasımızın bizde doğurduğu ilk aksülamel, sevgi, nefret, korku, merhamet gibi mevzuunun üzerindeki iptidai hassasiyet tesirlerinden evvel neşedir, bizi sanatkârın yaratma hazzına ortak eden hudutsuz bir neşe.

Sanat eseri ister içinde bulunduğumuz cemiyetin haksızlıklarından, kötülüklerinden, insanların riyakârlıklarından, menfaatperestliklerinden, ister aşktan ve dostluktan, iyilikten ve saadetten bahsetsin, kıymeti ve güzelliği; bizi, sihirli bir seccade gibi alıp başka âlemlere götürmenin sırrını taşımasındadır. Divina Comedia, Hamlet, Faust, Cimetiere Marin, Jokond, Süleymaniye camii .. ilh gibi hangi büyük sanat eseriyle karşılaşacak olursanız olunuz hepsinde şu müşterek vasfı bulacaksınız: insanoğluna neşe vermek.

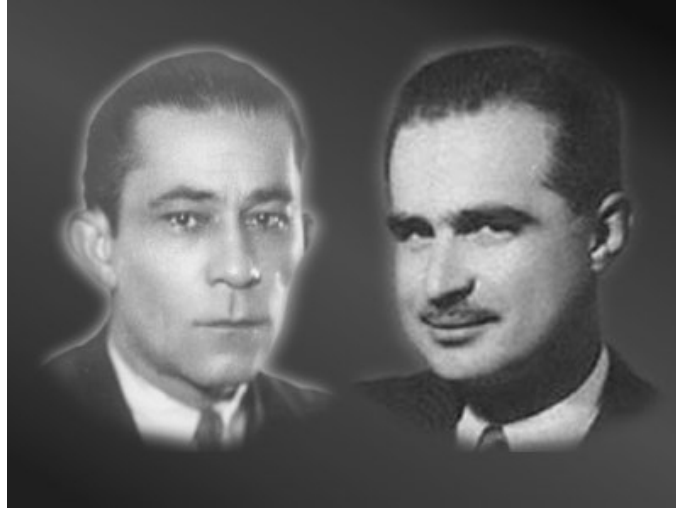
İnsanoğlunun her eserini maddi ve ekonomik bakımdan mütalâa etmek yoluna sapan zamanımızın affedilmez hatalarından biri de sanat eserinin bu ilk ve esashı vasfını hiçe sayar görünmesidir.

(Gündüz dergisi, sayı 8, 15.11.1936)

CAHİT SITKI TARANCI

Cahit Sıtkı Tarancı, Yaşamı, Sanatı, Yapıtlarından Seçmeler, S. 192-194

MEKTUPLARI

ZİYA'YA MEKTUPLAR (4)

Diyarbakir: 20.8.1933

Ziyacığım,

Farkında olmadan, merakını tam zamanında teskin etmiş olduğuma cidden sevindim... Mamafih ben yazmış olmayıp da senden bir ihtar mektubu almış olmayı isterdim! Neyse, kısmet değilmiş, doğrusunu istersen ben sabırsızlandım ve senin yazmanı bekliyemedim.

Benden, avlulu, havuzlu, bahçeli bir şiir istemen hoşuma gitmedi Ziyacığım. Ben, senden, apartmanlı, tramvaylı, otobüslü bir şiir istesem, hoşuna gider mi? Hele "Diyarbakir kokulu" tâbirin hakiki bir şairin ağzından çıkacak lâf değil. Diyarbakir kokulu, Kayseri kokulu, Trabzon kokulu şiir olur mu Ziyacığım? Hani bazı mecmualarda şiir kitapları tenkid edilirken şöyle denir: Il chante son pays natal (1). O gibi yazılara şiir demiyeceğini biliyorum ve hele benim gibi onlardan tiksindiğini de biliyorum..

Burada da bana soruyorlar: "Cahit bey, Diyarbakir hakkında bir şey yazmadınız mı?" Cevap vermek istemiyorum, verecek olsam, suallerinin saçmalığını yüzlerine vurmak lâzım... Senin bunu, şaka diye, kaleminin ucuna gelmiş olduğu için yazdığına eminim. Diyarbakir'i benim şiirlerimle tanımak hevesinden vazgeç Ziyacığım. Ben, senden "Gitmek" şiirini istemiştım, hiç bahis bile etmiyorsun... "Kuyuya Düşen Çocuk" şiirim "Güneşe Aşık Çocuk" serisinden olacaktı. Onun için ona o ismi

vermiştim ve zannedersem, isim fena değildi. Mamafih, değiştirdiğine kızdım veya alındım zannetme... Yalnız başına "Kuyu" da iyi... Mamafih, ben o şiiri yazarken sen hatırıma gelmemiş değildin... Öyle, hiç meydana çıkmaman, kendi kendine çalışman, sahiden bir kuyuya düşmüşsün vehmini veriyordu bana... Neyse... Al sana küçük bir şiir:

GECELER

Akşamleyin güneş ardından geceler
Görününce en son bu yolun ucunda,
Aksimdir sanırım, başı avucunda,
Düşünceye daimiş bir insan geceler.
C. S.

Ve zannedersem, bundan sonra yazacaklarım da bu cinsten olacak... şiirde teferrüatı filân sevmediğimi bilirsin. Kabil olduğu kadar condenser etmeli (2)., Nazariye yüüteceğimiz zaman henüz gelmemiştir... Desene, Burhan Ümit'ten ümidi kesmeli... Mamafih beis yok. Hem zaten bu nüsha üç ay gecikti... Yalnız ben sana karşı mahçup bir vaziyete düştüm. Affedeciğini ümidediyorum.

Ahmet Kutsi'nin şiirini beğenmedim... "Yarasa", "Nerdesin?", "İhtiyar Aslan" şairinden bu gibi şiirler beklenemez. Buna mukabil, geçen nüshadaki Ahmet Hamdi'nin şiiri fena değildi. "Başım, sükûtu öğüten - Uçsuz, bucaksız değirmen". Güzel değil mi?... İstiyorum ki, her şiirde bütün bir hayat tecelli etsin. Hissolunsun ki, şair onu yazarken, göğsünden bir şeyler koparmış ve o şiirin içerisine koymuş... İşte senin şiirlerinde bu vardır Ziyacığım. Yalnız, daima söylediğim gibi, bazen teferrüata kaçıyorsun ve bazen de sone'yi doldurmak için lüzumsuz ve tekerrür kabilinden mısralar yazıyorsun... Zaten hep aynı şekil tarzında ısrar etmene de itiraz ettiğimi hatırlarsın. O şevket Hıfzı'yı beğeniyorum doğrusu.. şimdi yazdıklarında fevkaladelik yoktur, fakat ilerde olacaktır zannediyorum. Ahmet Muhip de, malûm şeyleri güzel kalıplara dökmesini bilen mahir bir çocuk... Mamafih, birinci niishadaki şiirinde çok güzel mısralar vardı. Sabri Esat'ın "Köyümde öğle" sini beğenmedim.

Ziyacığım, şiirlerini dudaklarımdan düşürmediğim birkaç sayılı şairden birisi de sen olduğunu biliyor musun?

Biz o kadar o kadar ağladık ki beraber...
Ben hiçbir şey duymadan ben yalnız seviyorum...

Ben, ben ölmüşlerimi kaldırmak istiyorum,
En derin kuyuların içine haykırarak...
ilh... Ziyacığım.

Ben, haftaya, pazar günü hareket ediyorum. Bir veya iki eylülde görüşebileceğiz zannediyorum. Ahbaplara gene selâmlar ve hürmetler... Senin de gözlerini öperim Ziyacığım.

Cahit Sıtkı

Sana, o "Sönen Lâmbalar" isimli şiirimi de yazıyorum:

Beklenmiyen akşam, umulmaz bir cenk;
Bırakıp gökleri isler içinde,
Işıklar saçmanın son sevincinde
Sönerken lambalar birbirine denk.
Mermerden kaçınan hisler içinde,
Artık nihayete ererken ahenk,
Kalmaz birbirine benzemiye renk;
Şekiller kaybolur sisler içinde.
O sönen lâmbalar, birer ikişer,
Meçhul gecelerin yalnızlığında,
Boşluğun koynuna üst üste düşer;
Ve olur onların hayali, artık,
Yanan lâmbaların aydınlığında,
Donuk akislerle titriyen ışık.
C. B.

(1) Memleketini terennüm ediyor
(2) Teksif etmek

Ziya'ya Mektuplar, S. 44-47

ZİYA'YA MEKTUPLAR (31)

Burhaniye: 14.5.1942

Ziyacığım,

2 Mayıs tarihli mektubunu 10 Mayısta aldım. Dileğimi yerine getirip şiirini birinci sahifeye yazdığına teşekkür ederim.

Bu şiiri ilham eden kalbi sebeplere benim gibi aşına olmıyanlar, benim kadar titiz bir şiir okuyucusu iseler, dikkatlerini yalnız netice üzerinde toplayıp, şiirin aralıklı güzelliğine, rağmen, genel olarak, aceleye geldiği, consistence'tan (1) mahrum bulunduğu kanaatine varacaklardır. Fakat bana, yani bu şiirin doğum şartlarına dostluğunun müsaadesi nisbetinde vakıf Cahit Sıtkı'ya sorarsan, intibalarımı şöyle hülasa edebilirim:

Her vakitki şair Ziya Osman, bu şiirinde, yaşamak ve mesut olmak iştiyakını bütün samimiyetiyle açığa vurmuş. Herhangi bir işe samimiyetle başlamak bir meziyettir. Ama işte, gönül isterdi ki, şairin poetique ve estetik dikkati ve titizliği de samimiyeti ve gayretiyle atbaşı gitmiş olsun. Bereket versin, dikkatının uyanık olduğu zamanlarda araya serpiştirdiğin ve gerçek bir duyuşun eksiksiz ve tatmin edici ifadesi olan cidden güzel mısralar, şiirin talihini, kısmen bile olsa, düzeltmektedir. Bir kere, atmayı asla aklına getirmemen icabeden şu canım ve lezzetli beyit:

Yatak odamız, yemek odası, kiler;
Raflarında ellerinle yapılmış reçeller.

şiirde lâayık olduğu yeri derhal almalıdır. Tatma hassamıza ilk defa olarak hitabediyorsun. Bu, sende rastladığım yeni bir şiir meziyetidir. Ev hayatının muhabbetle çekilmiş enstantaneleri olan:

Çıkacağın üç basamak,
Ellerinden sıyrıp atacağın eldiven.

gibi mısralar, sembolle konuşmaya ve yalnız mücerred, muhayyeli terennüm etmeye bizi alıştırmış bir şairin şiirinde, fazla mühim olmamakla beraber, nisbi bir yenilik addedilebilecek cinstendirler. Hele, evinin mimarı, taşçısı, marangozu, amelesi kadar, senin de o yuvada el emeğin, alın terin, zevkin (goût) olacağını, haber veren iddiasız fakat sade, fakat gerçek, fakat patetik mısralar:

Ellerimle asacağım camlarına perdelerini.
Yatak odasında düşüneceğiz bir an,
İki kişilik karyolanın yerini.

beni sarhoş etmeye kafidir. Dahası var:

Sürahide ısıldıyan su,
Paylaşacağımız ekmek,

("bölüşeceğimiz" daha iyi gibi geliyor bana)

Yazın rüzgarlara bırakacağımız testi...

gibi mısralar, quotidien (2) hayatın huzur ve saadet neticesi itiyat ve hareketlerinin mütevazı fakat güzel ve gerçek mısraları, asude bir interieure (3) e olan hasretini (hasretimizi) ne tabii ve kandırıcı (tatminkâr) bir şekilde ifade etmektedir! Şiirin. son mısraları da, aynı kandırıcı ifadeye kavuşabilecekleri için (küçük bir gayretle), şimdiden güzel sayılabilir.

Gelelim muadelenin "menfi"lerine:

Evvelâ, şiirde consistance sahiden yok. Hani şu, ele alınınca dağılıveren, ufalıveren ve bu yüzden, camekândaki duruşuyla vadettiği lezzete bir türlü varamadığımız börekler (ah o canım sulh günleri!) var ya; onlara benziyor. Şiirin yufkası, yağı, kıyması, peyniri... ilh, arasında daha sıkı bir bağ, bir lehim lazım. Serbest vezinde bunun güç olduğunu biliyorum. Ve kısmen mazursun (sanatkâr için mazeret olmaz ya!), neyse, zordur. Çünkü, aruzda ve hecedeki kafiye, vezin, takti, bu consistance'ın binalarda, duvarlarda gördüğümüz harç kabilinden, göze görünür işaretleridir. Serbest vezinde, benim anladığım serbest vezinde, göze görünür bir harç olmadığına göre, mısralar biribirlerine gizli bir harçla (bu, biten mısraın son hecesiyle, başlıyan mısraın ilk hecesi arasında tutkal mahiyetinde bir ses, mana ve tedai bağı olabilir) perçinlenmelidirler. Bu Nazım'da kısmen vardır; fakat o farkında olmamıştır. Zaten kafiyeye başvurması, bazı mısraları tekrar etmesi, bazı heceler üzerinde durması, bazı kelimeleri hecelere ayırarak okutmaya gayret etmesi hep bu consistance endişesinin mahsulüdür. Senin şiirinde böyle bir endişe hüküm sürdüğünü zannetmiyorum. Bu da, yani senin bu ihmalin de izah edilebilir:

Avrupaya gitmeden önce Alain'in "Les Beaux-art en vingt leçons" isimli ve estetiğe, şiire, mimariye, musikiye, resme... ilh. dair çok faydalı ve yer yer gerçek sanat ve güzellik hakikatlarıyla parlıyan güzel bir kitabım okumuştum. O cidden hazine kitapta, insanın kol hareketleri, adım atışı, geriniş, oturuşu, kalkışı... ilh ile şiiri, heykeli, resmi... ilh. arasında müşahade edilebilir bir münasebet mevcut olduğuna işaret edilmekteydi. Senin mahçubiyetin, insanlar arasındaki adeta fizik rahatsızlığın, konuşurken kızarışın, kadınlar nezdinde utanıvermen, kahveye tereddütle adeta korkarak girmen, meyhaneye adım

atmaman... ilh. bütün bunlar şiirlerinde, ne yalan söyliyeyim, lehine sayamayacağım akisler bırakmıştır; bilhassa bu serbest vezinle yazdığın şiirlerde ve bu sonuncuda. Benim "Ömrümde Sükût" taki şiirlerim de, o zamanki halimin aynasıdır. Bunun çaresi, Ziyacığım, evvela, hayatında ve cemiyet içindeki davranışlarında o ürkekliği üzerinden atmaktır. Alain'in çok mühim bir sanat hakikati üzerinde durduğuna katiyen şüphe etmemelisin.

Sonra, şiirinde, nefesi yoran uzun mısralar var. Bunları da kısaltmak lâzım. Nasıl ki tabii yürüyüşte en uzun adım yetmiş beş santimetredir, mısrada da en uzun hece, nihayet on beş, haydi bilemedin on altı olsun. Zaten aruzda ve hecede bu noktanın nazari dikkate alındığını bilirsin. Bir de, Ziyacığım, az kelimeyle söylenmesi, mümkün bir hayali, bir duyusu, bir hasreti fazla kelimeyle söylemeye lüzum yoktur. Mesela başlangıç mısraları pekâlâ şu şekilde kısaltılabilir ve nesir edasından, dolayısıyla kurtulmuş olur:

Gözümde hep aynı beyaz ev;
Her dağ yamacına kurduğum;
Oturttuğum her su kenarına.

Dağ yamacındaki evle su kenarındaki evin manzarası, ab ü havası başka başka olduğuna göre, birer müstakil mısrada söylenmeleri, mahiyetleri icabıdır. Buna benzer, daha ufaktefek şiir dikkatsizlikleri yok değil. Fakat uzatmayayım, malzeme olarak elinde birinci sınıf bir un var. Hani sokakta hizmetçinin koltuğunda görüp de kenarından bir lokmacık olsun koparmaya dayanamadığımız sıcak, pişkin, lezzetli, besleyici bir ekmek yapabilmek iktidarındasın. Seni fırına, yani iş başına davet etmeyi bir vazife bilirim.

Tenkidlerim biraz kıyarcasına olduysa, bunu sevgime ve seni çok daha mukemmel şeyler yazmış görmek arzuma bağışlamalısn. Bahsettiğim şiir dikkatsizliklerinin çoğu hepimizde, bugünkü her şairde mevcuttur. İşte bunlardan kurtulmak lazım. Şiir üzerinde kafamızı işletmeliyiz ki yazdıklarımız, Fuzuli'nin, Baki'nin, Nedim in diktiği, Yunus Emrelerin, Karacaoğlanların suladığı ağacın bu emeklere lâayık yemişleri olabilsin. Hani bir şiir seferberliği aklımdan geçmiyor değil. Gene fazla uzattım, değil mi?

Zaten talime de bir çeyrek var. Sorduğun suallere kısa cevaplarım:

1 — Şahap Sıtkı, tahmin ettiğin gençtir. Benim hakkımdaki iki makalesi daha evvel çıktı. Artık, hayırlısıyla, kitapta görürsün.

2 — Ahmet Necati'yi Mehmet Necati'yle karıştırıyorsun. Aynı ayrı şairlerdir.

3 — Melih'in kıtasında chant (4) tarafı olmadığını söylüyorsun. Bu chant bahsine başka bir sefer temas etmek istiyorum.

Ankara'da Millet adında yeni bir mecmua çıkıyor. Benden de şiir istediler. "Hep Yaşadığıma Dair" şiirimi sana ithaf etmiş olarak gönderdim. Vakıa Gençlik gazetesinde çıkmıştı ama, yanlışlarla çıkmıştı.

İşte böyle Ziyacığım, benim şiirler henüz bitmedi. Elbet biterler. Şevket'in dediği gibi, başlanan şiir, bitmeye mahkûmdur.

Ben bildiğin gibiyim. Biz de ordugâha çıktık (bu sabah). Senin, yeni yerinden memnun olmana sevindim. İstanbul'a da sık sık inebilsen daha iyi olur.

Şiirini belki bu arada mesut bir şekilde rötuş etmişsindir bile. Yenge hanımla bölüşeceğin ekmeğin nefasetine azami itina göstermelisin.

Haydi bakalım, seni Allaha, yenge hanıma, şiirine emanet eder, sıhhat, saadet ve muvaffakiyet dileklerimle gözlerinden öperim.

C. S. Tarancı

- (1) Sağlamlık
- (2) Günlük
- (3) Ev içi
- (4) Şarkı, ahenk

Ziya'ya Mektuplar, S. 111 – 115

ONA DAİR

CAHİT SİTKİ TARANCI

İNSAN yakın tanıdıklarının ölümüne önce inanmak istemez, gerçek olduğunu anladıktan sonra da ona kolay kolay kendini alıştıramaz. Cahit Sıtkı da, benim için, ölümüne inanılmak istenmiyen ve yıllar sonra da, yokluğuna alışılamıyan aziz ölülerdendir. Nasıl olmasın? Bizi biribirimize ilk yaklaştıran hemşehrilik bir yana, okulda başlıyarak arasız ve gölgesiz devam eden yirmi sekiz yıllık bir fikir arkadaşlığı... Buna karşı ölümün de ne hükmü olabilir? Nihayet sene sayısını dondurmamak noktalamak: O kadar.

Ölüm yıldönümleri, unutulmaları hatırlatmak içindir. Cahit Sıtkı gibi hafızalarda yaşayan, âdeta içimizde nefes alan bir şair için buna da ne lüzum var? Tersine unutmak istediğimizi, yâni onun yokluğunu hatırlatmak olur bu... Ne yapalım? Edebiyat takvimi her sene bize bu acı gerçeği hatırlatacak, Onun bu azizliğine karşı bizim yanlayıcı cevabımız da, şimdi benim yaptığım gibi, Cahit Sıtkının şiirimizdeki ölümsüzlüğünü ortaya koymak olmalıdır.

CAHİT SİTKİ, bence, çağdaş Türk şiirinin sayılı temsilcilerinden biridir. Necip Fazıl Kısakürek'te ilk sanat ustasını bulan hece veznine eğer renk ve ışık getiren şair Ahmet Muhip Dranas ise, ona genişlik ve derinlik

kazandıran boyutları ilâve eden sanatçı da, hiç şüphe yok, Cahit Sıtkı Tarancı'dır. Şiirin ilk şartı olan güçlü bir duyarlık, sağlam bir dil yapısı içinde biçimlenince, Cahit Sıtkı'da klâsik olmaya elverişli şiir ortamını daha ilk eserinden itibaren hazırlamıştır.

Dili kadar düşüncesi bakımından da şairin bütün eserine hakim olan özellikleri taşıdığını sandığım için ilk kitabından aldığım «Bir Kapı Açıp Gitsem» şiirine bakınız:

Ben bu dünyaya yanlış gelmiş olacağım ben,
Ben öyle her insandan, o kadar uzağım ben.
Yine bu gözlerimdir okşanacak şey arar,
Yoksa içimde başka bir dünya hasreti var,
Uyanır gibi birden bir korkulu rüyâdan,
— O içimden sevdiğim, benim olan dünyadan,
Bir ses bana: «Gel!» dese, ben o sesi işitsem: —
Kimsecikler duymadan bir kapı açıp gitsem!..

O kapı bir çok şairlerin açmak istedikleri, fakat bulamadıkları kapıdır.

Yirmi yaşın bu erken gelişen bezginliği gibi dil titizliği de, «Otuz beş yaşında şairimizi yetmiş yaş karamsarlığı içinde eşine az rastlanır bir söyleyiş pürüzsüzlüğüne ulaştıracaktır.

Gök yüzünün başka rengi de varmış,
Geç farkettim taşın sert olduğunu
Su insanı boğar, ateş yakarmış;
Her doğan günün bir dert olduğunu.
İnsan bu yaşa gelince anlarmış.

Hangi yaş? — Bir çoklarının daha yaşamayı duygu ve hayal basamaklarını çabuk aşan bir şair için böyle değil. O, daha önce, başka bir şiirde de:

Paydos bundan böyle çılgınlıklara;
Sert konuşmağa başladı aynalar.

dememiş miydi?

Arasıra, yaşama sevincinin ona ışıkl mısralar da söylediği olmuştur:

Bir gece misafirim olsan yeter.
Dolar odama Lâvanta kokusu;
Soğur sevincinden sürahide su.
Ay pencerede durup durup güler.

Ama bu çok sürmez. Hâmit gibi Cahit Sıtkı'nın da içinde, yaşama duygusu ile ölüm gerçeği birlikte yaşar. Bunun örneklerini Tarancının şiirlerinde bol bol bulursunuz. Ben yaşarken ölümü, öldükten sonra yaşamayı hatırlatan iki parçayı almakla yetineceğim.

Öldük ölümden bir şeyler umarak.
Bir büyük boşlukta bozuldu büyü.
Nasıl hatırlamazsın o türküyü
Gök parçası, dal demeti, kuş tüyü;
Alıştığımız bir şeydi yaşamak.

Ne doğan güne hükmüm geçer.
Ne halden alayan bulunur:
Ah aklımdan ölümüm geçer;
Sonra bu kuş, bu bahçe, bu nur.

İşte sanatlı, fakat özentisiz, iddiasız mısralar.. Ana sütü gibi temiz, hilesiz bir dil.. Karanlığa gitmeden derin olmak, kelimelerde ırk ayrımı yapmadan da temiz Türkçe yazmak mümkün olduğunu Cahit Sıtkı'nın şiirinde görebilirsiniz.

YUKARIYA aldığım parçalardan anlaşıldığı gibi, Cahit Sıtkı'nın dili kadar düşünce unsurları da eserine zaman dışı bir değer sağlayacak niteliktedir. Yaşama sevinci, ölüm gerçeği, insan ve tabiat sevgisi, yok olmak korkusu, kendini yalnız hissetme, geçen zamanı, başka dünyaları arayış.. Bir çok büyük şairlerin genişliğine ve derinliğine işlemiş oldukları bu değişmez konular, Cahit Sıtkı Tarancı'nın eserinde, yeni ve özel bir şiir iklimi yaratabilmiştir. Bu unsurlara bir de şairimizin kendine özgü çirkinlik vehmini eklersek karamsarlığının da kaynağını bulmuş oluruz.

Yazımı, Cahit Sıtkı'nın, hepimiz için bir gerçeğin ifadesi olan mısralarıyla bitireyim:

Neylersin ölüm herkesin başında
Uyudun uyanmadın olacak,
Kim bilir nerde, nasıl, kaç yaşında?
Bir namazlık saltanatın olacak,
Taht misali o musallâ taşında.

MUNİS FAİK OZANSOY

Düşündüğüm Gibi, Hisar Dergisi, Kasım 1964, S.10-11

CAHİT SITKI TARANCI DÖRT YIL SONRA

L.

Derken bir de bakıyorum dört yıl geçmiş aradan. Birden şaşıyorum. İnanmaz inanmaz bir kere daha bakıyorum tarihe. Doğru. Tam tamına dört yıl. Demek, diyorum, Cahit Sıtkı öleli dört yıl olmuş ha. Bunun "nasıl olur?"u yok. Önümdeki tarih böyle söylüyor. Kesin ve kati.

O'nun ilk hastalandığı günü biliyorum. O acı, yürek paralyıcı hastalık serüvenini çok yakından izlemiştim. Viyana'ya gönderdiğimiz günü biliyorum. Ankara Garı'ndan tabutunu aldığımız günü, ellerimizle

toprağa verdiğimiz günü. Hep, hep biliyorum bunları. Birini bile unutmamışım.

Bu geçen dört yıl için nice şeyleri unuttum. Biri bile aklımda yok. Hiçbir izlenimi kalmamış bende. Ama Cahit Sıtkı deyince, iş değişiyor. O'nunla ilgili bildiğim ne varsa, olanca diriliği, tazeliğiyle yaşıyorlar. Söylediklerini duyuyorum. Yürüyüşünü, gülüşünü görüyorum. Bir "ölü"nün bunca canlı oluşuna aklım ermiyor bir türlü. Şaşıyorum. Demek, diyorum, yaşıyor. Sonra bir bir, bin emekle dü zenlenmiş şiirleri dikiliyorlar önüme. Bu son yargımı doğruluyorlar. Bakıyorum, şiirlerinde dipdiri bir Cahit Sıtkı, olanca canlılığıyla yaşıyor. Kimi üzgün, kimi umutlu, kimi âşık.. Ama yaşıyor.

Doğrusunu isterseniz, söz Cahit Sıtkı'ya gelince, öyle tarafsız yargılara varmak, incelemeler yapmak benden çok öte bir iş oluyor. Dedim ki önce, kendi kendime, nesi var Cahit Sıtkı'nın? Otuzbeşyaş'ı var bir, Düşten Güzel'i var iki, Sonrası var üç, Ziya'ya Mektuplar'ı var dört.. Çeşitli yazılarımı da el altında bu lundurduğuma göre, aradan da bir dört yıl geçmiş madem, oturur bir güzel incelerim O'nu. Hem iyi de olur. Yalınkat bir değerlendirmenin ötesine geçmiş olurum. Sonra birisi çıkar, yaptıklarımın eksik gedik yanlarını da o tamamlar.

Ya da işi baştan ele alır, daha iyisini yapar. Gerekmez mi bu? İyi olmaz mı? Olur elbette:

Kitapları dizdim önüme, dergileri açtım. Cahit Sıtkı "Hop" dedi çıktı karşıma. Masamın üstüne oturdu. Gülümsedi. O'nun yüzünden hiç eksilmiyen, yitmiyen bir hüznü vardı. Gülerken de vardı. İşte, o bildik hüznüle karışık bir gülümsemeyle geçti karşıma. Hadi bakalım, tarafsız bir incelemeye yönelebi lirsene yönel. Tarafsızlığımı yitiren O değil. Bir suçu yok. O'nun suçu hiç olmadı sanıyorum. Suç bende. Cahit Sıtkı deyince, akan sular duruyor. O'nun gerçek den birbirine kaynaşık, kişiliğiyle sanatçılığı alıp sizi bir başka yerlere götürüyor.

Baktım olacak gibi değil. Benim işim değil bu. En iyisi O'nunla, geçmiş bir fırsat elime, oturur bir güzel söyleşirim. Dinlerim O'nu. O'nu dinleyince kendimi de dinlemiş olurum. Birlikte güleriz, birlikte ağlarız, birlikte yakınırız. Her zaman bu olmaz ki.

Cahit Sıtkı, hep o tükenmiyen anlayışı, iyiliği içindeydi. Gülerek başını salladı. Doğruladı beni.

II.

Ziya Osman Saba'nın - o bir başka iyi kişinin, iyilikler ozanının- düzenliliği olmasaydı, biz Cahit Sıtkı'nın birçok konulardaki düşüncelerini nasıl öğrenecektik ki? O'nu hiç görmemişler, konuşmamışlar, bunca okuru, geleceğin edebiyat tarihçileri, incelemecileri ne yapacaklardı ? "Ziya'ya Mektuplar"ı her elime alışımında bunu düşünürüm. O mektuplardan, Cahit Sıtkı'yı çok yönlü olarak daha da iyi tanımamız mümkün oluyor. Nerden bilsin Cahit Sıtkı, yazdığı mektupların yıllarca saklanacağını. Bütün düşündüklerini, yaptıklarını, yaşantısını o en çok sevdiği dostuna, gerçekten "vefalı" dostuna, Ziya Osman'a bir bir, yıllarca yazmış. O mektuplarda, şiirin Cahit Sıtkı için vazgeçilmezlik derecesini bir iyice görüyoruz. Şiir tutkusu, titizliği, hemen her mektubunda belli. O mektuplar, Cahit Sıtkı'nın yazmadıklarını açıklıyor. Daha iyi anlıyoruz O'nu. Çünkü Cahit Sıtkı öyle çok konuşan bir kişi değildi. Az konuşurdu. Mektuplarındaki düzen içinde konuşmazdı.

Tâ 1933'lerde "şiirde teferruatı filân sevmediğimi bilirsin. Kabil olduğu kadar condenser etmeli.." diyor. "İstiyorum ki, her şiirde bütün bir hayat te celli etsin. Hissolunsun ki, şair onu yazarken, göğsünden bir şeyler koparmış ve o şiirin içerisine koymuş..." diyor. Bir bu dediklerini, bir de şiirlerini düşünün. Cahit Sıtkı'nın, aradaki uyuşmayı, birliğini daha iyi kavrarınız. Gerçekten, Cahit Sıtkı'nın şiirinde kendi "göğsünden bir şeyler koparmış" olduğunu du yarsınız.

1939 yılında, "Başka, başka, başka şeyler yazmak lâzım" diyor. Bu büyük bir tutkuyu göstermez mi? Yaptığıyla, yazdığıyla yetinememenin belirtisi değil mi bu? O, hep şiirde "mükemmel"i düşünmüş, gücünü de küçümsememiş, inanmış kendi gücüne, öyle söylemiş, öyle yazmış.

1940 da, "Mükemmele varmak gayretim bir vakıa olduğunu biraz sonra göreceksin, kollarımın şiiri kucaklamak için açılmış olduğunu verifler edeceksin." diyor Ziya Osman'a. Gene aynı yılda yazdığı bir mektupta şöyle bir tüm cesi var: "Hâsılı, Ziyacığım, başladı bitmez bir şiir hasretim var." Gerçekten, Cahit Sıtkı'nın bu "şiir hasreti" ölünceye dek sürmüştür, gerçekten bitmemiştir.

Ankara'daki evinde, Tıp Fakültesi Hastanesinde yatarken sık sık kendisini yoklamağa giderdim. Her gidişimde ona bir, birbuçuk saat şiir okurdum. Bık madan, usanmadan, her seferinde ilkin dinliyormuş gibi

daha önceleri hiç duymamış, ya da sanki o şiirleri kendisi yazmamış gibi bir istekle dinlerdi. Kendi şiirlerini de, Orhan Veli'nin şiirlerini de öyle dinlerdi. Şiire bitmiyen bir susuz luğu vardı. Sanıyorum, o susuzluğunu da gideremedi gitti.

Gene 1940'da Paris'ten yazdığı bir mektuptan şu tümceleri dikkatle okuyalım. Bu tümcelerde Cahit Sıtkı'nın şiir tutkusunu daha belirli olarak görebiliriz, Diyor ki:

"Hâlâ şiir banlueue'sünde olduğumuza göre, derhal ilâve edeyim, serbest yazmak Oktay Rifat'la mubaheselerimin neticesi değildir. Zaten Oktay'ın ve Orhan'ın şiirleriyle, Sıla şiirimi karşılaştırırsan, aradaki farkı derhal görürsün. Benim serbest vezin anlayışım büsbütün başkadır. Gerek eski aruz vezniyle yazılmış nispeten serbest şiirler, gerek Nâzım'ın serbest vezni, gerekse Oktay'ın ve Orhan'ınkiler, hepsinde gene vezinli kafiyeyle şiire benzemek gayretleri vardır: mısraların kesilişinde, takdim tehirlerde ve hattâ bazan lüzumsuz suniliklerde. Halbuki benim istediğim şey, içten geleni en tabîî, en külfetsiz lisanla kâğıda geçirmektir.

Hoş, bence asıl mesele, söylemek istediğimiz şeyi, kullandığımız dilin imkânları dahilinde en mükemmel şekilde söylemektir. Mükemmeliyet ne aruzun, ne hecenin, ne de serbest veznin inhisar altına aldığı bir nesnedir. Mükemmeliyet, şairin, kullandığı dilden azamiyi koparmasıdır. Zaten kafiye, vezin filân bu mükemmeliyet iradesinin emrinde çalıştıkları nispete elzemdirler, yoksa daima değil. Bütün bunlardan artık hep serbest yazacağım mânasını çıkarma. Onu da yazarım, onu da yazarım."

Sonra da şunları söylüyor Cahit Sıtkı: "Aslolan Şey, kelimeleri yaşatmak tır, sen onlara hayat verdikten sonra gerisine karışma."

"... Çünkü şiir; daima en ummadığımız yerdedir.",

"Elimde, Türkçe gibi güzel bir silâhım var, mâneviyatım sağlam mı sağlam, hüsnüniyetimden şikâyetim yok, içimde homurdanan ifriti amana getirmemek mümkün mü?"

"Biliyorum ki, sanatkârlığın ilk şartı, olmamış bir meyveyi koparmamak ve beklemek sabrını gösterebilmektir."

Cahit Sıtkı'nın Ziya Osman'a yazdığı mektupların hepsi bir çeşit "şiiir üzerine denemeler"dir. "Güzel şiiir yazmak işimize, herşeye rağmen devam etmek lâzım" diyor. Ölünciye dek değil ama eli kalem tuttuğu sürece bu güzel işini gerçekten sürdürmüştür Cahit Sıtkı. Bu dileğini mektuplarında sık sık tekrar ediyor. 1941'deki bir mektubunda da, ' 'İşte böyle Ziyacığım, diyor, ayakta oldukça yazacağız."

Burhaniye'den gene 1941 'de yazdığı bir başka mektubunda da: "Devam et Ziyacığım, diyor, ekmek kadar, su kadar, yemişler kadar, gökler ve bulutlar kadar, bizim şiiirlerimizin de bir gün kadri bilinecektir. Bu husustaki emniyet ve itimadının sağlam ve sarsılmaz olmasını isterim." İşte aynı düşünceyi, bir başka türlü söyleyişi: "Bu can bu tende oldukça, Türkçe diliyle daha ne güzel, ne yeni, ne harikulâde şiiirler yazacağız. Öyle değil mi? Öyle yapalım ki Ziyacığım, Türkçe bizden hoşnut olsun. Gerisi kolaydır."

1942'de yazdıkları da, başka türlü değil. O, bitmiyen "şiiir hasreti", tutkusu daha da güçlenerek sürüyor: "Biz, "güzel"i arıyan adamlarız, bazan yanıldığımız olabilir, mümkündür. Fakat bu aşkımdan ve bu yoldaki gayretlerimizden haberi olmıyanların uluorta yürütecekleri fikir, elbette ki, bu av partisini yarıda bırakmamıza sebeb olamaz, olmamalıdır."

"Bilmem, benim niyetim, Türkçedeki bütün ses imkânların yoklamaktır, hiç akla gelmiyecek şeylerin şiiire girebileceğini ve girdiğini müstakbel yazıla rımda görürsen, bendeki bu "olana kanaat edememek" hâletine âşına olduğun için herhalde şaşmazsın."

Yalnız bu, "olana kanaat edememek" bile, Cahit Sıtkı'daki şiiir tutkusunu yeterince göstermiyor mu ?

Şimdi, Cahit Sıtkı'nın şiiirlerini şöyle bir hatırlayın. Ya da açıp okuyun. Hemen her mısırda, her sözcükte O'nun "Türkçe gibi güzel bir silâh"ı nasıl yerinde, başarıyla kullandığını görürsünüz. Şiiirlerinde, kişiyi büyüliyen, saran sır, işte bu elindeki "Türkçe silâh"ı'nı iyi kullanmasından geliyor. Şiiiri, yaşan tısının en güçlü nedeni saymasından geliyor. Cahit Sıtkı'nın en büyük aşkı şiiirdi. Öbür aşkları sonradan gelir. Yaşama aşkı, şiiirden sonra gelirdi. Mektuplarının birinde, "ölmek bile istiyorum" diyor. O, hep ölüm üstüne şiiir yazmıştır ama bakmayın siz, ölümü istediğinden, yaşamaktan bıktığından değildir o. Yaşamayı Cahit Sıtkı'ca sevmek oldukça çetin bir iş. O hep yaşasın isterdi. Ölümden sık sık

söz açışının ilk nedeni budur. Öyle ki, Cahit Sıtkı'daki bu ya şama tutkusu, ölüm şiirlerinde bile, ölümü bir yaşama güzelliğine kavuşturmuş tur.

III

Sonra, bu böyle gider. Bir kere Cahit Sıtkı'yla ilişki kurdunuz mu, O'nu dinlemeğe koyuldunuz mu, anlamaya, çözümeğe başladınız mı, öyle kolay kolay sonu alınmaz ki.

Cahit Sıtkı'yı anlatmak, elbette bir küçük yazının işi değil. Hele benim harım hiç değil. Benimki, anmak. Yalnız anmak. Sevgimi yenilemek. Hepsi bu. "Türkçeyi hoşnut eden", ustamız Cahit Sıtkı'nın dördüncü ölüm yıldönümünde de, tükenmiyen sevgilerimizle, yitikliğinin gerçekten onulmaz acısını duyarak O'nu anıyoruz.

SUNULLAH ARISOY

Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi, Ekim 1960, S: 109, S. 17-20

CAHİT SİTKİ'YA DAİR HÂTİRALAR

Cahit Sıtkı'yı tanıyanlar onun gözlerini mutlaka hatırlarlar. Küçük, esmer, çilli yüzü daha ziyade bu gözlerle, onun bakışlarıyla canlanır, onlarla yaşar, konuşur, dinler, hatta bazı anlarında acaip ve tatlı, son derece dokunaklı, adeta kadınca, daha iyisi bir çeşit melek güzelliği

kazanırdı. Cahit bu bakışlarla size gelir, içinizde bir şey gibi yerleşir, sizden bir parça, hatta biraz da azaplı bir şey olurdu. Çünkü az münakaşa eden, kızmayan, danılmayan Cahit'in gözlerinden bazen de size bilmediğiniz günahları yükleyen parıltılar geçerdi.

Kendisinde ve etrafında böyle af edemediği şey neydi? Bunu ona sormadığıma şimdi ne kadar pişmanım. Belki de bu, kaderini sezdiği içindi. Türkçeyi o kadar güzel konuşturan şâirin aylar ve yıllarca en basit şeyleri bile söylemekten âciz kalması, her ağız açışında gölgesini ve rengini zamana fırlattığı eşyanın adını bile hatırlamadan yıllarca yaralı ceylân bakışlarıyla yaşaması kadar hazin ne olabilir? Ona türkçeyi yeniden ve kelime kelime öğretmeğe başladıklarını haber aldığım zaman, nasıl içim burkulmuştu. Talihin insanoğlu ile bundan zalim alayı olamazdı.

Cahit'i ilk şiir kitabı çıktığı günlerde tanıdım. Bir akşam Degüstasyon'a gittiğim zaman, daima oturduğumuz masada çelimsiz fakat sevimli bir delikanlı gördüm. Peyami Safa bizi tanıştırdı. Yerini yadırgamış gibi büzülmüş, daha doğrusu kendi içine toplanmış, bizimle konuştu. Galatasaray'ı bitirmişti. Yaşına göre çok iyi okumuştı. Frenkler gibi, bizi de çok iyi tanıyordu. Buna rağmen, beni o kadar şaşırtan şiirlerin sahibi bu mu? diye düşündüm.

Sonra birdenbire bir laf geçti. Cahit de hepimiz gibi güldü. El ayası kadar küçük yüzü aydınlanıverdi. Bu gülüşün tatlılığını nasıl anlatmalı? Birdenbire o şiirleri, onların alaca karanlığını, o şiirlerdeki derinliği ancak bu tarzda gülebilen, insana bu bakışlarla bakan, bu kadar saf olmasını bilen bir insanın yazabileceğini anladım. Cahit, hiç bir günahın kirletemeyeceği yaradılıştaki insanlardandı. Onun için düşmüş bir melek gibi yerini yadırgayarak yaşadı ve bizim görmediğimiz kanatlarından tutuşarak öldü.

Daha o gece Cahit'in alkole bizden çok başka türlü, bir çeşit ihtiyaçla gittiğini gördüm. Sanki içindeki başka birinin susuzluğunu gideriyordu. Tuhaf ve damla damla denebilecek bir konuşması, çolpa ve hoş el işaretleri, kesik kesik, ağız boşluğunun neresinden geldiğinin tayini güç olan bir gülüşü vardı.

O geceden sonra sık sık buluştuk. Pek az insan onun kadar dostluk ihtiyacında idi. Pek basit işleri bile mesele olurdu. Mülkiye'ye girişi, okuma yılları hep biraz da kendi mizacının azdırdığı meseleler hâline

girerdi. Gittikçe sağlamlaşan şöhreti, geniş aile muhitinin tesirleri, sevimliliği ve uysallığı yahut mesele yapmadığı zaman dış aleme kayıtsızlığı, ona birçok kapıları kendiliğinden açıyordu. Fakat derbeder mizacı, bizlerden gizlediği hiddet ve feveranları, istediği gibi yaşamak ihtiyacı, bu kapıları kendi farkında olmadan bir bir kapatırdı. Denebilir ki, Cahit, ömrünün büyük bir kısmını kendi kapattığı bu kapıların önünde yaşamıştır.

Bununla beraber hayata bağlıydı. Hiç gizlemeğe çalışmadığı hatta karşısındakinin bilmesini ve hesaba katmalarını istediği ihtirasları vardı. Ve eserlerin'in aksini ciddiyetle takip eder, şöhretini tesadüfe bırakmaktan hoşlanmazdı. İlk kitabının çıktığı haftalarda hemen bütün edebiyat alemimizi şahsen tanımıştı. Cahit Sıtkı kadar kitaplarını, kelimeleri büyük bir dikkatle seçilmiş ithaflarla dostlarına ve edebiyat alemine gönderen muharririmiz yoktur. Rahmetli Ziya Osman'a yazdığı mektuplar, büyük dostluklara ne kadar müsait olduğunu ve edebiyatı ne kadar ciddiye aldığını gösterir.

Bir ara behemehal bir yolunu bulup Avrupa'ya gitmesi için çok ısrar ettim. Her def'asında bu işin neden olmadığını bana uzun uzun anlatırdı. Hayatının birçok güçlükleri galiba köklü bir aile muhitinin, şâiri ve yaşayış tarzını olduğu gibi kabul edememesinden geliyordu.

Şâir daima bir anlaşılmamazlıktır.

Garip şey, İstanbul'da kaldığı müddetçe sık sık buluştuğumuz halde şimdi hafızamda ona dair bir yığın enstantaneden başka bir şey bulamıyorum. Diyebilirim ki Cahit, bana sadece zaman içine serpilmiş yüzleriyle geliyor. Bir akşam üstü kolkala Eminönü'den Galata'ya geçtiğimizi hatırlıyorum. Köprü'nün tam başında ona şiirde kıt'a tekniğinden bahsetmiştim; daha doğrusu kafiye'nin mafsalı üzerinde kıt'anın adeta plastik dönüşünden. Sonra bir ara Köprü'den denize bakmıştık. Cahit bana yeni bir şiirini okumuştı. Fakat akşamı ve geceyi nerede geçirdiğimizi bir türlü hatırlamıyorum. Beyoğlu'na geçer geçmez, hemen ayrıldık mı, yoksa çok def'a yaptığımız gibi Degüstasyon'a, yahut da şimdiki Baylan'ın yerinde bulunan Tokatlı'ya mı gittik?

İkinci Harpten evvelki yıllarda Degüstasyon hemen hemen bütün edebiyatçılarımızın toplandığı yer olmuştu. Yahya Kemal, Profesör Münir Bey, Ağaoğlu Ahmed, Mustafa Şekip Tunç, Arif Dino, (ölüm nasıl etrafımı talan etmiş), Abidin Dino, Peyarni Safa, Hilmi Ziya, Çallı,

sık sık burada birleşirdik. Buraya zaman zaman Yahya Kemal'in de geldiği olurdu. Yahya Kemal, Cahit Sıtkı ve Arif Dino'nun bir masada beraber olduğumuz gecelerden birini çok iyi hatırlıyorum. Cahit'in şâirin ölümü şiirini Yahya Kemal çok sevmişti.

Bütün bahçeler kilitli,
Anahtar Tanrı'da kaldı.

Bu mısralarda halk şiirimizin bütün iyi tarafı vardı. Ve üstelik her manasıyla de bu şiirin sesini uzun müddet devam ettirdi. Arif Dino, o sıralarda kendisini at kuyruğu telinden kalemlerle çizdiği o çok güzel desenlere vermişti. Yazık ki, devam etmedi. Kahveye gelir gelmez daima elinde taşıdığı ini mürekkebi hokkasını ve fırçalarını masanın üzerine yerleştirirdi. Gözlüklerini kaşlarının üstüne iter ve sürrealizm ile ezoterik nazariyelerinin birbirine karıştığı, bir ucu simyaya dayanan çetrefil bir estetiğin izahına başlardı.

Fakat Arif'in düşüncesi bulutlarla saraylar inşa eden acaip bir mimara benzerdi. Sarahate hiç bir suretle gelemezdi. En bildiği ve anlatmasını en fazla istediği şeylerin büyük bir kısmını dahi iç gözleriyle görmek ona yetişirdi. Yahya Kemal'in çok sarih cevaplar isteyen sualleri karşısında bu sefer de öyle oldu. Cevaplar gittikçe müphemleşti. Arif o gece bize kırmızı biberli votka içmeği öğretti. Cahit'in birkaç def'a bu keskin usulü tatbik ettiğini gördüm.

Tokatlı'da daha ziyade Yahya Kemal'in etrafında toplanırdık. Bu lokantada Davit Efendi isminde çok sevimli ve Ses şâirine gerçekten hayran bir metrdotel vardı. Yazık ki, Davit Efendi'de bu hayranlığın çok ters neticeleri olurdu. Yahya Kemal'i görür görmez birdenbire işğuzarlığı tutar ve üstüste olpahklar yapardı. Bu yüzden sık sık azarlanır, sonra da çok cömert bahşişler alırdı.

Tokatlı'da Davit Efendi olsun, diğer garsonlar olsun, bize sadece hizmet etmekle kalmazlar, fırsat buldukça -tıpkı hizmet bahanesiyle- masamızın etrafında dizilirler, Yahya Kemal'i dinlerlerdi. Sohbetin, kepenkleri indirildikten sonra da saatlerce sürdüğu gecelerin birinde Yahya Kemal, garsonlara ve Davit Efendi'ye, "Eğer bu sefer de alim olmadınızsa, artık bu işten vazgeçelim!" diye veda etmişti. Davit bu sözü hiç unutmadı. Ölümünden birkaç ay evvel, o zaman işlettiği Cumhuriyet Kahvesi'nde bana gülererek; "Olamadık gitti ... " diye hayıflandı. Yazık, artık ne İstanbul tarafında, ne Beyoğlu'nda edebiyatçıların toplandığı kahve hemen hemen kalmadı.

Erken ölümüne o kadar hayıflandığımız İlhami Safa'nın çıkardığı Kültür Haftası mecmuasının birkaç toplantısı Tokatlı'da oldu. Yine aynı sırada bir apartmanın birinci katında şimdi adını unuttuğum barla klüb arası bir yerde toplantıya devam ettik. Bu barda sık sık rastladığımız, yüzünde yara izi bulunan genç ve güzel bir kadından Cahit'in hoşlandığını da çok iyi hatırlıyorum. Bu kadının Baudelaire'in Siyah Venüs'ünü hatırlatan sıcak esmer teni ve yine siyah büyük gözleri ve garip, iştihali bir sesi vardı.

Cahit, Kültür Haftası'nda galiba biraz da benim ısrarımla Thomas Mann'ın Venedik'de ölüm'ünü tercüme etti. Kitabın fransızcasını kendisine iyi bilmiyorum ama, ben verdim gibime geliyor. Yahut da bulamadığım için üzuldüm. Hülasa kitabı elde ettikten bir iki gün sonra ona Ankara Caddesi'nde rastladım. Yüzünde o tatlı gülümsemelerden biri vardı. Romanı beğenmişti. Bu tercüme galiba yarım kaldı. Yahya Kemal'in edebiyatımızda uzun zaman münakaşa konusu olan (Mektepten Memlekete) formülü Kültür haftası'ndaki bir konuşmasındandır.

Bütün bu toplantılarda Cahit Sıtkı çok defa bulunurdu. Sessiz sadasız durur, sanki büyük tereddütleri yenerek konuşmaya birkaç kelimeyle katılırdı. Bu sessizlik benim için asıl vasfı olmuştı. Halbuki bilhassa aşırı sarhoşluklarında çok gürültülü bir neş'esi olduğunu işitirdim. Buna rağmen, Cahit Sıtkı'da içine gömülü bir taraf vardı. Şiirimize asıl getirdiği de bu tarafıydı. Onun eseri türkçede bütün bir mahremiyet havasıdır. Şu şartla ki, Cahit bu "intimisme" i bütün insanlığa doğru genişletmesini bilmişti.

İkinci Dünya Harbi'nin başlarına doğru o kadar istediği Avrupa seyahati tahakkuk etti ve Cahit, çok sevdiği ve çok iyi tanıdığı Baudelaire'in ve bilhassa Verlaine'in yaşadığı memlekette, Paris'te bir buçuk sene kadar kaldı, dönüşünden sonra Ankara devresi başlar.

Dönüşünden sonra Cahit'i çok az görebildim. Ankara'da yeni dostlar bulmuş, kendi etrafında bir şiir muhiti toplamıştı. Her gece birleştikleri lokantayı bildiğim halde buluşamadık. O benim evime nedense ancak bir def'a geldi. Ben Ulus matbaasına yakın bir yerde bulunan toplantı

yerlerine iki defa gittiğim halde onu bulamadım. Tesadüflerimiz daha ziyade yolda veya dost evlerinde oluyordu. Son uzun konuşmamız Sabahattin Eyüboğlu'nun evinde oldu. Her lahza mihverinden çıkan bir münakaşanın doldurduğu gecelerimizden biriydi. Cahit bermutat

münakaşaya hemen hemen hiç girmede. Bütün gece benimle beraber oturduğu divanda, elindeki Pleiade baskısı Verlaine'i karıştırdı. Bir ara bize birkaç şiir de okudu. Okurken sesi titriyor, alkolün tesiriyle olacak ikide bir hıçkırık tutuyordu. O gece çok mu içmişti, bunu bilmiyorum. Fakat devamlı içtiği, içkiyi kendisine iklim yaptığı belliydi. Arasına duruyor, beğendiği mısraları tekrar ediyordu. Bu anlarda bakırdan, küçük bir kandile benzeyen yüzü içten aydınlanıyordu. Çünkü Cahit yalnız şiirle temas ettiği anlarda mesut olan insanlardandı. Bazen de bana, "Nasıl, üstadım?" diyerek yarı şaka tariz ediyordu.

Aramıza şiir bahislerinde bir yığın anlaşılmamazlık girmişti ve galiba benim saf şiir tarafında kalışımı, hele nesir yazmamı affetmiyordu. Bu hâlis şâir, şiirden gayri ifade vasıtası tanımıyordu. Halbuki ne güzel ve ne kadar zevkli bir nesri vardı.

Cahit, Verlaine'i daima sevdi. İlk çağlarındaki yerli tesirlerle - daha ziyade Haşim- sonradan keşfetti. Halk şiirinin havası hariç, üstünde en devamlı tesir şüphesiz Sagesse şâirinden gelir. Şiir tekniği o kadar değişmesine rağmen, ona daima sâdik kaldı. Bu sevgide mizaç ve hayat itibarıyla bir yakınlığın payı da olsa gerektir. O da büyük Fransız şâiri gibi, şiiri doğrudan doğruya hayatında arıyordu. Fakat hayattan gelenleri daha az işlenmiş, daha az değişmiş olarak veriyordu. O geceden bende kalan hayallerden biri de daima ayakta, gramofonun önünde duran Orhan Veli'nin birkaç def'a çaldığı Petrushka'yı Cahit'in her defasında yarı uzandığı divandan doğrularak sanki yeni işitiyormuş gibi dikkatle dinlemesidir.

Cahit Sıtkı ve Orhan Veli ... Çok genç yaşlarında tanıdığım bu iki şâirin ikisi de hiç beklenmedik bir çağda, uçan yıldızlar gibi hayatımızdan çekilip gittiler. Fakat eserleri bir mevsim gibi aramızda. Daha orta mektebin birinci sınıfında talebem olan Orhan'ı Cerrahpaşa Hastahanesinde son def'a oksijen çadırının altında yarı çıplak, güçlükle nefes alır ve o kadar güzel hayallerini yakaladığı dünyamızı yalnız akı görünen gözlerinden boşanırken gördüğüm günü hiç bir zaman unutamam. Şiirimize tatlı anlaşmazlığı ve lezzeti getiren zekâ, gözlerimin önünde kendisi olmaktan çıkmıştı.

Cahit ile Orhan'ın şiirleri birbirinden çok ayrıdır. Fakat aksiyonları ve istedikleri şey, birbirine az çok benzer. İkisi de yeninin -bilmem bu manada şiir için ne kadar lüzumlu bir şeydir- peşindeydiler. İkisi de bir çeşit popülizm istiyordu. Yalnız Cahit, geleneklere daha derinden bağlı

idi. Canı istediği zaman aruzu ve heceyi o kadar iyi kullanan Orhan ise, daha kökten bir değişmeyi istiyordu. Ayrıca Orhan'ın görüşünde büyük resme kadar giden bir çeşit teksif, dış âlemle daha derin bir temas vardı.

Cahit'e son tesadüfüm Ayazpaşa'da oldu. Ayak üstünde öpüştük. Güçlkle konuşuyordu. Belki de bu güçlüğü hissettiği için, gözleri yaşlanmıştı. Biraz sonra hastalık haberi geldi. Cahit'in şiiri, ölümden hayata doğru genişler. Belki de santimental yaradılışı, yahut da başka sebepler onu bu sanatın asıl kaynağı olan o atavik duyguya, her düşüncede türlü nikaplara bürünen büyük ve asli korkuya götürüyordu. İnsan zihninin hallerini kozmik dramla birleştirmeye çalıştığı ilk devirlerde bile - gece bir sebep değil, belki bir neticedir - bu sezilir. Daha sonraki şiirlerinde:

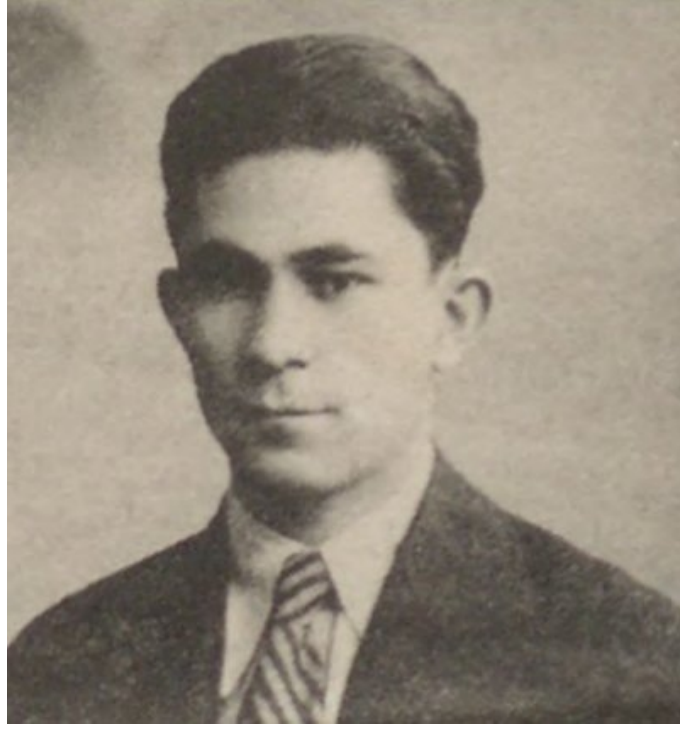
Öldük, ölümden bir şeyler umarak

diyen şâir, kuş, yaprak, çiçek, mevsimler, bütün lezzetler, insan sevgisi ve dost bağılılığı, kadın sevgisi, kendi yalnızlığı -bu izahı güç, şâir yalnızlığı- bütün etrafı, masası, penceresi, her şeyi, hepsini çok kesif bir yaşama aşkının evvelden kazanılmış bir zaferle şeffaf kıldığı bir perdenin öbür tarafından ve araya koymağı çok iyi bildiği bir fâsıladan bize gönderdi. Bazı şiirlerinde, insanı saran o keskin hava, dünyasını bir kuş yuvasını yapar gibi, parça parça taşıdığı bu uzaklıkta adeta maddesini inkar ederek konuşmasından gelir.

Bu ameliye Cahit'te o kadar esastır ki, en doğrudan doğruya konuştuğu şiirlerinde bile, çok def'a eşya kendi gölgeleri olur. Cahit bu ameliye sayesinde adeta tenezzüllerinde kazandı, denilebilir. Filhakika kendisinde esas olan santimentalizmden zaman zaman büyük ve belli nağmeler, çığlığa çok yakın içlenmeler ve bazen de hakiki çığlıklar çıkardı.

Hasta Cahit, şiirlerinin iklimi olan bu uzaklıkta bir müddet kendi kendisinin bir gölgesi gibi yaşadı ve bu yaşadığı ve oradan, bizim için o kadar güzelleştirdiği, hayatın ikiz kardeşi yaptığı ölüme geçti. Muhakkak ki, çok ıztırap çekti. Fakat nasıl diyelim ki, bu elbette dostlarını bir noktada teselli eder. Burada da istediği şeye erişti. Yani ölümünde bile şiirine sadık kaldı. Onun nizamını yaşadı.

AHMET HAMDİ TANPINAR

CAHİT SITKI TARANCI'NIN BİR MEKTUBU

Türk edebiyatının en saygı uyandıran ve sevilip yaygın olarak okunan şairlerinden Cahit Sıtkı Tarancı ömrü boyunca şiire ve Türkçenin şiirde ses olarak kullanılmasına büyük önem vermiştir. Şiir onun hayattaki en büyük ihtirasıdır ve Ziya'ya Mektuplar'da sık sık adı geçen Şevket Hıfzı (Rado) Şiirler Bir Başlangıcın Hikâyesi (İstanbul 1970) adlı kitabında, kendisinin günlük yazılar ile tükenirken, şiiri ön plâna alan Cahit Sıtkı ve Ahmet Muhip'in geliştiğini belirterek şöyle der:

"Artık şiir yazmıyor, şairlikten yavaş yavaş uzaklaştığımı hissediyordu. Gündelik fıkra yazmak tüketici bir işti ve şiir yalnız kendisine sadık kalanlara bağlanıyordu."

Cahit Sıtkı gerçekten bu ihtirasa sahiptir. Evlenmek üzere olan arkadaşı Ziya Osman'a, eğer eşi şiir yazmasını engellerse, onu boşamasını tavsiye edecek kadar şiirin rakip tanımadığını hatırlatır.

"Ben titiz bir okuyucuyum, şair bana duygusunu, düşüncesini, tasvirini duyurabilmelidir" (21.1.1943 tarihli mektup, s. 180) diyen Cahit Sıtkı, şiiri ne kadar ciddiye aldığını : "Şiire dört elle, kollarının olanca kuvvet ve aşkıyla sarılmak lâzım. Şiir, insanoğlunun ruhundaki her suale, bülbül sesiyle, acı veya tatlı, yanık veya şen cevap verebilecek bir kudrettedir,

yeter ki o tele dokunmasını, ondan istediğin nağmeyi çıkarmasını bilesin” (29. II .1942 tarihli mektup, s. 168-169) cümleleriyle ortaya koyar.

14.12.1942 tarihli mektubunda da "galiba içime cemre düştü" der ve yazdığı şiirlerin kabardığından bahsederek : "Bu şiirlerde bilhassa hayat dozunu yakalamaya çalışmaktayım. Hayatla şiirin daha sarmaşdolaş, birbirini seven, sevecek (!) karıkocalar gibi yekvücut olmasını istiyorum. Şimdiye kadarki şiir davranışından anlamış olacağın gibi, bu işi serhadlerine kadar götürmeye azmetmiş bulunuyorum. Arasıra seni yadırgatan sesler çıkarıyorsam, bunu da, kucaklamak istediğim şiir dünyasının kalbimdeki şiir aşkı kadar geniş ve hudutsuz olmasına bağışlamalısn. En yaşlı şair kadar olgun ve kâmil, en genç şair kadar hattâ ondan da taze ve yeni olabilmek, ne yalan söyleyeyim, şiir ihtiraslarımın başında gelmektedir. Zaten bu gayreti mısralarım arasında sezmek pek güç olmasa gerek. Her felâketi, mihneti, sevinci, saadeti, dünyanın en büyük hadiselerinden, en küçük vakalarına kadar her şeyi, şiir için bir vesile telâkki ediyorum" (s. 173) diyerek ihtirasını bir defa daha açıklar.

Şiiri böylesine ciddiye alan, hayatla şiiri sarmaşdolaş etmeye çalışan, "ben (.. .) bütün şiirlerimde söylediğim şeyden ziyade onu söylemek, Türkçeyi hoşnut ve şâd edercesine söylemek peşindeyim" (s. 157), "şiirde istikbâl bu meziyetle kaimdir" (s. 157) diye sonsuza ulaşmanın anahtarını görmüş olan Cahit Sıtkı'nın ana diline olan sorumluluğu gerçekten saygı uyandırıcıdır : "Türkçenin ses vekâleti bizim uhdemizdedir" (s. 127) der.

Cahit Sıtkı bu sorumluluğu ilk şiire başladığı günlerde hissetmiş olmalı. Anne ile babası onu daima başarılı bir öğrenci olarak görmek istemişler, belki babası biraz da sertçe davranmıştır. Hayatı en güzel silâhı olan Türkçenin sesi ile geleceğe aktaran Cahit Sıtkı, taparcasına bağlı olduğu annesine "Anne ne yaptın" başlıklı şiirinde "neden doğurdun" diye serzenişte bulunur. Çeşitli şiirlerinde annesine olan sevgisi hissedilir, babasına karşı kırgınlığını ise "Gariplik"te anlatır:

Babam kırdı beni ilk önce babam
Dosttan gördüm kahrın daniskasını
Nankör çıktı iyilik ettiğim adam
Sevdiğim kız da savdı sırasını

Cahit Sıtkı iyi, aile duyguları güçlü bir gençtir. Evlâtlar babaları gibi olmadığından, Cahit Sıtkı da kendi hayat çizgisini çizecek güçte bir

şahsiyet olduğundan, babasının isteklerini olduğu gibi karşılayamaz. Aralarında ne tür konuşmalar geçti, hangi mektuplarda bunlardan söz edildiğini şimdilik pek bilmiyoruz. Şairliği kadar insanlığı ve dostluğu da gelişmiş, mükemmel şahsiyet aileye büyük önem verir ve onları sever.

Kız kardeşi sayın Nihal Erkmenoğlu'nun Türk Dili'nde yayımlanmak üzere verdiği, bazı parçaları daha önce bazı yazarlarca zikredilmiş, ama bütün olarak çıkmamış 15.12.1929 tarihli mektubunda genç Cahit Sıtkı'nın mizacı, ihtirası ve hayattan bekledikleri dile gelmektedir. Anne ve babasına, kendisini kabul ettirmek isterken kullandığı heyecanlı dil, inandığından vazgeçemeyeceğini ve tek ihtirası şiir uğruna, ne pahasına olursa olsun çalışacağını, nazik ama katî ve anne ve babasını kırmadan anlatmaya çalışır. Yıllar sonra, bu mektubu okurken onun ne kadar haklı olduğunu anlıyoruz.

"Siz haldeki saadetten mesulsanız, ben istikbâldeki şöhretimizi hazırlıyorum" cümlesini okurken, babası acaba bu müjdeyi hissetmiş miydi, yoksa, oğlunun niyeti onun hayallerine uymadığından başını mı sallayarak kırıklığını, öfkesini ifade etmişti.

Bu mektubu okurken ailesine, milletine bağlı gence saygı duymamak mümkün mü? Ama, biz bu mektubu, dediğini yapmış, verdiği sözü tutmuş, Cahit Sıtkı Tarancı'nın gençlik mektubu olarak okuyoruz. Hayatlarının başında bütün iradelerini kendilerine çizdikleri yolda sarf edecek gençler için bu mektup her halde bir örnektir.

15.12.1929

Muhterem Babacığım ve şefkatli Anneciğim,

Mektuplarınızı nedamet gözyaşlarıyla kirlettikten sonra vicdanımı da sevinç gözyaşlarıyla temizce yıkadım..

Oğlunuzu teselli hususunda gösterdiğiniz ihtimam, serdettiğiniz deliller bana anlattı ki yüksek ve asil kalbli anne ve babaya mâlik olmak da başlı başına bir saadettir.

Seciyesinin hayranı ve takdirkârı olduğum aziz ve biricik babacığım, nasıl ki Gazi'nin nutku Türk gençliğine düstur oldu, sizin de: "Benim senden pek büyük ümitlerim vardır... Bu ümitlerimin boşa çıkmamasına gayret et, hayatta her şeye gül, neşeli ol, insan ol..." sözleriniz içimde

doğan yeni çocuğa, yeni gence hayat alfabesi, mücadelede muvaffakiyet, dünyada saadet düsturu olacaktır... Şefkat ve muhabbeti bana her şeyden elzem sevgili ve şeker anneciğim, yaşamak bütün ağırlığıyla sırtımı çöktürdüğü anlarda belimi doğrultabilmek, yeni bir hamle ile yeni bir dövüşmeye atılabilmek için mektubunuzu okuyacağım, ondaki cesaret, azim ve sebat aşısı benden yeni bir kahraman yaratacaktır..

Gelecek nesiller bir Pirinççizade ailesinin var olduğunu bilecekler ve bu ismi hürmet ve takdirle anacaklardır...

Siz haldeki saadetten mesulsanız, ben istikbaldeki şöhretimizi hazırlamakla meşgulüm...

Para kazanmak! Nasıl olsa ekmeğimi çıkarabilirim... Ne diyorum, bir şey yapmak, ölmez, yıkılmaz bir abide yaratmak, işte şair mefkûresi...

Şairlerin açlığı bile ne kadar büyük olduklarına delil değil mi? Hakikî şair ahlâksız değildir, faziletin ta kendisidir... Şair kafasında ticaret usulleri, para kazanmak için türlü türlü kurnazlıklar yer alamaz...

Şair ebediyet için çalışan bir çıraktır. Hoş babacığım, bir gün gelecek ki — ah ondan evvel ölmezsem eğer — oğlunuzun şairliğiyle iftihar edeceksiniz... Sizin faziletlerinizi, cesaret ve kahramanlığınızı, sizin de anneciğim, hassasiyetinizi, inceliğinizi küçük şahsımda cemettikten sonra beni çıkacağım tepeye tırmanmaktan kim menedebilir? Bende bu iman olduktan sonra, sizler beni teşyî ettikten sonra bu muvaffakiyet bana mev'ûd sayılamaz mı ?

Aslan babacığım. Ümitleriniz boşa çıkmayacaktır... Sizin hakkımdaki ümitleriniz benim mefkûremdir... Mefkûremi peşinden gitmek ve onu varlığımın esrarlı lâboratuarında eritmek, işte hayatta yapacağım ve şüphesiz de muvaffak olacağım...

Müşfik anneciğim, oğlunuzun mesut olacağını göreceksiniz... Siz bu saadeti arzu ettikten sonra, husule gelmemesinde mâna yoktur. Kardeşlerimle beraber dünyada seveceğim anne ve babacığım, oğlunuzun fikirlerini hakîr görmeyin... Sizlerin pâk ve ulvî kalbinizin yabancısı olan elîm ve korkunç duygular bazı kalplerde yetişen yegâne mahsul olur.

Babacığım hayatta muvaffakiyet yalnız aç kalmamakta değildir... Asıl

muvaffakiyet göçüp gittikten sonra ardında bir eser bırakmaktadır... Bu eseri meydana getirmek için saadeti memnu telâkki etmeli..

Benim de çizilmiş bir mefkûrem vardır... Ben her şeyden evvel yaşamış olduğuma delil olmak için bir eser meydana getireceğim, nâmımızı, memleketimizi ve nihayet nâmımı yükselteceğim...

Niçin böyle bir şey yapmağa karar verdim? Geçen mektubumda bahsettiğim çirkinlik vesairenin benim için arzu ettiğim saadetin memnu olduğunu gördüm... Maddî şeylerden haz almadığımı, sahtekârlıktan, dolandırıcılıktan, yalancı hedefler için didinmekten zevk almayacağımı anladım... Benim için yaşamak bir saadet değil, mütemadi bir say ve gayret demektir... Mektepteki sevemediğim derslere çalışmak değil, mefkûremi esrarını anlayabilmek için sarf edeceğim gayrettir... Zannedersen ne deliyim ve ne de çocukça şeyler düşünecek bir yaştayım! Vaktinden evvel acı bir surette pişmiş bir meyveyim ki varlığında toplanan lezzeti şiirin ilâhî kalbinde göstereceğim... Babacığım, oğlunuzun insan olmasını istemiyor musunuz? Merak etmeyiniz, arzunuz yerine gelecektir.

Anneciğim, oğlunuzun gülmesini istemiyor musunuz? *Gülecektir.* (1) ve bu sefer samimi olarak gülecektir... Sevgili ebeveynimle böyle ciddi meseleler üzerinde münakaşa etmek ne tatlı ve eğlenceli! Hürmetle ve uzun uzun ellerinizi öperim, aziz, şefkatli, emsalsiz anne babacığım.

Cahit

(1) İtalikle dizilen harflerin altına mektupta ikişer çizgi çizilmiştir.

PROF. DR. İNCİ ENGİNÜN

Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi, Mart 1987, S: 423, S. 163-166

Soldan sağa: Cahit Sıtkı, kardeşi Nihal ve eşi Kamuran Erkmenoğlu, diğer kardeşi Yıldız Köksal ve önde babası Bekir Sıtkı Bey (1941 / 1943)

CAHİT'LE GÜNLERİMİZ

İçlerinden ikisi çoktan rahmetli olmuş yedi gencin "Yedi Meşale" adlı şiir kitabı, rahmetli muallim Ahmet Halit'in yeni kurduğu kitabevinin yayınları arasında, 1928 yılının bahar aylarında çıkmıştı. "Yedi Meşale'nin hızı, aşkı ve şevki, Yusuf Ziya Ortaç'ın, bu gençleri etrafına toplıyarak çıkardığı "Meşale" adlı dergiyle aynı yılın yazında da sürmüş, güz gelmiş okullar açılmıştı.

Ben, 1927 - 1928 ders yılını, Galatasaray'ın, lise birinci sınıf öğrencisi olarak tamamlamışken, belki bütün bu şiir çalışmaları sonucu, 1928 - 1929 ders yılında da aynı sınıfın öğrencisi olmaya, utançla karışık bir hüznün, kırık bir haysiyetle, hazırlanıyordum. Şimdi, o sınıfı, bana bir daha okutmuş, böylelikle bana, şairlerin, arkadaşların, tek kelimeyle insanların en iyilerinden birinin en yakın arkadaşlarından olmayı nasibetmiş riyaziyeci Dellou'nun, o rakam adamının sınıf döndürücü rakamı atmış mübarek elini - o el de toprak olmadıysa şayet- öpesim geliyor.

Sınıf dönmenin utancını en çok duyacağım ders, Fâzıl Ahmet Aykaç'ın verdiği edebiyat dersi olacaktı elbette. Geçen yıldan öğrencisiyken, arkadaşlar, "Yedi Meşale"den şiirler okumuşlardı ona. Böylece, şiir yazdıgımdan, hiç istemediğim halde, haberi olmuştu. Artık, onun gözünde ben, sınıfta kalmış şair taslağından başka ne olabilirdim? Allahtan ki, onun da mebus seçileceği söylentileri dolaşıyordu. Bu ümitle ve Ankara'ya bir an önce gitmesi dileğiyle, dersinden kaç kere kaçmıştım.

Ama o, öğretmenlikten bir türlü ayrılamıyor, benimse dersten kaçmam gittikçe gilçleşiyordu. Nihayet yüzümü kızdırıp bir dersine girmiştim. Eski sınıfımdaki yeni arkadaşlarımdan bir çoğunun koridorlarda, bahçelerde karşılaşa karşılaşa tanıyageldiğim yüzleri arasında dikkatimi çekmemiş bir yüze, hayatımda ve edebiyatımızda ne büyük yer alacak bir sanatçının yüzüne o gün, o derste ilk defa dikkatle bakacak, sesini duyacaktım.

Fâzıl Ahmet, yeni öğrencilerinin edebiyatla ilgi derecelerini ölçmek için zekice bir usul bulmuştu: Her öğrenciden, Türkçe olsun, Fransızca olsun, sevdiği bir şiirin bütününe veya bir parçasını okumasını istiyordu. Bir kısım öğrenci, eski ezber derslerinden faydalanarak bir şeyler okuyor, bazıları mısra-ı bercesterle hatta manzum ata sözleriyle yetiniyor, tek tük de, öğretmenimiz o hakkı da tanımış olduğu için, "ezber şiir bilmiyorum" diyerek, kalktıkları gibi oturanlar oluyordu. İşte bu ders, sırasının gelmesiyle, az kesik bir ses, arkamdan doğru, Lamartine'in "L'Isolement" adlı meşhur şiirini heyecanla okumaya başlamıştı.

Souvent sur la montagne, A l'ombre du vieux chene,
Au coueher du soleil, tristement je m'asaleds.

Bu şiir, o sınıf için bir şeydi; ilgilenerek. arkama, belli etmeden bakmıştım. Esmer, arkaya taranmış, siyaha çalar saçlı, ince dudaklı, üst dudağıyla ufak burnunun arası biraz fazla açık, kulakları kabarık, alnı darca, bütün güzelliği, koyu kestane, moğolumsu çekik gözlerinin biraz hüzünlü manasında toplanmış, ufak tefek, temiz giyimli, çoğumuzun aksine, kırıvatlı bir gençti. Halinde, duruşunda bir azim okunuyor; tipi, sol yanağındaki Diyarbakır çıbanının irice izi onun, hiç değilse, İstanbullu olmadığını söylüyordu.

Eski sınıfımı doldurmuş yeni arkadaşlarımdan, isimlerini bile bildiklerim vardı. Hemen hepsi, okulun eskileriydi. 1106 Cahit efendi diye, bildiği şiirlerden birini okumaya davet edilmiş öğrenciyse, Galatasaray'ın yenisi sayılırdı. O, imtihan vererek, ortanın son sınıfına girmiş, şimdi de lise 1 e geçmişti. Bu bir yıllık Galatasaraylılık, ona, arkadaşları arasında, bir lakap kazandırmaya yetmişti bile: Faşist!..

Galatasaray'dan önce devam ettiği, Kadıköy Saint - Joseph Fransız lisesinin, anlaşılan, iyi öğrencilerindendi. Sınıfta, öğretmen bir şey sorunca hemen atılıyor, parmak değil de, el kaldırıyordu. Galatasarayda da, alışageldiği gibi devam etmek istemiş, ikide bir el kaldırayım

derken, Faşist vari selamlar vermişti. Ama Cahit, Galatasaray usullerine; sual, doğrudan doğruya kendisine sorulmadıkça cevap vermemle çabucak alışmıştı. Yeni geçtiği sınıfta, bu lakabı sanki çoktan unutulmuş, tutmamış görüldüğü gibi, kendisi de çoktan Galatasaraylı olmuş görünüyordu.

Şimdi, Galatasaray'ın o yılki, lise birinci sınıfını; benim yine kendim gibi bir "çakmış" la paylaştığım, kapıya yakın sırayı, bütün o sıra topluluğunu gözlerimin önüne getirmeye çalışırken, Cahit, tam arkamızda mıydı, yoksa, aramızda bir sıra var mıydı diye düşünüyorum: Aramızda bir sıra yok muydu ya; her halde, doğrudan doğruya, elime vermekten sıkıldığı şiirini, arkamızdaki sırada oturan bir arkadaş vasıtasıyla göndermemiş miydi bana?.. Demek, daha önceden, belki Saint - Joseph'ten beri, şiire heves ediyor, şiir yazmayı deniyordu.

Bana verdirdiği şiir, yanılmıyorsam, üç kıtalık, epey kötümser ve şüphesiz, acemiceydi. Adını, bir mısraının bir parçasını olsun hatırlamıyorum ama altındaki imza iyice hatırımda: Pirinçcizade Cahit Sıtkı. Soyadı kanununun çıkmasına, Cahit'in, Tarancı olmasına daha yıllar vardı. Yalnız, Lâtin harfleri kanununun yürürlüğe girmesine pek az kalmış, Meşale dergisi, Arap harfleriyle dizilmiş makalelerin ortasına, arasına, deneme ve alıştırma olarak, Latin harfleriyle dizilmiş şiirler koymaya başlamıştı. Çok geçmeden de Meşale kapanmış, Pirinççi zadenin, dergiye daha çok ilgilendiği ve Yusuf Ziya'yı daha sık gördüğü için Yaşar Nabi'ye vermiş olduğum şiirinin yayınlanmaya değer olup olmadığının konuşulmasına bile hacet kalmamıştı.

O yıl, o sınıfta, Cahit'le dostluğumuzun belki yalnız tohumu atılmakla kaldı. Bunda, benim o yıl, nihayet ikinci defa okuyacağım dersleri, yatılı olarak okumaya güya hacet görmediğimden, bütün lise hayatımda ilk ve son defa gündüzlü oluşumun da büyük payı vardı. Sonra, henüz hiç bir şiirini yayınlıyamamış bir Cahit Sıtkı'nın yanında ben, iyi, kötü, bir Yedi Meşale şalri değil miydim? Cahit'in yanında kendimi yüksek gördüğümü itiraf edeyim.

Dostluğumuz asıl ertesi ders yılıyla gelişmeye başladı. Lise 2 ye geçtlğimizde, yeni sınıfımızda, herkes kendine yer beğenir, çalışanlar önleri, daha az çalışanlar daha gerileri seçerken Cahit'le ben, birbirimizi çekmiş gibi, bir sırada yanyana buluverdik kendimizi. Yine kapıya yakın bir sıraydı. Ama artık ben yeniden yatılı olduğum için iş sırayla, sınıfla kalmıyor, yemekhane, yatakhane, tam manâsiyle okul arkadaşlığı başlıyor, günler ve gecelerimiz geçiyordu bir arada...

O, iple çekilen denilen haftabaşlarını sanki aynı ipin ucundan tutmuş, beraber çekiyor, Cumartesi günleri, tatlılı öğle yemeğinden sonra, yeni elbiselerimizi giymek üzere, önce yatakhane, sonra, tıraş olmuş, sıklaşmış, bütün haftanın ders sıkıntılarını, okul içinde giydiğimiz eski elbiselerle dolabımıza tıkırmakla unutmuş, hafıflemiş uçarcasına mesut, Beyoğlu caddesine çıkıyor, bir buçuk günlük hürriyetimize kavuşuyorduk.

Yaz tatilleri Diyarbakır'a giden Cahit, hafta tatillerini, dayısı, Cumhuriyetimizin ilk Nafia vekillerinden Feyzi Beyin, Kadıköy'de, tramvay caddesinde, Altıyol'a varmadan sol koldaki evinde geçiriyordu. Biz de o tarihlerde Feneryolu'nda oturduğumuzdan, biraz, aynı semtli sayılabilirdik. İmtihanlara yakın, Cahit'le çalışmak üzere, belki dört beş kere gittiğim; şimdi, önünden o günleri hatırlamadan geçemediğim evden, Cahit'in, en yukarı kattaki aydınlık odasını, çok sevdiği yengesini, yine çok sevdiği emektar bir hizmetçiye hatırlıyorum.

Cahit'in bir ara yazdığı ve hepsini Cumhuriyet gazetesinde yayınladığı hikâyelerin en güzellerinden biri olan "Bir Kış Gecesi" adlısının, bu evin havasını taşıdığını, bende, bu evden ilham alınarak yazılmış tesirini bıraktığını da, yeri gelmişken, ilave edeyim. O üst katın aydınlık odasında, şirlerinde lüzumsuz bir kötümserlikten henüz kurtulamamış Cahit, derslerden yana hep iyimser davranıyor, "bak, göreceksin, nasıl geçeceğiz" diyordu. Ve ben, âdetimden şaşmıyarak, hep ikmalle de olsa, neticede ikimiz de terfi ediyor, bu sefer, artık son sınıfın bir sırasında yanyana oturuyorduk.

Bu arada, arkadaşımın biyografisini, aile durumunu da öğrenmiş bulunuyordum. Göbek adı Hüseyin'di. Ama bu Hüseyin'le Cahit yan yana geliş rastgele değildi. Hüseyin Cahit Yalçın'ın hayranı olan babası, ya da başka bir akrabası vermişti bu adı ona.. Babasının adı Sıtkı, annesininki Ârife idi. Hüseyin Cahit, aynı zamanda amcazade olan bu karı-kocanın ilk evlatları olarak, 1910 yılının güz aylarından birinde (ya Ekim, ya Kasım, ne yazık ki, bu ayı, hele günü unutmuşum) doğmuştu. İki kız (Nihâl'le Hilâl) ve iki erkek (Halit'le Yılmaz) kardeşi vardı. İlk şiirlerinden olup ilk kitabı "Ömrümde Sükût"a aldığı, İstanbul'da gurbet yıllarında yazılmış "Odamda Sükût" adlı şiirinin, ilk,

Tavan, bir anne gibi eğilmiş üzerime,
Duvarlar, etrafımda, kardeşlerim gibidir.

beytinde kardeşleşen dört duvar, bu dört kardeşi herhalde. Evleri,

çok sonra, "Akıbet" adlı şiirinde adımı edeceği "Camii-kebir mahallesindeydi. Bana anlattıklarından, hayalimde küçükken, Birinci Dünya Harbinin son yıllarında, daha elimizden çıkmadan gitmiş olduğum Halep'in evleri canlanıyordu: "Gösterişsiz bir cephede açılmış küçük bir kapıdan girilince bir avlu, ortasında bir havuz, avluya bakan, çepeçevre balkonlu odalar...

Bilmem, Cahit'in evi de böyle miydi?.. Hastalığından sonra, bu baba evine yapılan ziyaretleri anlatan yazıları okurken, hayalimdeki evin gerçektekine pek aykırı düşmediğini gördüm. Kendisi, yüzmeyi, bu evin avlusundaki havuzda öğrendiğini söylüyor; yaz geceleri, biraz serinlemek için, bu evin, taraça halindeki damına çıkılıyor, hatta orada yattıkları oluyor ve yıllarca sonra, bu gecelerden, "Ömrümde Sükût" taki, şöyle başlıyan, "Gece Bahçelerinde" adlı şiir doğuyordu:

Gece bahçelerinde
Işıldayıp da bazan,
Olgun meyva halinde
Sallanırken yıldızlar.

Hemen hemen aynı sıcak, yıldızlı gökler altında yaşamış, Bağdat'lı Ahmet Haşim'le, Diyarbakır'lı Cahit Sıtkı yıldızlara bakarken hemen hemen aynı şeyleri duymuş olacaktı. Babası, o tarihlerde, daha Pirinççi zade diye anıldığı anlaşılan Sıtkı bey, pirinç tarlaları da olan, zengin; oğlu Galatasaray'da okuduğu sıralarda, arkadaşım, babasının, Dodge otomobilleri acentesi de olduğunu söylediğini hatırladığıma göre, geniş anlamda bir tüccardı. Ailenin, Diyarbakır'ın eşrafından denilebilecek bir asaletle asil ve eski bir ailesi olduğu anlaşıyordu. Yine "Ömrümde Sükût" taki ilk şiirlerinden birinin son:

Zaman, bir kuşak gibi;
Sarıl sarıl bitmiyor.

beytini iyi anlayamadığımı kendisine söylediğim zaman, bunun, hayal meyal hatırladığı bir dedenin o eski zaman kuşaklarına döne döne sarılışının çocuk hafızasındaki hâtırasının canlanışından başka bir şey olmadığını söylüyordu.

İlk öğretimini bu Diyarbakır'da tamamlamış, sonra İstanbul'a gelerek, demin söz konusu ettiğim, dayısının Kadıköydeki evine yakın olan Sen Jozef Lisesine girmiş, orada dört yıl okuduktan sonra, imtihanla, Galatasaray'a geçmişti. "Harmonies poetiques et religieuses"

şairinden ezbere parçalar okuyabildiği halde, ya bir frerler okulu öğretiminin özelliğinden, ya da sırası gelmediğinden, "Les Fleurs du mal" şairini okumamıştı henüz.

Baudelaire'l ona tanıtan Galatasaray oldu. Bu tanışmayla, Cahit aradığını bulmuştu. Fotograflarındaki ve portrelerindeki gözleri, Cahit'in gözlerine, - Cahit'inkiler daha içli ve çok daha merhametli olmak üzere - benziyen Verlaine'le birlikte, Baudelaire onun artık en sevdiği, daha başkasını seveviyecek kadar sevdiği şairlerdi.

Bu son sınıfın sırasında, Cahit'in gözünde, Baudelaire ile Verlaine'in, nice şiirleri ezber bilindiği halde, yine de sık sık açılmadan edilemeyen kitapları, ayrı bir köşede duruyor, hafta başları izinli çıktığımızda Hachette kitabevine uğranmadan edilmiyor, Baudelaire'in, manzurn ve mensur, bütün şiirlerini, bütün yazdıklarını bildiğimiz, sandığımız halde, orada, rafların birinde, bir de, "Vers retrouves"ine rastlıyor, ben hemen uzanıp kitabı alıyor, Cahit hemen ilk sahifelerini karıştırıyor, başlardaki şiirlerden birinin ilk mısramı, bana, hayranlıkla okuyordu:

Je revai cette nuit qu'il me fallait mourir.

Kitabı, başka müşteriler görüp elimizden alacaklar, kapacaklarmış gibi, acele, veznenln yanındaki paketleme masasına koşturuyor, acele, parasını ödüyor, kitabevinden kaçırıyorduk âdeta. O kitap, şimdi, kitapların arasında, alındığı gün bembeyazken, sapsarı kesilmiş kapağıyla, şiir dünyasında ilk adımlarımızı attığımız çağın saf heyecanını, en aziz ve mukaddesi, Cahit'in hâtırasını taşıyarak duruyor.

Cahit'in, böyle, elinden düşürmlyeacağı, hiç olmazsa, sırasının gözünden eksik etmediği kitaplar arasında, Ad. Van Bever'le Paul Leautaud'nun, yine, Cahit'in sevgililerinden Apollinaire'le başlayıp daha birçok sevgiliyle devam eden antolojisi vardı. Bu antolojinin de birinci cildi bende kalmış. Sevdiği Türk şairleri arasında da, o zamanlar hemen herkesin sevgilisi Ahmet Haşim'le Yahya Kemal'den başka, yine o zamanlar, bir genç şair, Necip Fazıl Kısakürek vardı. Henüz tanışmamış olduğu Necip Fazıl'a, hayranlığını belirten bir mektup yazdığını ve sevinçle aldığı cevabını hatırlıyorum.

Galatasaray'ın son sınıfında, bu son yılda, Cahit'in şiir denemeleri, en çok, "Muhit" dergisinin istidatlar sahifesinde, bir de Lisenln, Akademi adlı dergisinde çıkardı. Halit Fahri Ozansoy'un edebi başkanlığı altında, her genç istidada kucak açmış Servetifünun'da da birkaç şiiri

çıkıştır sanıyorum.. Ama daha çok, "Muhit" koleksiyonlarını karıştıracak olanlar, o ilk şiirleri, uçmak için çırpınan bir yavru kuşun kanatları gibi duyabilirler. Bütün bu şiirler, yayınlanmak mutluluğuna ermeden önce, yanbaşımda, sarı yapraklı bir müsvedde defterine yazılıyor, çiziliyor, yeniden yazılıyor, nihayet, bana, çoğu zaman, mütalâa sonları yemeğe iner veya yatakhaneye çıkarken okunuyordu.

O, ders notundan çok şiir karalamalarıyla dolmuş sarı yapraklı defter açılınca, Cahit'i, bilhassa o zaman, hiç rahatsız etmemiye çalışıyordum. O, yazıyor, çiziyor: bazan, hava elverişiyle, sınıfın yüksek pencerelerinden en sağdakinin içine çıkıp (son sınıf öğrencileri olduğumuzdan, muallim muavinimiz bizleri sık sık yalnız bırakmaktan çekinmiyor, sonra, koridor pencerelerinden bakılacak olsa bile, bu en sağdaki pencerenin içi görüleliyordu) "olgun meyva halinde sallanan yıldızlar"ı anıyor, yıldızlara dalarak ilhamını tazeliyordu. Son mütalâa da nihayete erip yatakhaneye çıktıktan biraz sonra, Cahit'i herkesten önce, yatağına girmiş, yorganı başına çekmiş görüyordum. Belki, "Ömrümde Sükût"taki "Yatak" şiirini tasarlıyordu:

Her gün aynı sabırla dönüşünü bekliyen
Yatağının açılmış kollarına koş çabuk.
(.....)
Pek zalim bir gündüzün hâtırasından ırak.

Evet, daha fazla okumaya hacet yok, bu "yatak", yatılı okul yatağı, benim de, birkaç karyola ötedeki yatağımdı. Bu yatakta uykusuzluk, onun için, hep o ilk şiirlerinden, "Uykusuzluk" şiirinin son mısraı:

Koynumda boşluğunu duyduğum bir kadındır oluyor; sonra,
uyuyabilmek için, belki, deminki,

Tavan, bir anne gibl, eğilmiş üzerlme,
Duvarlar, etrafımda kardeşlerim gibidir,

mısralarını tekrarlıyor ve "Odamda Sükût", nefeslerimizin biribirine karıştığı yatakhane, daha uygun bir adla, yatakhane sükût oluyordu.

Ya dersler ne oluyordu? Varlık'ta çıkmış bir konuşmada da işaret etmiş olduğu gibi, "liseden itibaren riyaziye, fizik, kimya, tabiiye" Cahit'i "sıkmaya başlamıştı". Ama o, daha ekini belli etmemiş, hele riyaziyeden, benim gibi, ipliği pazara çıkmamıştı. Ders konusunda her zamanki iyimserliği ve kendine güveniyle; dersten. imtihtandan yana yılgın,

canı yanık olan bana, cesaret, ümit vermeğe çalışır, "göreceksin, Ziya, nasıl geçeceğiz" der, yazılı imtihanlarda kopye vermeyi vadeder ve o kopyeyi ne yapıp edip gönderirdi. Ama ben, elime, ya elden ele ulaşan, ya önüme düşen muska gibi küçücük kağıt parçasındaki problem çözümünün mutlaka yanlış olduğunu, ne kadar iyi niyetli olsa da, canım kardeşimin iyi bir riyaziyeci olmadığını bilirdim. Problemi, bütün arkadaşlar arasında, doğruya en uzak olmasına karşılık en orijinal tarzda halledenler, biz ikimiz olmamak, böylece öğretmenin dikkatini üzerimize çekip ikimizden biri kopyeci durumuna düşmemek için, "feuille blanche" vermeyi tercih eder; bu hareketimle, öğretmenimizi birtakım saçmalar okumaktan kurtardığımı sanırken, aksine, kızdırmış olurdum. Cahit'se, "Lui, au moins il a essayé" olurdu hep.

Karatahtada da, güya aynı filmin sözlüsü oynanır, ben verilen cebir muadelesini çözemeyeceğimi kesin olarak belirtip yerime bir an önce dönmek isterken, Cahit, kısmen hocanın yardımı, kısmen ön sıra arkadaşlarının fısıldamalarıyla, ama en çok o azmıyla muadelenin hakından geliverirdi. El yazısı uzmanı değilim ama, o azmi, ta o zamanlardaki el yazılarında görüldüğü kadar, son yazdığı yazılardan da bellidir sanırım. Kalem nasıl bir aşkla, nasıl bir şevkle tuttuğu, Fransız Lisesinde alıştığı o Fransız "calligraphie"siyle, her kelimenin hakkını vererek, ucu nasıl bastıra bastıra yazdığı, her yazısından bellidir. O sağ elin kalem tutamaz, kıpırdıyamaz hale gelinceye kadar yazdığı, mektep vazifesi, daire vazifesi, mektup, şiir, her yazıdan, attığı her imzadan...

Bütün verdiklerinden başka, bana Cahit gibi. Yaşar gibi, iki paha biçilmez arkadaş vermiş, damarlarımızı kanımızdan başka ne akıtarak bizi biribirimize bağlamış, bir kelimeyle, bizi Galatasaraylı etmiş o ocağa ait her şeyi saklamak merakıyla, eski ders kitaplarımdan, defterlerimden (bir zamanki talebe sandığının defterleri) bir kısmını olsun saklıyabilmişim. Epey oluyor, o defterleri daha muhafazalı bir yere koymaya çalışırken, birinin içinden. Cahit'in bir vazifesi düşmüştü. Arkadaşlığımızın senli benliliğiyle. benim defterin arasına girip orada saklanıp kalmıştı bu zamana kadar; en üstünde. sıramızın hokkalarındaki mor mürekkepten mor pırıltılı numarasıyla; gayet intizamla çekilmiş. yan yana, ikiz kardeş gibi, iki tane bir; tepesi sanki fiyongalı, ufak bir hediye, gibi bağlantılı, bir sıfır; ucu bir söğüt dalı gibi boyun eğmiş bir altı.

Cahit'in, Galatasaray'da dört yıl taşıdığı bu numarayı, artık kendinden sonrakilere bırakacağı gün yaklaşıyordu. Ama daha o yıl, numaralarımızı sahiden bırakıp bırakmayacağımızı kestiremiyorduk. Evet, son sınıfta, fen ve edebiyat (o zaman felsefe derdik) şubeleri olarak ikiye ayrılmıştık 88

ve biz, tablatiyle edebiyattaydık ama, yine o zamanki usule göre, bakalorya imtihanı geçirerek mezun olacağımızdan, son üç sınıfın, yani bütün lise derslerinden, o her sınıf geçişte unutuluveren derslerden sorumlu tutuluyorduk. Hele, hendesesi, cebri, trigonometrisi ve kosmoğrafyasiyle riyaiziye, karışımıza. sıradağlar gibi dikiliyordu.

Riyaziyeden, yalnız bir kayıp vererek, nasıl, ne usulle geçtiğimizi, Cahit, Cumhuriyet gazetesinde çıkmış hikâyelerinin sonuncularından birinde anlattığı ve ben ondan daha iyi anlatamıyacağım için, burada, kısaca. o sıradağı da aşarak liseyi bitirdik diyeceğim. Yalnız, hatırlamışken, birkaç noktaya daha işaret edeyim: Son sınıflarda Cahit, yaşı, sınıfın ortalama yaş seviyesini aşmadığı halde, bilmem neden, Cahit ağabey diye çağırılır olmuştı. Sonra, ilerde, hayatında o kadar yer tutacak, belki, hayatına başka bir yön ve son verecek rakıya, içkiye alışmamıştı henüz. Yalnız cigara tiryakisiydi. Zayıf, sıhhsiz görünüşlü Cahit'i üstelik öksürüklü eden bu alışkanlıktan kurtarmaya çalışıyordum. Hatta, işi o kadar ileri götürmüş olacağım ki, arkadaşımız Cihat Baban'ın "canım, bu çocuğa, niye bu kadar karışyorsun!" deyişleri kulaklarımdan gıtmemiş.

Geçen zamanla, düzeltilmesi gerekli şeyler de oluyor. İki de düzeltme yapacağım.

Önce Varlık'ta çıkıp sonra "Edebiyatçılarımız Konuşuyor" kitabına da alınmış bulunan bir konuşmada, Cahit'e ait bir hâtıramı, onun, lisenin arkasındaki çiçek bahçesinin gittikçe dikleşen duvarlarından, aşağıdaki caddeye inişini anlatmış, burada bir daha yazmak istemediğim bu hâtıramı anlatırken. bir yerde şöyle demiştim: "Meyilli başlıyan duvar, sokağa yaklaştıkça dikleşiyor, nihayet dümdüz bitiyordu. Cahit, duvarın en dik, artık ne yapılırsa yapılsın, otura otura inilemeyecek kısmına gelmişti. Aşağı atladığını, sonra doğrulduğunu gördük." Birkaç yıl oluyor belki, oradan taksikle geçerken dikkat ettim, duvarın o dümdüz, o en dik kısmı kalmamış; birtakım moloz, kum vasaire, yapı malzemesi yığılmışlar oraya.

Sonra, yine o konuşmadaki-"Refet'e izcilerin oymak beyi olduğu için yüzbaşı derdik, şimdi Hariciyeye geçtiğinden çoktandır göremiyorum" cümlesinde ufak bir düzeltme yapmam, "Hariciyeye geçtiğinden çoktandır göremiyorum" yerine "öldüğünden ebediyen göremeyeceğim" demem lazım. Rahmetli Refet Oymak'ın, Galatasaray, 1931 mezunlarının, geleneğe uyarak, Lisenin iç kapısı önünde, grup halinde çektirdikleri büyük fotoğrafta, nereden, nasıl durduğunu, -ne yazık ki, o fotoğraftan bende olmadığından- yazamıyacağım. Yalnız, rahmetli Cahit Sıtkı

Tarancı, uzun boylu olmadığı için, önümde bir sıra halinde dizili iskemlelere oturtulmuşlar arasındaydı.

GALATASARAY LİSESİNDEN SONRA

Galatasaray Lisesini bitirdikten sonra, Cahit, o zamanlar daha İstanbul'da, Yıldız'daki Mülkiye Mektebine girmişti. Mektep yatılı ve üstelik Cahit daimi yatılıydı ama, talebeler, biten derslerle başlayacak mütalâa arasında birkaç saat serbest bırakıldığından, arkadaşımı, istediğim akşam üstü, yeni mektebine, görmeye gidebiliyordum. Bahçede, çimenlere uzanıveriyorduk. Bana, her seferinde de, yeni şiirlerini okuyordu. Galatasaray sıralarında yazdığı şiirlerde, belirli bir sınırın ötesine bir türlü geçememiş, zoraki diyebileceğim bir kötümserlik yüzünden - kızkardeşlerinden, çok sevdiğini söylediği Nihal'e yazdığı ve yanılmıyorsa yayınlanmamış bir manzum mektup dışında - tam manasiyle samimi olamamış, yapmacıklı kalmış Cahit, Mülkiye bahçesinin çimenleri üstünde baş başa geçen bu saatlerimizde görüyordum ki, Baudelaire'in yardımıyla de olsa, yavaş yavaş kendini buluyor, dert veya sevinç ne duyarsa duysun, her şeyden önce samimi görünüyor, sanatı kıvama ereceğe benziyordu.

Evet, Cahit'le bir arada geçen zamanımız artık günler olmaktan çıkıp bu buluşma saatlerinden ibaret kalmış olsa bile, bu birkaç saatte bütün bir haftanın şiir ve arkadaşlık alışverişini yapıveriyorduk ki, ondan her ayrılışında, kendimi yeni bir heyecan, yeni bir imanla dolmuş duyabiliyordum. Rahmetli arkadaşım, o bitmez tükenmez, tanıyabildiğim şairlerin hiçbirinde o kadar taşkın görmedığım şiir aşkından, şair ruhundan, bana da, - ne dileyim bilmem ki, ancak Arapça bir kelimeyle anlatabileceğim - nefhediordu âdeta.

İşte, Cahit, şöhretini ilk sağlayacak şiirlerinden, "Uzak Bir İklimde", "Gece bir Neticedir" gibi birkaç tanesini, böyle buluşmalarımızdan birinde okumuştı. O şiirleri okumuş, benim de beğendiğimi, çok beğendiğimi gördükten sonra, onlara, başka şiirleriyle birlikte, - ne yazık ki, Cahit in ruhunu incitmekten korktuğum için artık adını anamıyacağım - tanınmış bir romancıya, düşüncelerini öğrenmek üzere göndermiş bulunduğunu söylemişti.

(.....)

ZİYA OSMAN SABA

Ziya'ya Mektuplar, S. 3 – 13

GEÇMİŞ ZAMANLAR: CAHİT İLE ZİYA

Şimdi yerinde yeller esiyor: Ankara’da bir Buket Lokantası vardı. Ziya Gökalp Caddesi’nin hemen üzerinde bahçeli bir meyhaneydi. Bahçe duvarının demirlerini çevrelemiş sarmaşıklar, müşterileri caddenin kalabalığından ayırırdı. Cahit Sıtkı’yı son yıllarında sık sık orada görürdüm: Sanki orada doğmuş, bir daha hiçbir yere ayrılmamıştı. Kolu beyaz örtülü masanın üzerinde, arkadaşları gelinceye kadar sanki derinden yansıyan seslere kulak veriyormuş gibi, öylesine dalgın otururdu. Kadehiyle başbaşa. O kadehin, kendisini hem dünyaya karşı koruyan hem de dünyayla iletişime geçiren biricik araç olduğunu çok yıllar sonra anlayabildim ancak.

Geçenlerde kitaplığımı karıştırırken, Cahit Sıtkı’nın kitapları ile Ziya Osman Saba’nın kitaplarını yan yana yerleştirmiş olduğumu gördüm. Dünyaları, yaşam biçimleri, şiiri üretim biçimleri arasında nerdeyse uçurumlar bulunan bu iki insan, yine de en azından benim belleğimde, iç içe girmiş durumdalar. Aralarındaki dostluk, hatta kardeşlik duyguları, bugün içinde yaşadığımız yazın ortamında pek anlaşılamayacak duygulardır.

Ziya’ya Mektuplar’ı yeniden okurken, Cahit Sıtkı’nın şiir konusunda en yakın dostuna bile ödün vermediğini, düşüncesini dobra dobra söylediğini, dahası, şiire Tarancı’dan önce başlamış ve Yedi Meşaleciler arasına girmiş Saba’nın bu eleştirilerin büyük bölümünü kabul ettiğini ve dizelerini değiştirdiğini görünce, yazın ortamımızın, westernlerde seyrettiğimiz bir zamanların vahşi batısına benzediğine iyice inanıyorum.

Cahit Sıtkı, şiirin biçiminin veznin ve kafiyenin çok ötesinde olduğunu Ziya Osman'dan daha iyi anladığı apaçık görülen bir şair elbet. Bu yüzden dilin kendisine duyduğu ilgi, onu kalıptan daha fazla ilgilendiriyor haklı olarak. Bu yüzden de yazışmalarında bir eleştirmen, hatta bir öğretmen gibi davranıyor Saba'ya karşı. Örneğin, onun Ahret şiirinin son iki dizesinin hatalı olduğunu kanıtlıyor Ziya Osman'a ve o da şiiri Geçen Zaman adlı kitabına alırken Tarancı'nın önerdiği biçimiyle yazıyor o iki dizeyi: "Ve annem şaşıracak / Oğlum! Ne kadar da büyümüş ben görmiyeli." Aynı şekilde, Toprağım adlı şiirinde de dostunun uyarıları doğrultusunda düzeltmeler yapmaktan gocunmuyor.

Yine de ikircikli bir sorun var: Cahit Sıtkı, biçiminin yetkinliğine rağmen, bana her zaman soğuk geldi. Ziya Osman'ın bir dindarlık yansıtan şiiri, belki de bir özel yaşamı daha çok ima edebildiğinden dolayı şimdi de ilgimi çekiyor. Cahit Sıtkı'da da duygular ve duyular önemlidir elbet, ne var ki, o, şiiri sanki başka şiirlerden kalkınarak kurmaktadır. Bir izleğin peşine takılmayı pek sevmez Tarancı. "Dünyanın en büyük hadiselerinden en küçük vakalarına kadar her şeyi, şiir için bir vesile telakki ettiğini" söyler. Bu yüzden de Saba'ya göre alabildiğine dünyalıdır, dahası zaman zaman hazzıdır. Ölümle ve Tanrı'yla ilgilendiği zamanlarda bile Saba'dan çok başka sözcüklerle, benzetmelerle yanaşır soruna. Saba, örneğin şunları yazar:

Rabbim, şuracıkta sen bari gözlerimi yum / Sen, bana en son kalan, ben senin en son kulun / Bu akşam, artık seni anmayan İstanbul'un / Bomboş bir camiinde uyumak istiyorum / Sonsuz sessizliğini dinlemek istiyorum / Bilirim ki taşlığın bir döşek kadar ılık / Sana az daha yakın yaşamak için artık / Rabbim, ben yalnız zeytin ve ekmek istiyorum."

Yine de, tasavvuf şiirinin derinliğine ulaşamıyor Ziya Osman. Nasıl bir adım olması gerektiğini kestiremediğim, ama atılmasının şart olduğunu sezdiğim adımı atamıyor. Yine de şiirinin altında sarsan bir şeyler olduğu da kesin:

"Yolculuk nasıl geçti? Ne oldu? Ne de çabuk / Teneşirde ayaklar, mosmor, taş gibi soğuk".

Meraklı okur, Saba'nın son iki dizesini verdiğim Ayaklar adlı şiiriyle Ahmet Muhip'in Ayaklar adlı şiirini birlikte okursa daha değişik düşüncelere dalacaktır eminim. O şiirin son dizelerini de yazayım:

"Yolcu ölmüş, işte ayaklar hür / Yolcu ölmüş, ayaklar düşünür."

Akıp geçen zaman, Cahit Sıtkı ile Ziya Osman'ı belli ölçüde uzaklaştırıyor elbet bizlerden. Ne var ki, bu uzaklık son derece görece'dir. Her şair, her yazar hiç beklenmedik bir anda gncelleşir, belleğimize yükselir ve son derece yaşıyormuş görünür. Yapıtlarına karşı eleştirel olduğumuz yazarlar, şairler bile. Hasta yatağında dostu Ziya Osman'ın geldiğini görünce "tüyler ürpertici bir sesle bağıran" Cahit Sıtkı, kendi yolunu çizdiğinde, 1929 yılında şairliği daima hor görmüş olan babasına şunları yazıyor:

"Benim de çizilmiş bir mefkurem vardır. Ben, her şeyden evvel, yaşamış olduğuma delil olmak için, bir eser meydana getireceğim."

(Milliyet, 1989)

AHMET OKTAY

İnsan Yazar Kitap, S. 76-78

TÜRK YAZININDA BAUDELAIRE

Les Fleurs du Mal'i (Kötülük Çiçekleri) türkçeye ilk kez, 1927 yılında Alishanzade İsmail Hakkı bütünüyle çevirdi. Ancak, bu çeviriler düzyazı biçimindedir, ölçü ve uyak koşuluna uyulmaz. Adı bile yanlıştır: Elem Çiçekleri. Sabahattin Eyüboğlu "Baudelaire'i Türkçeye ilk çevirenlerden Alishanzade İsmail Hakkı'nın kitabını okuduğum zaman ilk işim, kaba yanlışlıklarıyla, kelime kelime çevirmeden doğan tuhafılarıyla eğlenmek olmuştur." der.

Kötülük Çiçekleri'ni daha sonra bütün halinde Vasfi Mahir Kocatürk Elem Çiçekleri adıyla yayınladı. Adı bile yanlış ve düzyazıdan farksız olan bu çevirilerde de Baudelaire'i bulmak olanaksızdı. 1959'da Şükran Kurdakul çeşitli çevirileri İçer Kapanış adını taşıyan bir betikte topladı. Bu betikte Kötülük Çiçekleri'nden 26 şiir, Paris Sıkıntısı'ndan 3 düzyazılmış şiir ve güncelerinden de iki bölüm var.

Seçkilerden oluşan bir betiği de 1961'de Abdullah Rıza Ergüven yayınladı.

1984'te "Charles Baudelaire, Özden Günceler, Kötülük Çiçekleri" adıyla Baudelaire'i okura ilk kez en geniş biçimde ben sundum. Betikte Kötülük Çiçekleri'nden yapılmış bir seçkinin yanı sıra, şairin Füzeler ve Soyunmuş Yüreğim adları altında topladığı güncelerinin tamamı, "Genç Edebiyatçılara Öğütler" yazısı ve şiir üzerine yazdığı çeşitli yazılarından önemli bölümler yer alıyor.

Cahit Sıtkı Tarancı, Orhan Veli Kanık ve Ahmet Muhip Dranas gibi cumhuriyet dönemi şairleri Baudelaire'in bazı şiirlerini çevirip

yayınladılar. Yahya Kemal, Ahmet Hamdi, Necip Fazıl gibi şairlerimiz ise Baudelaire'i okudular, ondan etkilendiler ama tek bir dizesini bile yayınlamadılar.

Baudelaire'den etkilenen, esinlenen şairler arasında Cahit Sıtkı, Necip Fazıl ve Ahmet Muhip Dranas ilk sırada yer alır. Daha çok bir Nerval hayranı olan Tanpınar da parsadan payını aldı.

Şimdi bazı şairlerimiz üstündeki Baudelaire esin ve etkilerini araştıralım.

AHMET HAMDİ TANPINAR, BAUDELAIRE VE NERVAL'I YANSITAN AYNA

Tanpınar'ın edebiyat yazılarında sık sık adı geçer Baudelaire'in. Bazı örnekler verelim:

"Bende asıl büyük tesir Fransız şiirinden ve bu tesirin Baudelaire-Mallarme-Valery kolundan gelir. Fakat bu çizgi de tam değildir. Gerard de Nerval diye çok mühim bir Fransız şairinin (. . .) payını da ayırmak lazım (Antalyalı Genç Kıza Mektup)"

"Louvre'da bazı büyük psikolojik vaziyetler gibi yıkılış ve çöküş fikrinin tam ifadesi ancak "Ben" ile kabil. Rembrandt'ın ihtiyarlık devrinde yaptığı (1660) kendi portresinde bu çok iyi görülüyor () Baudelaire'e gelince, şiirlerini o kadar keskin ve azaplı yapan nefis hesaplamalarını Rembrandt'ın bakışlarında muhakkak tanır. Çünkü bu tablonun korkusunda ihtiyarlıktan başka bir şey, kendisini suçlandırma var. Korku ve kendini suçlandırma (Paris Tesadüfleri, III)"

"Şiirde musiki aşkı, onunla (musikiyle) rekabet arzu ve ihtirası Baudelaire ile başlar (Edebiyat Üzerine Makaleler)."

"Baudelaire'in ve Stephane Mallarme'nin büyüklükleri burada, sanatı alelade bir iş yahut hülya olarak değil, müsbet ve şuurlu bir şey olarak kabul etmelerindedir (..) Valery'ye göre, Baudelaire'in en büyük şerefi, Mallarme, Verlaine, Rimbaud gibi büyük şairleri yetiştirmesindedir (...) Verlaine ve Rimbaud, Baudelaire'i his ve ihsas sahasında devam ettirirlerken, Mallarme, onu, şiirin mükemmeliyet ve safiyet sahasına kadar ilerletmiştir. (Edebiyat Üzerine Makaleler)"

Tanpınar Şiirinde Baudelaire dizeleri

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın şiir betiğinde bağımsız şu üç dize var:

Bu azap ta hilkatten beri bizimle ve bizde
Geçinir, kurt nasıl ölüyle, tırtıl neşeyle
Beslenirse biz de öyle besleriz onu.

Önce bir yanlışlığı düzeltelim. "Tırtıl neşeyle beslenirse"nin "Tırtıl meşeyle beslenirse" şeklinde olması gerekir; Nereden biliyorsun diyeceksiniz? Çünkü bu dizelerin gerçek sahibi Tanpınar değil, Baudelaire. İşte Baudelaire'in "L'irreparable" şiirinin ilk bağlamı:

Pouvons-nous etouffer le vieux, le long Remords
Qui vit, s'agite et se tortille
Et se nourrit de nous comme le vers des morts,
Comme du chene la chenille?
Pouvons-nous etouffer l'implacable Remords?

Türkçesi:

Dindirebilir miyiz eski, uzun azabı?
Yaşar ve kııldanır içimizde
Kurt nasıl ölülerle, tırtıl nasıl meşeyle
Beslenirse öyle beslenir bizle
Dindirebilir miyiz bu onulmaz Azabı?

Tanpınar, Baudelaire'in beş dizesinin özünü üç dizede emip kendine mi mal etmiş? Peki, meşe nasıl neşe olmuş? Tanpınar Hoca'nın ölümünden sonra şiirlerini yayına hazırlayan Prof. Mehmet Kaplan ve yeni baskıları sürdüren Prof. Dr. İnci Enginün gibi edebiyat muallimlerinin azizliği yüzünden. Prof. Dr. İnci Enginün'ün imzasını taşıyan, "üçüncü baskıya Önsöz"ü okuyalım:

Onun eserlerinin en iyi şekilde yayınlanması için, onun öğrencileri olarak elimizden geleni yapmayı bir görev saymaktayız ... " Aynı önsözden anladığıma göre, yayın işinde bir değil, birçok öğretim görevlisi var. El birliğiyle ve titiz (!) bir çalışmayla hocalarına neşeli bir sürpriz hazırlamışlar. Tek yanlışlık bu değil. Tanpınar'ın bir başka şiirindeki "Mortofon"un "Mortefontaine", "Ermenonvil"in, "Ermenonville", "Ter çayı"nın "Theve çayı" şeklinde düzeltilmesi gerekir.

Şimdi bir husus üstünde önemle duralım. İlk şiir betiğinin düzenlemesini Ahmet Hamdi Tanpınar sağlığında kendi yapıyor ve birinci baskı

1961 'de yayınlanıyor. İkinci baskıyı ise yayına, Tanpınar'ın eski öğrencisi, zamanın edebiyat profesörü Mehmet Kaplan hazırlıyor, şairin yayınlanmış şiirlerine, dosyasında bulduğu yayınlanmamış dizeleri de ekliyor ve böylece Baudelaire'in üç dizesi "Yayınlanmamış Şiirler, Bitmemiş Şiirler ve Mısralar" bölümünde Tanpınar'ın şiirleri içine giriyor.

Sonraki baskıları hazırlayanlar da edebiyat profesörleri, öğretim görevlileri ve Prof. Mehmet Kaplan'ın öğrencileri. Hocaları Mehmet Kaplan'a pek güvendikleri için hiçbir araştırma, hiçbir yeni çalışma yapmadan betiği aynı düzenle okura sunuyorlar.

Burda iki soru geliyor usa: Tanpınar Baudelaire'in dizelerini çevirip, yazacağı yeni bir şiire sokmaya mı hazırlanıyordu? Yoksa, böyle bir niyeti yoktu da, Baudelaire dizelerini onun dizeleri sanan profesör öğrencilerinin azizliğine mi uğradı?

Her iki olasılık da mümkün. Zira yabancı bir şairin dizelerini kendi şiirlerine aktarma alışkailığı Tanpınar'da fazlasıyla var. Birkaç örnek verelim.

Aşağıdaki şiir Nerval'in:

SİYAH NOKTA

Kim ki güneşe sürekli bakıp durur
Mor bir lekenin uçtuğunu görür
Gözlerinde, çevresinde ve havada.
Bir zamanlar çok genç ve çok gözüpektim,
Utku'ya bir an sabit gözlerle baktım
Aç bakışında siyah bir nokta kaldı.
O gün, bugün, bir yas işareti gibi
Görürüm her yerde o siyah lekeyi
Karışır gözümün daldığı her şeye!
Nedir bu mutlulukla arama giren!
Yazık bize! yalnız kartal bakabilen
Kazasız, belasız Utku ve Güneş'e.

Bu şiirdeki "siyah nokta", "Kim ki güneşe sürekli bakıp durur", "Mor bir lekenin uçtuğunu görür", "Nedir bu mutlulukla arama giren?", "Yalnız kartal bakabilen / Güneş" sözcüklerine, imgelerine, benzetmelerine dikkat edelim.

Şimdi de Tanpınar'ın çeşitli şiirlerinden dizeler görelim:

Eşik Şiiri:

Alında bir siyah nokta geceden

Zaman kırıntıları:

Ve benim gözlerimle bakanlar güneşe

Ancak tanır bizi

Mor çemberlerin uç!ştığı akşam sularından.

Zaman kırıntıları:

Sokma güneşle arana

İmkansızın parıltısını

Bendedir Korkusu:

Çelik gagasında fecri taşıyan

Mavi kartal benim...

Pençelerimde

Asılmış bir zümrüt gibidir hayat.

Ey Kartal Bakışlı:

Ey kartal bakışlı avcısı fecrin

Görülüyor ki Nerval'in Siyah Nokta şiirini tümüyle kendi şiirlerine aktarmış Tanpınar. Önemsiz, küçük değişiklikler yapmış, örneğin: "Gözlerindeki mor leke, yani göz halkaları Tanpınar' da "mor çember" olmuş. Güneşe ve utkuya Nerval'in şiirinde yalnız kartal bakabildiği için Tanpınar "Çelik gagasında fecri taşıyan / Mavi kartal benim" demiş , güneş sözcüğünün yerini güneşin doğuşu "fecir" almış.

Başka örnekler. Şu iki dize Paul Valery'nin "Dost Orman" şiirinden:

Gökte ay masaldaki bir meyve

Paylaştık o sihirli meyveyi

Bu iki dize de Tanpınar'ın Hatırlama şiirinden:

Bir masal meyvası gibi paylaştık

Mehtabı kırılmış dal uçlarından

Tanpınar, Ahmet Kutsi Tecer'e yazdığı mektubunda bitmemiş bir şiirindeki çalışmalarından söz ediyor. Yazdığı dizeleri beğenmediğini söylüyor ve şunları ekliyor: "Halbuki ben aynen, Mallarme'den tercüme ettiğim şu beyiti koymak isterdim: 'Bütün bir ömürde yalnız / Bir kere duyulan sesi', yapamadım."

Tecer'e yapamadım diyor ama yapabiliyor böyle şeyleri Tanpınar.
Nitekim bir başka şiirine Mallarme'nin başka dizelerini rahatça aktarmış.

Mallarme'nin İmbat şiirinden:

"Denizde ıslanan yüreğini bu yolculuktan
Hiçbir şey durduramaz: ne gözlerin yansıttığı
O eski bahçeler, ne lambanın solgun ışığı"
Tanpınar'ın Yolculuk şiirinden:

"Hiçbir şey bağlamaz beni bu yere
Ne hatıraların yalvaran sesi
Ne ağaçların kuytu gölgesi
Rüya besteleyen eski bahçeler
Ne lambam ki soluk bir ışık serper ... "

Tanpınar şiirinde başta Nerval olmak üzere Baudelaire, Verlaine, Mallarme ve Valery gibi Fransız şairlerinden başka dizelere de rastlayabiliyoruz. Konumuz Baudelaire olduğuna göre biz, yalnızca Baudelaire dizelerini araştıralım.

Aşağıdaki dörtlükler Baudelaire'in L'Irremediable (Çaresiz,) şiirinden:

Bir Fikir, bir Şekil, bir Varlık,
Çirkin sevinin ayarttığı
Gezgin ve toy bir melek, göğü
Terk edip, kurşunlu, bataklık
Göksel bakışın ermediği
Styx Irmağının ağına
Diplerdeki karanlığına
Düşmüş ve o korkunç akışın
Karabasan'ın elinde
Çırpınıyor, ey büyük acı!
Çılgın şarkılar dilinde,
Dönüp duran o dev burgacı.

Boşuna bir yüzücü gibi
Uğraşüyor aşayım diye
Ve sürekli batıyor suya
Bırakmıyor Styx'in dibi.

Özetleyelim, Bir Düşün (Fikir), Biçim ve Varlık'ı simgeleyen toy bir melek Styx ırmağına düşüyor, çırpınıyor kurtulmak için, sürekli batıyor suya, bırakmıyor Styx ırmağının dibini.

Şimdi Tanpınar'ın Yavaş Yavaş Aydınlanan şiirinin dördlüğünü okuyalım:

"Yavaş yavaş aydınlanan
Bir denizaltı alemi
Yosunlu bir boşluktan
Çekiyor kendine beni"

Baudelaire'i özetlemiş, ilk dizeyi "Bir Fikir, bir Biçim, bir Varlık"ı da biraz değiştirerek bir başka şiirine, "Eşik"e şöyle aktarmış:

"Bir fikir, bir şekil dalında olgun"

Tanpınar'da Baudelaire etkisi yüzeysel. Baudelaire'de düşünce olabildiğince yoğunlaşır, mayalanır. Tanpınar ise resim çizer. Yine de Tanpınar, dizelerine özentisi olarak Baudelaire'i aktarmış:

"Ne varsa, hepsini, boyun, saç, meme! Esîr'den dudaklar okşasın, sevsin", "Sesler, kokular, renkler, Bilmiyorum hangi derin Ve uzak hayali bekler", "Çılgın mahşerinde ses ve renklerin" gibi.

NECİP FAZIL KISAKÜREK

"Batının pırtıkları"

Necip Fazıl, Kabus şiirinde:

Ve evlerde baş köşe
Batının pırtıkları
Görünmezi görmeye
Eremez mantıkları

diyor ve Batılı yazarları, Batıdan esinlenen Türk yazarlarını, şairlerini

küçümsüyor ama kendisi de Batıyı öykünmekten geri kalmıyor.

Dördlüğünde yer alan "Görünmezi görmeye! Eremez mantıkları" sözlerinin bile gerçek sahibi kendi değil, Arthur Rimbaud'dur. Rimbaud Paul Demeny'ye yazdığı mektubunda eski ve mevcut bazı şairlerin 100

bilici (voyant) olamadığını söylüyor ve şöyle diyordu: "Bilici (voyant) olmak, görünmezi görmek gerekir. Kendini araştırır şair, bütün ağıları kendinde tüketir ve özünü alıkor."

Necip Fazıl'ın, şiir üstüne görüşlerini içeren Poetika'da bazı fransız şairlerinden söz ettiği görölüyor:

"Bodler müsbet ilim keşifleri önünde bütün dayanak ve tahakküm hakkını kaybetmiş ve malihülyaya düşmüş bedbin münevverlerin sesiydi... Rembo bu sesi, buhran ve maraziliklerle daha ileriye götürdü. Valeri ise aynı sesi, şiire sonsuz bir tecrid mizacı aşlamak yoluyla muvazeneye kavuşturmak istedi. Fakat kimse, müsbet ilimlerin atlı karıncasında sarhoş hale gelen insanın beklediği yeni ümit şarkısını besteleyemedi."

Demek ki Baudelaire, Rimbaud ve Valery gibi bazı şairleri okumuş. Okumakla da kalmamış, "pırtıkların" imgelerini, sözcüklerini, şiirlerinin içeriklerini kendi şiirlerine, şiir üstüne görüşlerini ise kendi "Poetika"sına aktarmış.

Necip Fazıl'ın Poetika'sı

Necip Fazıl Çile'nin önsüzünde şunları yazar: "Şiirlerim yemişin içini, şiir hakkında düşündüklerim de kabuğunu gösteriyor. Demek ki ben, sadece şiir dokumakla kalmıyorum: Frenkçeden Türkçeleştirilmiş tabiriyle (Poetika)mı, şiir sanatı üzerindeki fikirlerimi de örgüleştirmiş bulunuyorum. Yaptığım işin değerini bilmem ama, böyle bir işin ananemizde şimdiye kadar mevcut olmadığını belirtmek hakkımdır."

Örneklerle göreceğiz, Necip Fazıl'ın şiir sanatı üstüne ileri sürdüğü fikirlerin çoğu kendinin değil, başta Baudelaire ve Rimbaud olmak üzere fransız şairlerinin, fransız sembolistleri ve romantiklerinin fikirleri. O halde yaptığı işin değeri de yabancı ozanların, kendi deyimiyle "Batının pırtıkları"nın düşüncelerini aktarmaktan öteye gitmiyor. Mal yabancı olduğuna göre Türk şiir geleneğinin bir parçası da sayılamaz.

Şimdi Necip Fazıl'ın Poetika'daki şiir görüşlerini alıp Baudelaire, Rimbaud ve sembolistlerin görüşleriyle karşılaştıralım:

Necip Fazıl: "Şair, his cephesinden, daha ilk nefeste vecd çözölüşleriyle yere seriliveren bir afyon tiryakisi; fikir cephesinden de, bu afyonu

esrarlı havalarda hazırlayan ve tek miligramının tek hücre üzerindeki tesirini hesaplayan bir simyacı."

Afyon ve simyacı sözcüklerinin altlarını çizelim. Frengi ve mide sancıları çeken Baudelaire hem bu acıları dindirmek, hem de yapay yoldan vecd halini yakalamak için afyon yutar, şiir ve sanat tanımlarında da bu sözcüğü sık sık kullanırdı. Hatta bu konuda Paradis Artificiels (Yapay Cennetler) başlığı altında bir dizi yazı kaleme aldı.

Wagner'in müziğini överken Necip Fazıl'ınkine benzer bir karşılaştırma yapar:

Baudelaire:

"Wagner müziğini dinlerken insan afyon içmiş gibi hayal ve vecd içinde kendinden geçer."

Simya'ya değgin örneği de Rimbaud'dan verelim.

Rimbaud: "Söz simyamda şiirsel eskiliğin haylice yeri vardı (Sözün Simyası)."

Necip Fazıl, Aristo ve Valery'nin şiir tanımlarını yeriyor ve "Bu tariflerin başında ve sonunda, şiiri merkezileştiren haysiyetli bir muhit ile, şiir muhitini kuran ulvi merkezden bir eser yoktur" diyor.

Şiirde merkezileşme düşünüy Baudelaire'indir: "Ben'in buharlaşması ve merkezileşmesi. Sorun burda (Mon coeur mis a nu - Soyunmuş yüreğim)."

Devam edelim.

Necip Fazıl: "Bizce şiir (...) eşya ve hadiselerin en mahrem (...) nahiyesini tutarak ve nispetlerini bularak mutlak hakikati arama işi."

Nisbet (oran) sözcüğünün altını çizelim.

Baudelaire: "Zevk sahibi bir insanı rahatsız eden şiirin oransızlığıdır (. ..) Yeryüzünü ve görünümünü, Tanrının görünümüleri ve iletişimi gibi algılamamızı sağlayan Güzelliğin tapılası ve ölümsüz içgüdüdür."

Görülüyor ki Necip Fazıl'ın şiir tanımındaki salt gerçek (mutlak hakikat-Tanrı) ve oran (nisbet) kavramları Baudelaire kökenli.

Necip Fazıl: "Şiir sırdaşlık ve laubalilikte en verimli ve en pervasız, kaba, fayda ve kuru akılda da en boynu bükük ve en korkak cehd ve onun usûlü ... "

Laubalilik (abartma) ve fayda sözcüklerinin altını çizelim.

Necip Fazıl, şiir, gizliye, gizemliye yönelen abartmalı bir anlatım sanatıdır, amacı fayda sağlamak ve akıl vermek, öğretmek değildir diyor.

Baudelaire de aynı şeyleri söyler.

Baudelaire: "Lirik söyleme tarzının en çok sevdiği dil (anlatım) biçimleri abartmalı biçimlerdir. (Theodore de Banville üstüne)"

"Şiirin amacının şunu ya da bunu öğretmek olduğunu düşünen bir yığın insan var, şiir gelenekleri yetkinleştirmeliymiş, şiir bilinci güçlendirilmeliymiş, hasılı şiir yararlı olanı göstermeliymiş (...) Şiirin şiirden başka amacı olamaz. Yalnız ve yalnız bir şiir yazma zevki uğruna kaleme alınmış şiirden daha büyük, daha soylu, şiir adını gerçekten taşımaya değer başka şiir olamaz (Theophil Gautier Üstüne)."

Necip Fazıl: "Şair, belki de, ilk şairden beri bir tarafıyla dev adam, bir tarafıyla da hafif ve maskara bir havai ve ilcai bilinir."

Dev ve maskara sözcüklerinin altını çizelim.

Baudelaire: "Şair, ey bulutlardan toprağa sürgün ece / Oklara göğüs geren, dostu fırtınaların / Yuhlarlar yeryüzünde seni de gündüz, gece/ Uçmana engel olur ağır, dev kanatların. (Albatros)."

"Paris Sıkıntısı adlı yapıtında ürkünç olanla maskaralığı, sevgiyle kini birleştireceğim (Annesine mektubu)."

Benzeşimler, alıntılar hayli çok. İç şekil konusundaki tanımı görelim.

Necip Fazıl: Şiirde iç şekil, ruh gibi, bütün katı şiir maddelerinin, incele incele, gittikçe latiften latife geçe geçe en esîrî latif haline gelmiş, can özü...

Esiri sözcüğünün altını çizelim. Ondokuzuncu yüzyıl yazarlarından Madame de Stael, " lirik şiirin gerçek büyüklüğünü duyumsamak için esîrî (çok hafif-eterli) bölgelerde hayal içinde uçmak ve kutsal uyumu dinleyerek yeryüzünün gürültüsünü unutmak gerekir" diyordu.

Baudelaire de Şair, Theodore de Banville'le ilgili yazısında benzer sözü yineler: "Ruh lirik izlenimlerle aydınlanır, ışığa kavuşur, esîrî (eterli-daha hafif) bir bölgeye ulaşmak istercesine, hafifleyip genişler, kanatlanır."

Necip Fazıl, "Batının pırtıkları"nın söylediklerini bir daha söylemekten öteye gidemediği halde Poetikasının Türk şiir geleneğinde ilk örnek olduğunu ileri sürüyor.

Devam edelim:

Necip Fazıl da Baudelaire gibi teknolojik gelişime karşıdır.

Necip Fazıl: Ondokuzuncu Asrın ikinci yarısından itibaren başlayan büyük ruh ve fikir buhranı, başını alıp dolu dizgin boşanan müsbet ilim buluşlarının şiir ve fikirle payandalaştırılamayışından doğdu."

Baudelaire: "Sanayi ve gelişim her tür şiirin en zorba düşmanlarıdır... (Th. Gautier üstüne)."

Necip Fazıl, Poetika'sındaki şiir tanımlarında Sembolist'lerin ve Romantik'lerin sözlerini yineler. Yazıyı uzatmamak için örnekler vermiyorum. Bir araştırma yapmak isteyenler Necip Fazıl'ın Çile betiğinin sonundaki Poetika'yla Sembolizm (1) adlı betiğimde yazdıklarımı karşılaştırabilirler.

Necip Fazıl Şiirinde Baudelaire Etkileri

Bahriye Mektebinde, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'nde okuyan Necip Fazıl Kısakürek, 1925 yılında Milli Eğitim Bakanlığı'nca Paris'e gönderilir, ancak, öğrenimini yarım bırakıp döner. Fransızca'yı ne kadar öğrendi, Fransız şairlerini Fransızcasıyla ne kadar okudu? Baudelaire'in yapıtlarını aslından mı, çevirilerden mi izledi? Bu sorulara tam karşılık bulamasak da Necip Fazıl'ın şiirlerinde, gençli-

ğinden son yıllarına dek Baudelaire izlerinin sürüp gittiğini görüyoruz.

Renk-Koku-Ses-Uyum

Baudelaire'in şiirlerinde renk, koku, ses ve uyum sözcük ve kavramlarına sık sık rastlarsınız. Bazı örnekler verelim:

"Aydınlık gibi geniş ve gece gibi kara / O derin birlik içinde, sesler, kokular ve renk / Uzaktan uzağa karıştı yankılara denk / Birbirlerini işte böyle yanıtlamakta (Correspöndancee-İletişimler)."

"Akşamda kokular, sesler dönüyor / Hüzünlü vals, öldüren başdönmesi (Akşamın Uyumu)",

"Güneşin okşadığı kokulu ülkedeydim (Sömürgeli bir kadına)"

"Yuvarlayıp göklerin resimlerini, Çalkantı / Katıyordu saltanatla, dağdağayla, gizemle / Zengin ezgilerin o güçlü uyumlarını! Batan güneşin gözlerimdeki renk cümbüşüne (Önceki Yaşam),

"Takıların alaycı sesinde raks ederken / Madenler ve taşlarla ışıklanan şu dünya! Coşturur yüreğimi, dehşetli düşkünüm beni Sesin ışıkla hemhal olduğu eşyalara (Takılar).",

"Sıcak bir güz akşamı, kapalı iki gözüm/ Solurken kokusunu baygın göğüslerinin (Alıp Götüren koku),"

"Ve başında kokulu bir şapkaydı saçları", "Bu odada her şey uyumun yeterli aydınlığına ve tatlı karanlığına sahip. Uykulu bir zihnin, sıcak bir limonluktaymış gibi sallandığı bu ortamda (...) usul bir koku yüzüyor (İki Oda)."

Örnekleri uzatmayalım ve Necip Fazıl şiirlerindeki renk, koku, ses ve uyumları (ahenk) araştıralım:

"Nasıl kaynaştırılmış renkler, sesler, hacimler (Mimari)",

"Göz kaptırdığım renkten, kulak verdiğim sestten (Affet) "

"Ölçüden, ahenkten daha güzeller (Sonsuzluk Kervanı)",

"Biter, her şey biter; ses, şekil ve renk / kokular biter (Biter)",

"Bu dünyada renk, nakış, lezzet, ne varsa küsüm (Tebessüm),

"Renkte, seste, ışıktaki, her şeyde bir ihtizaz (İhtizaz)",

"Solmaz, solmaz; bu bir renk .. / Ölmez, ölmez; bir ahenk (Onun ümmetinden ol) ",

"Versem gözlerimi bu sonsuz renge/ Kapansam içimden gelen ahenge (Geceye şiir)",

"Renk renk dertlerimi gözümde besle (Gurbet)",

"Pırıltılar, nağmeler / Renklerle eriyorum (Yalnızlık)",

"Renk, koku, ses ve şekil, ötelerden haberci (Visaf)"

Sayılar

Doğu düşüncesine büyük ilgi gösteren Nerval'e göre insan yazgısıyla yıldızların yürüyüşü, burçlar arasında simgesel bir bağ var. Nerval'in, bir tür uzun şiir de diyebileceğimiz Aurelia adlı gerçeküstücü öyküsünde şu satırlarla karşılaşırız:

"Bir akşam, geceyarısına doğru, oturduğum mahalleye çıkarken gözlerimi rastgele kaldırdım; aydınlıktı, sokak lambasının ışığı vuruyordu; evin numarası dikkatimi çekti. Yaşımın sayısı. Başımı eğer eğmez, solgun tenli, çukur gözlü, yüz çizgileri Aurelia'nın çizgilerine benzeyen bir kadın gördüm önümde. Bu ya onun ölümü ya da öleceğim bildiriliyor bana, dedim kendi kendime."

"Akşam, o öleceğim saate yakın anlarda, iki dostla bir masada, resim ve müzik üstüne konuşuyor ve renklerin soyu ve sayıların anlamı konusunda görüşümü açıklıyordum(..) yerini bildiğime inandığım yıldızı aramaya koyuldum gökyüzünde." "Bana göre sayıların genel sıralamasına bir hata karışmıştı ve insanlığın başına gelen tüm yıkımlar, kötülükler bundan kaynaklanıyordu."

Sayıların simgesel gücüne inanç Nerval'den, bir Nerval hayranı olan Baudelaire'e de geçer. Burgaç şiirindeki şu ilginç dizeleri okuyalım:

Başım inatçı ağırlarla dolu, dönüyor
Yürek hiçliğe özlemle tutuşup yanıyor
- Ah, çıkmamak Sayılar, Varlıklar evreninden
Sayıların gizemine çeşitli yazılarında değinir Baudelaire:

"Kalabalıkta olmak arzusu sayının çarpımından duyulan kıvancın gizemli anlatımıdır. Herşey sayıdır. Birey sayıdır. Esriklik bir sayıdır. (Füzeler, I)",

"Fizikte olduğu kadar aktörede de burgaç duygusunu içimde taşıdım hep, yalnız uykunun burgacını değil, eylemin, düş'ün, anı'nın, arzusunun, özlemin, pişmanlıkların, güzelin, sayının v.b.g. burgacını (Soyunmuş yüreğim, LXXXVII)."

Baudelaire'in Burgaç şiirindeki "Ah, çıkmamak Sayılar, Varlıklar evreninden" dizesi üstüne fransız düşünür ve yazarları çeşitli yorumlar yaptılar. Bu yorumların birleştiği nokta şöyle:

Dizedeki merkezi düşünce Bir ile Çok arasındaki, hiç yitmeyecek olan temel Birlik'le bu Birlik'ten doğmuş çoklukların gittikçe artan yayılışı arasındaki zıtlıktır. Demokratik ve sosyal gelişim hızlandıkça insanın insan olarak değeri düşer. Zira artık niceliğin (kemiye), istatistiğin saltanatı başlamıştır. Kişisel nitelik (keyfiye) geçerli değildir, kitle içinde, çokluk içinde yoğunluğundan kaybeder.(2)

Şimdi Necip Fazıl Kısakürek'in sayılardan söz ettiği ve sayıları yorumladığı dizeleri görelim:

"Sayılarda çoğalmak, niçin, ne olmak için / Bir tek hiçtir çarpısı kırk milyona bir hiçin (Hiç mi hiç).",

"Bir çözülmez bilmece/ Hep sayı, harf ve hece (Ne ileri, ne geri)",

"Sayılar yalnız Bir'in kendi dalgalanışı / Sayılar kemiyeğin keyfiyeti anışı (Sayılar)."

Sayılara eğilen Necip Fazıl yeni bir şey mi söylüyor, yoksa Baudelaire'in söylediklerini ve bu konudaki yorumları mı yineliyor? Sorunun yanıtını okur kolaylıkla kendisi bulabilir. Bir saptama yapıp şunu da ekleyelim. Kimileri "Necip Fazıl tasavvuf felsefesinden, Tanrının birliğinden, vahdet-i vücuttan söz ediyor" diyebilir. Bu tür yaklaşımlar sonucu değiştirmez, kaynak ve model Baudelaire'dir.

Günah, Azap, Pişmanlık

Baudelaire şiirlerini günah, azap ve pişmanlık kavramlarıyla örür.

Bazı örnekler verelim:

"Besliyoruz sevimli azaplarımızı (Okura),

"Günahlarımız dikbaşı, pişmanlıklarımız alçak (Okura)."

"Kıvançlı Melek, bilir misin acı denen şeyi / Nedir utanç ve azap, gözyaşı, iç sıkıntısı,"

Örnekleri çoğaltmamıza gerek yok. Aynı kavramları Necip Fazıl'ın da işlediğini görüyoruz:

"Başı görünmez hayal, sonu gelmez nedamet (Ruh) ",

"Kalmadı eşya ile aramda hiçbir uyum / Nefes alırken bile inkisar ve pişmanlık (Halim). "

"Annesi azabın! Sonsuzluk şarkısı / Annesi azabın! Cinnetin tıpkısı (Zaman)",

"Azap, saçlarıma ak / Yüzüme çizgi serdi (Azap)."

Kurtlar-Böcekler ve Ölü

Mezardaki kurtlar ve böcekleri bol bol işler Baudelaire:

"Ey kurtlar! gözsüz, kulaksız kara yoldaşlar / Size gelen özgür, kıvançlı bir ölü var! Obur filozoflar, pisliğin oğulları" (Kıvançlı Ölü)."

"Dindirebilir miyiz eski, uzun Azabı! Kımıldayıp kıvranır, yaşar içimizde! Kurt nasıl ölülerle, tırtıl nasıl meşeyle! Beslenirse öyle beslenir bizle! Dindirebilir miyiz bu onulmaz azabı ?",

"Besliyoruz sevimli pişmanlıklarımızı / Dilenciler bitlerini beslerse nasıl."

Şimdi de Necip Fazıl'ın dizelerini okuyalım:

"Koklarken küllerimi mezarımda bir böcek (Ruh)."

"Bir kurdum ki sizi hep dış dış yerim / Ve gezerim her gün elbisenizde (Nefs)",

"Ağızıma soğuk kurtlar dolacak, gözüme kum (Dipsiz kuyu)."

"Ufak böcekler gibi! Gezer onların kalbi! Üstünde döşemenin
(Takvimdeki deniz)."

Tabut

Ölüm ve tabut elbette şairlerin demirbaş konusu. Ancak dizelerdeki benzerlikler yineleme olmamalı. Baudelaire Güz Şarkısı şiirinde:

Tekdüzen vuruşlarla salınan bir tabut var
Sanırım, çivilenen, bilmediğim bir yerde
Ölen kim? -Dün yazdı, bugün sonbahar
Çınlar bir yolculuk gibi bu ses yüreklerde
diyor. Cahit Sıtkı aynı dizeleri şiirine şöyle aktarır:

"Nerden çıktı bu cenaze, ölen kim?"

Baudelaire'in bu dizeleri Necip Fazıl şiirine de şöyle girer:

"Tabut değildir bu, bir tahta kundak
Bu ağır hediye kime gidecek
Çakılır çakılmaz üstüne kapak" (Tabut Şiiri)
Bir kıyaslama

Bir şair başka bir şairin imge ve deyişlerini kıyaslama yoluyla da kendi şiirine aktarabilir. Baudelaire Vampir şiirinde şunları yazmış:

Nasıl kumarbaz kumara
Nasıl şişesine sarhoş
Nasıl kurtlarına bir leş
Bağlandıysa - Lanet, sana
Ben de bağlandım o kadar.
Şimdi de Necip Fazıl'ın Beklenen şiirindeki dörtlüğünü okuyalım:

Ne hasta bekler sabahı
Ne taze ölüyü mezar
Ne de şeytan bir günahı
Seni beklediğim kadar.
Necip Fazıl en azından "Ne taze ölüyü mezar" dizesiyle kendini ele veriyor. Bu dizenin kökende, Baudelaire'in "Nasıl kurtlarına bir leş " dizesiyle farklı bir yanı yok. Farklı olan sözcükler.

Kendini Cezalandıran Kişi

Baudelaire'in bir şiiri " Heautontimoroumenos" adını taşır. Anlamı Kendini Cezalandıran Kişi. Şair, kendini cezalandırarak günahlarından, suçluluk duygusundan arınmaya çalışır. Peki Kısakürek Aynalar Yolumu Kesti şiirinde ne söylemiş:

"Benim işim kendime
en büyük ceza" demiş.

Baudelaire'in şiir adından bir başka şiirinde de yine dize üretiyor Necip Fazıl. Yolculuğa Davet şiirini yazmış Baudelaire.

Şu iki dize de Necip Fazıl'dan:

Yolculuk, her zaman düşündüm onu
İçimde bu azgın davet ne demek? (Yolculuk şiirinden)

Titreşim

Baudelaire' in Akşamın Uyumu şiirinden:

Her çiçek dalında buğulanıyor
Kemanda üzgün bir kalp titremesi;
Hüzünlü vals, öldüren başdönmesi
Bir tapınak gibi gök dinleniyor
Necip Fazıl'ın İhtizaz (titreşim) şiirinden iki dize:

Renkte, seste, ışıktaki, her şeyde bir ihtizaz
Her şeyde bir titreşim, zikir fikir ve niyaz
Renk, ses ve titreşim Baudelaire'e ait, bunu yazmıştık, peki bu iki dizede
Necip Fazıl'a ait ne kalıyor: Zikir, fikir ve niyaz.

Şehvet

Baudelaire'in ana temalarından biri de şehvet. Birkaç örnek verelim:

"Durgun şehvetimle çok eskiden orada yurt kurdum (Önceki Yaşam)",

"Orda her şey düzen ve güzellik! Lüks, durgunluk ve şehvet",

"Derin sonsuzluklarda kıvançla uçuyorsun! Tarifsiz, diri, canlı bir
şehvetle dolusun (Elevation).

Necip Fazıl şiirinin bütününde ters düştüğü, yama gibi durduğu halde, salt Baudelaire özentisi yüzünden şehvete de yer vermiş:

"Yeşil asmalarda depreniş, şehvet (Çile)",

"Bela, bela bende yakıcı şehvet (Yüzkarası)."

Bela

Yeri gelmişken Necip Fazıl şiirindeki bu "Bela" sözcüğünün kökenini araştıralım. Baudelaire'in şiir betiğinin adı Les Fleurs du Mal. Gerçek anlamı ise Kötülük Çiçekleri. Ancak Baudelaire üstüne hiçbir araştırma yapmadıkları için çevirmenlerimiz, Le mal'in gerçek anlamını da bilemediler. Bu sözcük acı, bela, şer gibi anlamlara da geliyor.

Les Fleurs du Mal'i bir betik olarak yayınlayan Vasfi Mahir Kocatürk, yanlış bir yorumla, betiğe Elem Çiçekleri adını verdi. Le Mal sözcüğünü yanlış yorumlayanlardan biri de Atilla İlhan. Bela anlamını uygun görüp kendi betiğini bile Bela Çiçeği adıyla yayınladı. Yanılgı yakın zamanlara dek sürdü. Cemal Süreya da aynı hataya düştü. Görülüyor ki, yanlışlardan biri de Necip Fazıl:

"Bela.. Bela bende yakıcı şehvet", "Ne var, ne var alemde bela kadar çekici (Bela)" diyor.

MADEN

Necip Fazıl'ın şiirlerinde zaman zaman maden sözcüğüyle karşılaşırız:

"Ülfet, kara yalnızlık madeninde bir yaldız", "ey gönül madenin ne kadar yufka (Orada)" gibi.

Bu sözcük Baudelaire'in şiir sözlüğünden. Hayli örnekleri var Baudelaire'de:

"Ve irademizin zengin madeni! O bilge simyacı tarafından buharlaştırılır (Okur'a),

"Bilinmeyen madenler, denizin incileri (Benediction)",

"Bu parlayan maden ve taş dünyası (Takılar)",

"Cilalı gözleri sevimli madenlerden yapılmış"

"Boşlukta Düşen Fikir"

Baudelaire Çaresiz (Irremediable) şiirinde

"Bir Fikir, bir Şekil, bir Varlık
Gökten hareket edip düşmüş
Çamurlu ve kurşunlu Styx Irmağının
Diplerdeki karanlığına"

diyor. Necip Fazıl da buna benzer bir dize düşürüyor:

"Ben başı ağır gelmiş boşlukta düşen fikir" (Ben)

Necip Fazıl şiirleriyle Baudelaire şiiri arasında daha pek çok benzerlikler var. Kısakürek'in şu dizelerinin benzerlerini bir araştırmacı her zaman Baudelaire'de bulabilir:

"Cinnet, korku, şüphe benim eserim / Sıcak kalbinizde gizlidir yerim
(Nefs)",

"Göğsü yakut ve safir / Karşımda bir misafir /Sordum: Kimsin, nesin
sen / Dedi: Şeytandan sefir (Hep Nefs)",

"Bir tatlı vehim gibi içimi bayıltacak (Ruh)."

Diğer Etkiler

Akla şöyle bir soru gelebilir: Necip Fazıl şiiriyle Baudelaire şiiri arasındaki bu benzerlikler, esinler, etkilenmeler, örtüşmeler bir rastlantı mı? Bu soruya rahatça "hayır" yanıtını verebilirim. Dil bilen bazı şairlerimizde özellikle Fransız şairlerinden, dize, kavram, imge aktarmak bir alışkanlık halini almış. Fransız şiirinden bir havuz oluşturulmuş ve bu ortak kaynaktan çoğu yararlanmaya kalkmış.

Nitekim Necip Fazıl da sanıyorum daha çok dolaylı olarak, Ahmet Hamdi Tanpınar kanalıyla Nerval'den de yararlanıyor. Nerval'in Aurelia öyküsünden bir bölüm:

"Açık seçik belirgin, canhıraş, acı dolu bir kadın çığlığıyla sıçrayıp

uyandım (...) Gecede böyle acı acı çınlayan o ses neydi? Rüyanın içinden değildi (...) Penceremi açtım (...) Bana göre bu dünyanın olayları görünmeyen dünyanın olaylarına bağlıydı (...) garip bağlantılardan biriydi bu ses"

Şimdi de Nerval'i hem düzyazılarıyla, hem şiirleriyle yağmalayan Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Abdullah Efendinin Rüyası öyküsünden alıntı yapalım:

"Ne oluyor diye başını kaldırdığı zaman tavanın tepesinden uçmuş olduğunu (...) gördü (...) Ses, asırlar içinden geliyor gibi boğuktu"

Ve Necip Fazıl'ın Çile şiirine bir göz atalım:

"Göklerden bir ses geldi: Bu adam
Gezdire sin boşluğu ense kökünde
Ve uçtu tepemden birden bire dam
Gök devrildi, künde üstüne künde...
Pencereye koştum: Kızıl kıyamet!
(...)
Al sana hakikat, al sana rüya."

Bu benzerliklere raslantı diyebilir miyiz? Göklerden bir ses geliyor, evin tavanı uçuyor, şair pencereye koşuyor ve bütün bunlar bir rüya ya da bir hayal halinde oluyor. Necip Fazıl, Nerval ile Ahmet Hamdi Tanpınar'ı özetlemiş.

Necip Fazıl'da Rimbaud'yu bulabiliyoruz. Arthur Rimbaud "Tümceler" şiirinde "Teller çektim çan kulesinden çan kulesine, kurdeleler pencereden pencereye, yıldızdan yıldıza altın zincirler çektim ve dans ediyorum" diyor.

Necip Fazıl'ın şu dizesine bakalım:

İki yıldız arası göğe asılı hamak (Uyumak İstiyorum)

Şairimiz yıldızdan yıldıza ip çekip gökte hamak kurmuş. Rimbaud'nun imgesini yinelemekten öteye gitmiyor.

Necip Fazıl'ın başka dizeleri, en çok da Açıklarda şiiri hem Rimbaud, hem Mallarme etkilerini taşıyor.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, Necip Fazıl en çok Baudelaire'den etkilenip Baudelaire'i baş tacı etmiş. Betiğinin sonuna eklediği vasiyeti okunduğunda sanırsınız ki Çile'de kendisinin bir araya getirdiği şiirler onun dinsel ve tasavvufa bağlı inançlarının ürünleridir. Dindar ve "Kalbimi ve aklımı hep sağ elime verdim! Görevi olmasaydı sol elimi keserdim" diyecek kadar sağcı, sol düşmanı Necip Fazıl'ın şiirine "Tanrı bir rezilliktir, bir şeyler veren rezillik (Füzeler, XVII)",

"Bende inanç için gerekli temel yok. Yalnız haydutlar inanmış insanlardır (Soyunmuş Yüreğim XI)

ve "Ben komünistim" diyen Baudelaire'in damgasını vurması kaderin garip bir cilvesi midir?

AHMET MUHİP DİRANAS

Cumhuriyet döneminin ilk şairlerinden Ahmet Muhip Dıranas, şiir yazmaya başladığında kimi örnek alacaktı? Kendinden öncekilere öykündü. Ülkü dergisinde ortalama şiirler yayınladı. Zaman geçince anladı, olmuyor, bir şeyler var eksik kalan. Başladı fransız şairlerini incelemeye. Şair sezgisine sahip olduğu için işe Arthur Rimbaud'yla başladı. Kendi denetiminden geçen "ŞİİRLER" adlı yapıtında yalnız Baudelaire'in değil, Verlaine'in, Rimbaud'nun, hatta, Sembolizmin son ucu olan Apollinaire'in etkilerini bulabiliyoruz.

Dıranas şiiriyle Paul VERLAINE şiiri arasındaki ilişkileri, YÖN yayınevinin çıkardığı betikte açıklamıştım.(3) Dıranas'ın dize aktarmaktan çekinmediğini kanıtlamak için bazı örnekler vermekle başlayalım:

Dıranas:

"Bardaktan boşanırcasına bir yağmur
Dertli yüreğimin başına yağıyor"

Verlaine:

"Kente yağın yağmurlar
Yüreğimde ağlıyor"

Verlaine:

"Hüzün beşik gibi sallıyor yüreğimi"

Dıranas:

"Salla, salla hüzün uyuyan beşiği"

Verlaine:

"Gökyüzü öyle mavi, öylesine durgun"

Dıranas:

"Ya o gökyüzü öylesine mavi"

Rimbaud:

Ben: Gitmek ineklerin su içtiği yere

Dıranas:

Ben: Su içmek inekler içen çeşmelerden

Nerval:

"Üzgün kalbimin o kadar sevdiği çiçeği"

Dıranas:

Kalbimin o kadar sevdiği gülü

Apollinaire:

"Gel ey gece çal saatim

Günler geçer ben kalırım"

Dıranas:

"Saat çalar, zaman yürür

Ben susarım, otururum."

Apollinaire:

"Ağlayan bir kadın

Eh, oh, ha

Geçen askerler

Eh, oh, ha

(...)

Her şey değişti bende

Her şey

Aşkımı saymazsak

Eh, oh, ha

Bu " eh, oh, ha"lann türkçedeki karşılıkları "kah, kah, kah, ya da "ha, ha, ha"dır. Yani gülüş ve kahkaha.

Dıranas:

Ya görünmez güllerin kokuları! -Hep pusu

Hep pusu bana, kah kah kah ...

(...)

Birbirinde başlamış birbirinde tükenmiş

İki ölücük ... -Kah kah kah ...(4)

Dıranas'ın "Parkta Seranat" şiiri "Cumhuriyet dönemi Türk Şiiri'nin ilginç bir aynasıdır. Bu şiirde Paul Verlaine'in İçli Görüşme'sini

(Colloque Sentimental), Rimbaud'nun Roman şiirini, Baudelaire'i ve Apollinaire'in Mutation (Değişme)(5) şiirini bir arada bulabilirsiniz.

Başka örnekler de verilebilir. Konumuz Baudelaire olduğuna göre biz şimdi Ahmet Muhip Dıranas Şiiri ile Baudelaire şiiri arasındaki ilişkileri araştıralım.

Şu dizeler Baudelaire'den:

"Kıpırdanıp gözlerinde çiçeklendiğin
En güzel, en iyiye, en sevgiliye... "
Bu dizeler de Dıranas'dan

"Hatırası kalbe ışıklarla dökülen
En sevgiliye, en iyiye, en güzele"

Şu dize Baudelaire'den:

"Soğuk karanlıkların içine dalmamız yakındır"

Bu dize Dıranas'dan:

"Artık karanlıklar içine gömülmekteyiz"

Bazı dizeler çok yakın benzemeseler de çağrışım yapıyorlar. Ne diyor Baudelaire:

"Uslu dur ey Hüznüm, daha sakın ol
Akşam olsun diyordun, işte akşam"

Ve Dıranas:

"Gel bakalım Ahmet Muhip Dıranas
Otur
Gün batıyor görüyor musun?
Her vakit böyle hoş bir akşam olmaz" diyor.

Baudelaire'in en çok işlediği temalardan biri, vicdan azaplarının, pişmanlıkların tıpkı bir kurt gibi, bir böcek gibi insanın içini kemirmesi ve insan bedeniyle beslenmesi. Necip Fazıl ve Ahmet Hamdi Tanpınar'dan söz ederken Baudelaire'in L'Irreparable (Onulmaz) şiirine değinmiştik. Aynı dizeleri yeniden aktaralım.

Dindirebilir miyiz eski, uzun Azabı
Kımıldayıp kıvrılır, yaşar içimizde
Kurt nasıl ölümlerle, tırtıl nasıl meşeyle
Beslenirse öyle beslenir bizle
Dindirebilir miyiz bu onulmaz Azabı?

Ayrıca Baudelaire, "Düşman" Şiirinde:

"Yüreğimizi kemiren o sinsî düşman
Yitirdiğimiz kanla beslenip güçleniyor",

Kıvançlı Ölü" şiirinde:

"Ey kurtlar! gözsüz, kulaksız kara yoldaşlar
Size gelen özgür, kıvançlı bir ölü var
Obur filozoflar, pisliğin oğulları"

ve bir başka şiirinde:

"Besliyoruz sevimli pişmanlıklarımızı
Dilenciler bitlerini beslerse nasıl"
diyor.

Ahmet Muhip Dıranas da şunları yazıyor:

"Hiç kuşku yok ki sen şimdi kalbimde
Bir kış uykusuna yatan böceksin
Yalnız ateşimle ısınacak ve
Yalnız vücudumla besleneceksin"

Başka örnekler de verelim:

Baudelaire (Benediction):

"Bu gudubeti emzirmektense
Engerek düğümü doğuraydım keşke"
Dıranas:

"Engerek düğümü doğuran gelinler"

Baudelaire:

"Ama hayır! yalnızca bir maske gibidir
İnce bir acıyı yansıtan bu yüz"

Dıranas:

"Ya bu yüzler, ne yüzler, maske gibi"

Baudelaire'in bir şiiri var: Yolculuğa Davet (Invitation au Voyage). Bu şiirin adının Necip Fazıl şiirine girdiğini görmüştük. Aynı şekilde Ahmet Muhip Dıranas da bu şiirin adını dizelerine sokar:

"Her altın kuş ve her akan su beni
Bir yolculuğa davet eder"

Tek örnek bu değil. Baudelaire'in başka şiir adlarının da Dıranas'da dizeleştğini görüyoruz. Verlaine'in ve Baudelaire'in Kan Çeşmesi başlıklı birer şiirleri var. Ve işte Dıranas'ın iki dizesi:

"Kim şu vurulmuş yatan ova boyunca
Bir kan çeşmesine açık durup avcu."

Hemen anımsatalım, yukarıdaki ikilikteki birinci dize, "Kim şu vurulmuş yatan ova boyunca" dizesi ise Rimbaud kökenli. Bu dize Cahit Sıtkı şiirine de girecek.

Baudelaire şiirinin renk, koku, ses ve uyum sözcükleriyle, imgeleriyle dolu olduğunu biliyoruz. Dıranas da bize:

"Bizimdir bu koku, bu renk dolu sini" diyor. (6)

CAHİT SITKI

Cahit Sıtkı, esin, esinti ve etkiden de öteye gidip Fransız şairlerinden bazen dize aktarmaktan bile çekinmez. Bunu, şairden şaire geçen bir mamelek (malvarlığı) olarak kabul eder. Bazı örnekler verelim.

Apollinaire (Marie şiirinden):

"Geçiyordum Seine kıyısından
Eski bir kitap koltuğumda"

Tarancı:

Geçtim bir akşam Sâdâbâtdan
Koltuğumda Nedim divanı

Verlaine (Nevermore Şiirinden):

"Hatıra, hatıra, ne istiyorsun benden? Sonbahar"

Tarancı:

"Bilmem ki hatıralar
Ne istersiniz benden
Gelir gelmez sonbahar"

Cahit Sıtkı Tarancı, hangi fransız şairinin şiirini çevirmişse o şiirin dizelerini, imgelerini, içeriğini kendi şiirine aktarmış. Yazdığı şiirlerde, başta Baudelaire ve Verlaine olmak üzere, Nerval, Paul Valery ve Laforgue gibi diğer şairlerin etkilerini görebiliyoruz.

Tarancı'nın en çok sevdiği şair Baudelaire'dir. Kendisiyle yapılan bir konuşmada şunları söyler:

"Baudelaire elinde tuttuğu canlı meşale ile bana tutacağım, tutmam gereken yolu gösterdi. Baudelaire, bana suyun dibine inmeyi öğretti: İçimle dışım arasındaki farkı Les Fleurs du Mal'ı okuduktan sonra anladım. Baudelaire bana kendi kendimi buldurttu, ve ben hayatımı, Baudelaire'i okuduktan önce, Baudelaire'i okuduktan sonra diye iki bölüme ayırmaktayım."

Cahit Sıtkı'ya göre Baudelaire'i okuyabilmek bile bir meziyettir. 22/6/1942 tarihli mektubunda Ziya Osman Saba'ya şunları yazıyor:

"Rimbaud'yu, yahut Baudelaire'i, Verlaine'i, Mallarme'yi tatmak için, onların ruhunu şad etmek için okur alelade kimse olmamalıdır. Mesela, onların okuru Türkiye'de Ahmet Hamdi, Nurullah Ataç, sen, ben ve daha birkaç kişi olabilir. Tabi bu kadarcık meziyetimizi söylemek böbürlenmek filan sayılmaz."

Genç ölen Cahit Sıtkı Tarancı fazla şiir bırakmadı. Az sayıdaki şiirlerinde Baudelaire dizelerine oldukça sık rastlayabiliriz. Bazı örnekler verelim.

Baudelaire, İçme kapanış (Recueillement) şiirine şöyle girer:

"Uslu dur ey Hüznüm, daha sakın ol / Akşam diyordun, işte oluyor akşam."

Cahit Sıtkı'da "Abbas" şiirine şöyle girer:

"Haydi Abbas vakit tamam/ Akşam diyordun işte oldu akşam"

Baudelaire'in Güz Şarkısı şiiri şöyle biter:

"Kırık dal sesleriyle salınan bir tabut var
Sanırım çivilenen, bilmediğim bir yerde
Ölen kim? -Dün yazdı bugün sonbahar
Çınlar bir yolculuk gibi bu ses yüreklerde."

Tarancı'nın Otuzbeş Yaş şiirinden bir dize:

"Nereden çıktı bu cenaze, ölen kim?"

Cahit Sıtkı, Baudelaire'in "Yolculuğa Davet" şiirini çevirdi. Şu dizeler Cahit Sıtkı çevirisiyle Baudelaire'den:

"Kardeşim, yavrum / Sana benzeyen bir yeri Düşünüyorum / Gidip orda
beraber / Yaşamamın, sevmenin / Sevmenin ve ölmenin / O yerde bir
gün / Saadetini düşün"

Bu dizeler de Tarancı'nın "Düşündüğüm Yer" şiirinden:

"Sevgilim, burdan uzak / Uzaklarda yaşamak / Sevmek ve ölmek için /
Açılıp denizlere / Bir gün gitmek mi dersin / Sana benzeyen yere"

Ayrıca, Yolculuğa Davet şiirinde Baudelaire, her bağlamının sonunda "Orda" sözcüğüyle başlayan bir dizeyi yineler.

Baudelaire'in "Harmonie du Soir" şiirini, "Akşamın Ahengi" adıyla türkçeye çevirdi Cahit Sıtkı. Ne demiş Baudelaire:

"Sesler ve kokular dönüyor akşamın havasında / Hazin bir vals, bir baş
dönmesidir bu rüzgar"

Ne diyor Tarancı:

"Seslerle kokular el ele dolaşır / Renklerle şekiller sevişip anlaşıp / Bir
mükemmeliyet orkestrasında"

Cahit Sıtkı gönderimde mi bulunmuş? Hayır. Şiire bir yenilik mi getirmiş? Hayır. Kendisinden yüz yıl önce yaşayan Baudelaire'e yinelemekle yetinmiş. Yaptığı işin adı, esin, esinti, etki, rastlantı falan olamaz.

Tarancı'nın şiiri, renk, ses ve koku Üçlemleriyle dolu. Yazık ki, bu üçlemi aynı dönemin, ya da daha sonraki dönemlerin bazı türk şairleri de papağan gibi yineleyip dururlar. Bu Baudelaire'i öykünmekten başka bir şey değil. Kötülük Çiçekleri'nden tek örnek vermekle yetinelim:

"O derin birlik içinde, sesler, kokular ve renk /uzaktan uzağa karışan yankılara denk / Birbirlerini işte böyle yanıtlamakta"

Cahit Sıtkı'daki bazı şiir biçimleri ve Obsession, Fikri Sabit, Sanatkarın ölümü, Portre gibi şiir adları da Baudelaire'den gelmedir.

Ne hazindir ki bu iki şairin ölümleri de birbirlerine benzer. İkisi de içkiye çok düşkündü. İkisi de aynı yaşta, 46 yaşında, içki ve yıpratıcı bir yaşam yüzünden inmeli olarak ömürlerini noktaladılar.

Antolojilerimizde Baudelaire

Bir Dünya Şiir Antolojisi, Fransız Şiir Antolojisi hazırlarken, önce, şairlerle ilgili yabancı antolojileri ve şairin ülkesinde hazırlanmış antolojileri incelemek gerekir. Bir yabancı şairin, hangi şiirleriyle okura sunulması gerektiğinin önemli bir ölçüsüdür bu. Türkiye'de antoloji hazırlayanlar, ya işin kolayına kaçtıkları ya da, şairin kendisinden çok onu çevirenin ününe önem verdikleri için hep aynı şiirleri, birkaç şiiri okurun önüne getiriyorlar: Cahit Sıtkı'nın, Orhan Veli'nin, Dıranas'ın v.b.g. çevirileriyle.

Otuz yıl önce antoloji hazırlayanlar haklıydı, önlerinde sayılı, çok az çeviri vardı, bulduklarıyla yetiniyorlardı. Ama, daha sonra çeviri alanında geniş çalışmalar oldu, antoloji hazırlayanların elinin altında şimdi zengin bir malzeme var, bundan yararlanmalıdırlar. Bu yapılamıyor, örneğin salt Cahit Sıtkı çevirdi diye, Baudelaire'in annesine yazdığı Balkon şiiri bir aşk şiiri antolojisinde okurun önüne aşk şiiri olarak getiriliyor.

Bu Betik Üstüne

Bu betikte Baudelaire'in Kötülük Çiçekleri'nden 87 şiiri ve 50

düzyazılmış şiirden oluşan Paris Sıkıntısı'nın tamamı yer alıyor.

Türkiye'de şimdiye dek yayınlanmış Baudelaire yapıtlarının en kapsamlısı. Bir şairin yapıtını, şiirlerini değerlendirmek için o şairin yaşam öyküsünü, yaşam serüvenini de bilmek gerekir. Oysa çevirmenlerimiz bu önemli çalışmayı hep gözardı etmişler. Konunun önemi yeni yeni vurgulanıyor. Betikte Baudelaire'in yaşam serüvenine, yaşam öyküsüne değin oldukça geniş bir bilgiye de yer verdim. Ayrıca, Baudelaire'in Sanatı bölümünde, şairin kendi yazılarından kalkarak bazı yargılarda bulundum.

Son bölümü, "Baudelaire'in Türk şiirindeki etkisi" oluşturuyor. Baudelaire, çağdaş dünya ve Fransız şair ve yazarlarını hâlâ etkilediğine göre, bu etkinin izlerine elbette bizim şairlerimizde de rastlanacaktı. En belirgin örneklerden kalkarak Necip Fazıl, Ahmet Hamdi, Ahmet Muhip Dıranas ve Cahit Sıtkı Tarancı üstünde durdum. Bu, Baudelaire'in başka şairlerimizi etkilemediği anlamına gelmez. İçinde benim de yer aldığım, 1960'lar sonrasının şair kuşağını araştırmanın dışında tuttum.

Rimbaud'nun "Şairlerin Tanrısı", Yahya Kemal'ın "Gelmiş, geçmiş şairlerin kuşkusuz en büyüğü" dediği Baudelaire hâlâ evrensel şiirin üstünde, dev bir Albatros kuşu gibi; "ağır, kanatları"nı germiş, duruyor.

- (1) Sembolizm. Erdoğan Alkan, Deyiş, Yayınları.
- (2) BAUDELAIRE, Gerard Conio, Oeuvres Majeures, s. 26-27
- (3) Paul Verlaine, seçme şiirler, Erdoğan Alkan, Yön Yayınları, 1994
- (4) Cemal Süreya da dalga şiirinde, hem Apollinaire'i, hem Dıranas'ı yineliyor.
- (5) Cemal Süreya'nın Dalga şiiri de daha çok Apollinaire'in Mutation'una yakın.
- (6) Dıranas şiiriyle Fransız şiiri arasındaki esin; esinti ve etkileri Varlık Dergisinin aralık 1992 sayısında geniş bir biçimde inceledim. Daha fazla bilgi isteyenler bu yazıdan yararlanabilir.

ERDOĞAN ALKAN

Karanlıklar Prensi Baudelaire, S. 69-98

VAR GİT, BÖYLE FERMAN ETTİ CAHİT

"Efkâr ettiğimiz şey memleketin hâlidir
Sanmam hemşerim sanmam bundan acısı olsun.
(Cahit Sıtkı Tarancı / Düşten Güzel")

1970'li yılların başlarında daha lise öğrencisiyken surların içinde dokuz odalı eski bir Diyarbakır evinde yaşadık. Okulum, surların hemen dışında yapılmış ve benden önce bir çok ünlü Diyarbakırlıya da kucak açmış Ziya Gökalp Lisesiydi.

Okula giderken ana cadde olan Gazi Caddesi yerine, kısa yolu tercih ederdim. Kısa ya da kestirme diye tabir ettiğimiz yol; iki bin yıllık bir yapı Ulucami'nin arka, kuzey kapısının tam karşısındaki sokağın yine eski bir Diyarbakır evi olan ama o tarihlerde (1970'ler) Trahom Hastanesi olarak kullanılan mekanının önünden geçerci.

Trahom hastanesinin binası

Bir gün okul dönüşü öylesine, merak nedeniyle hastane olarak kullanılan o evin kapısından içeri girip bakmıştım. Güzel ve genişçe bir Diyarbakır eviydi. Ama o günlerin Diyarbakır'ında çok yaygın olan trahom ve göz hastalıklarını tedavi amaçlı bir merkez olarak kullanılıyordu.

Yıllar, epeyce yıllar sonra o güzelim evin Pirinççi zadelere, Cahit Sıtkı Tarancı'nın evi olduğunu öğrenecektim. Tabii ki benim evle ilgili hikayeleri öğrenme serüvenim, evin müze haline dönüşmesiyle başlayacaktı.

Diyarbakır'a her gelen, kentin sivil mimarisini merak eden ve Diyarbakırlıların ne tip evlerde yaşadıklarını görmek isteyenlere;

ayakta kalmış birkaç örnekten biri olarak göğsümüzü gererek sunduğumuz evlerden biriydi Cahit Sıtkı Tarancı'nın evi... Halen de öyle.

Koca evde bir aile mi?

Her defasında evleri gezen konuklar soracaklardı; "Bu koca evlerde bir aile mi yaşırdı?" Bıkıp usanmadan biraz da gizlenmiş bir gururla "evet" diyecektik. Ve anlatımın ayrıntılarına girecektik. Bu daha nedir ki, siz bir de Cemil Paşaların konağını görün demeye getirecektik.

Yaşı 92 olmuş ve daha 12 yaşındayken ayrıldığı şehrine 80 yıl aradan sonra gelmeye ikna ettiğim, anne tarafından Cemil Paşaların torunu olan Vedat Günyol'du bu kez şehrin konuğu. Kaya Özsezgin, Mıgırdiç Margosyan ve Daver Cemiloğlu ile birlikte dolaştırmıştık Vedat ağabeyi.

Doğrusu hiç birimiz de sormaya cesaret edememiştik: Niyeydi bunca yıl bu şehirden uzak kalmak. Çocukluk anılarında da yer etmiş bu kadim şehirden bu denli uzun yıllar uzak durmanın yanıtı nerede gizliydi.

Pazartesi ve müze kapalı

Önce Cahit Sıtkı'nın müze haline dönüşen evini görmek istemişti, Vedat Günyol. Günlerden pazartesiydi ve tüm müzeler gibi şairin müze olarak kullanılan evi de tatil nedeniyle kapalıydı. Ama böylesine aziz ve ağır misafirler az da olsa şehre gelince kapalı da olsa kapılar açılıveriyordu.

Tarancı'nın şimdilerde yalnızca haremlik bölümünün şairin evi olarak konuklara gezdirilebildiği ufacık kapılı koridorundan avluya girerken dudaklarımda Cahid'in "Abbas" şiirinin şarkı tarzını mırıldanıyordum:

"Haydi Abbas, vakit tamam;
Akşam diyordun, işte oldu akşam.
Kur bakalım çilingir soframızı,
Dinsin artık bu kalb ağrısı.
Şu ağacın gölgesinde olsun;
Tam kenarında havuzun.
Aya haber sal çıksın bu gece;
Görünsün şöyle gönlümce,
Bas kırbacı sihirli seccadeye
Göster hükmettiğin mesafeye
Ve zamana
Katıp tozu dumana,

Var git,
Böyle ferman etti Cahit,
Al getir ilk sevgiliyi Beşiktaş'tan,
Yaşamak istiyorum gençliğimi yeni baştan."

Neden Abbas?

Konuklarla beraber evi dolaşırken hep kendi duyacağım bir sesle sürekli Haydi Abbas'ı mırıldanıyorum. Aslında biraz da doğamda mı var ne? Sabah evden çıkarken bir şarkı ya da türkü dudaklarıma yerleşmişse, gün boyu sürer bu durum. O günün kısmetine düşen de öyleydi işte. Cahit'in Abbas'ı...

Sonrasında bir merak işte. Abbas'ı düşünmüştüm. Bunca isim arasında niye Abbas? Ve şairin 30 Temmuz 1944 tarihli Cumhuriyet gazetesine yazdığı Abbas'ın hikayesini okudum.

Cahit Sıtkı Tarancı yedek subay olarak askerliğini yaparken, bölük komutanının isteği üzerine emir erini kendisi seçer. Bir dolu eratin arasından biraz da baba ve oğulun aynı adı taşımasındaki giz nedeniyle; Mardin ili, Midyat ilçesi Cobin köyünden Abbas oğlu Abbas seçilir emir eri olarak. "Abbas demem kafiydi. Sanki kayıptan çıkar, gelirdi", der, Abbas için Cahit Sıtkı.

Kadeh üstüne kadeh

Ve yine her defasında imdada yetişen böylesine günlerden birinde "kadeh üstüne kadeh yuvarlarken" şairin aklına, " İstanbul ve ilk sevgilisi" gelir. Abbas'tan medet ummak pahasına;

"Sen İstanbul'u bilir, göndersem gider Abbas, dedim.

Bilir, giderim komutan, Der Abbas.

Sen İstanbul'a, Karaköy'e gidecek. Tramvay binecek, Beşiktaş'ta inecek. Ben sana adres verecek. Orada bir kız, benim sevgili. Ben onu çok seviyor Abbas! Sen onu kaçırarak. O kızı bana getirecek!" *

Abbastır bu, Türkçe'si yetersiz. Ancak bu şekilde anlaşılabilecektir şairle. Bir de Abbas da zaten karısını kaçırarak evlenmiştir. Bu işi de nasıl olsa becerir. Ama ertesi gün. Bir önceki gecenin tatlı rüyası olarak kalacaktır belki de bu anekdot. Ama şiir öyle mi. Bu günlere dek yaşayarak

süre gelecektir. Peki şiirin asli ögesi, kahramanı, hani Beşiktaş'taki ilk sevgili. İşte hikaye tam da orada gizli.

Bazalt taştan havuza bakarken

Anlatıp durmuştu Vedat Günyol, şairle, Tarancı'yla arkadaşlıklarını. Diyarbakır'da başlayan dostluk ve arkadaşlığın İstanbul'da, sonrasında da yaban ellerde Paris'te sürdüğünü. Müze evde Cahit Sıtkı'nın el yazısı notlarını heyecanla, adeta o günleri yeniden yaşayarak okumuştı.

Geniş bazalt avluda oturup etrafa eskiden izler arayarak bakmıştı. Havuza biraz daha fazla mı bakmıştı? Cahid'in, Diyarbakır'ın kavurucu yaz sıcaklarında serinleyerek yüzmeyi öğrendiği bazalt taştan yapılma havuza bakarken neleri düşünmüştü kim bilebilir ki!

Odalara, duvarlara, bahçeye ve hemen evin girişinin üzerindeki sokağa bakan şahnişinli odaya dakikalarca bakmıştı. Belki de o anda, şimdilerde Ankara'da yaşayan yazar Remzi İnanc ağabeyin Cahit Sıtkı ile ilgili anılarında ifadesini bulan, "Diyarbakır mevsimlerin de hakkını yeterince tanıyan bir şehirdir. Şehir değil adeta bir ülkedir" dediği ve "Cahit, baba evinde, doğduğu odada, bu defa hasta olarak yatıyordu." diye telaffuz ettiği günleri düşünüyordu.

Mihrimah hanım

Vedat ağabeyi kendi dünyası ile baş başa bırakmanın adına, belki de o anın büyüğü bozulmasın diye hiçbir şey sormak istemedim.

Sonra o günün akşamı Muhsin Kızılkaya anlatmıştı, Beşiktaş'tan alıp getirilmesi gereken ilk sevgiliyi. Meğerse o ilk sevgili Vedat Günyol'un kız kardeşiymiş...Sırlıslıkla aşık olmuş Cahit Sıtkı, arkadaşı Vedat Günyol'un kız kardeşi Mihrimah hanıma. Hem de ne aşk...Sadece Abbas şiirinde değil; "Karasevda"'da da dillendirdiği gibi

"Bir kerre sevdaya tutulmıyagör;
Ateşlere yandığının resmidir.
Aşık dediğin mecnun misali kör;
Ne bilsin alemde ne mevsimidir.
Dünya bir yana, o hayal bir yana;
Bir meşaledir pervaneyim ona.
Altında bir ömür döne dolana,
Ağladığım yer penceresi midir? "

Aşkın itirafı

Ama açamamış, açılamamış işte şair. Belki şairce duygusallığın, doğululukla vakurluğu da bu olsa gerek. Acaba ne derler, nasıl sonuçlanır diye. Bir yanda karasevda misali ilk aşk, gönül yangını; diğer yanda memleketten süre gelen bir kadim arkadaşlık, bir kadim dostluk.

Ya aşkın itirafı beraberliğe dönüşmese, işte asıl felaket orda. Arkadaşlık da bitebilir. Bir de bilenler bilir ki; Diyarbakır'da arkadaşın kız kardeşine kendi kardeşin gibi bakacaksın. Başka gözle bakılmaz. Sevdalandın mı, sevdanı yüreğine hapsedmeyi bileceksin. Kuraldır bu. "Arkadaşın bacısıdır ha!..."

Ve itiraf

Yıllar sonra Paris'te anlatır Vedat Günyol'a Cahit Sıtkı Tarancı. Kız kardeşine aşık olduğunu ama itiraf edemediğini.

Vedat Günyol "Eyvah der Cahit. Keşke söyleseydin. Mutlaka seninle evlenmesini isterdim. Ama iş işten geçti." Çünkü Mihrimah hanım artık anne tarafından akrabası doktor Cemil Cemiloğlu'nun eşidir.

İşte bu gün Cami Kebir mahallesinin pek de gösterişli olmayan bir sokağında, üzerinde "Cahit Sıtkı Tarancı Kültür Müzesi" yazılı tabelanın hemen altındaki mütevazı haremlik kapısından o eve girdiğinizde kendinizi koca bir evin şimdi sadece haremlik bölümü kalan anılarını, gizlerini mekanı yaşayarak arayın.

Geçmişin Diyarbakır'ını düşünün.

ŞEYHMUS DİKEN

bianet.org – 2003

Not: Bu e-kitap Şiir Parkı sitesi tarafından ticari olmayan kişisel kullanımınız için yayınlanmakta olup onu bilgisayarınıza indirebilirsiniz ancak kopyalanması, gerçek veya elektronik ortamlarda yayınlanması, dağıtılması, ya da satılması hususu Türkiye Cumhuriyeti yasaları ve uluslararası yasalarla korunmaktadır ve telif hakları temsilcisinin önceden yazılı iznini gerektirir.

www.siiirparki.com